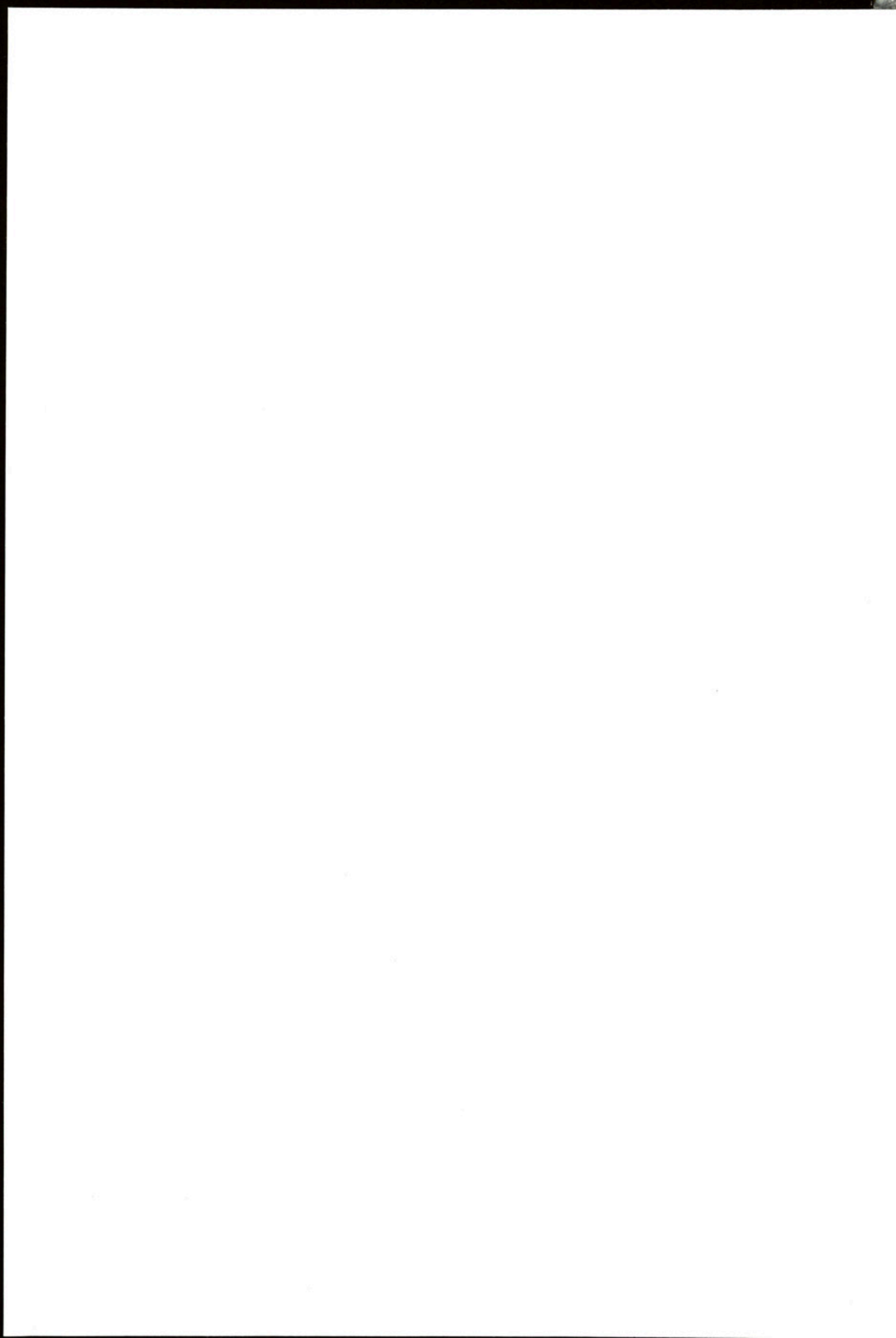

**ЋИРИЛСКЕ
РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ
МАТИЦЕ СРПСКЕ**

НОМОКАНОНИ СПИТИМИЈНИ

11.12.2009.

(32 ГЛЭСТУК v
32 ВЕСТУ)

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига XIV

ЋИРИЛСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига XIV

НОМОКЛОНИ ЄПИТИМИЈНИ

Аутори каталога
Душица Грбић
Катица Шкорић
Радоман Станковић
(опис водених знакова)

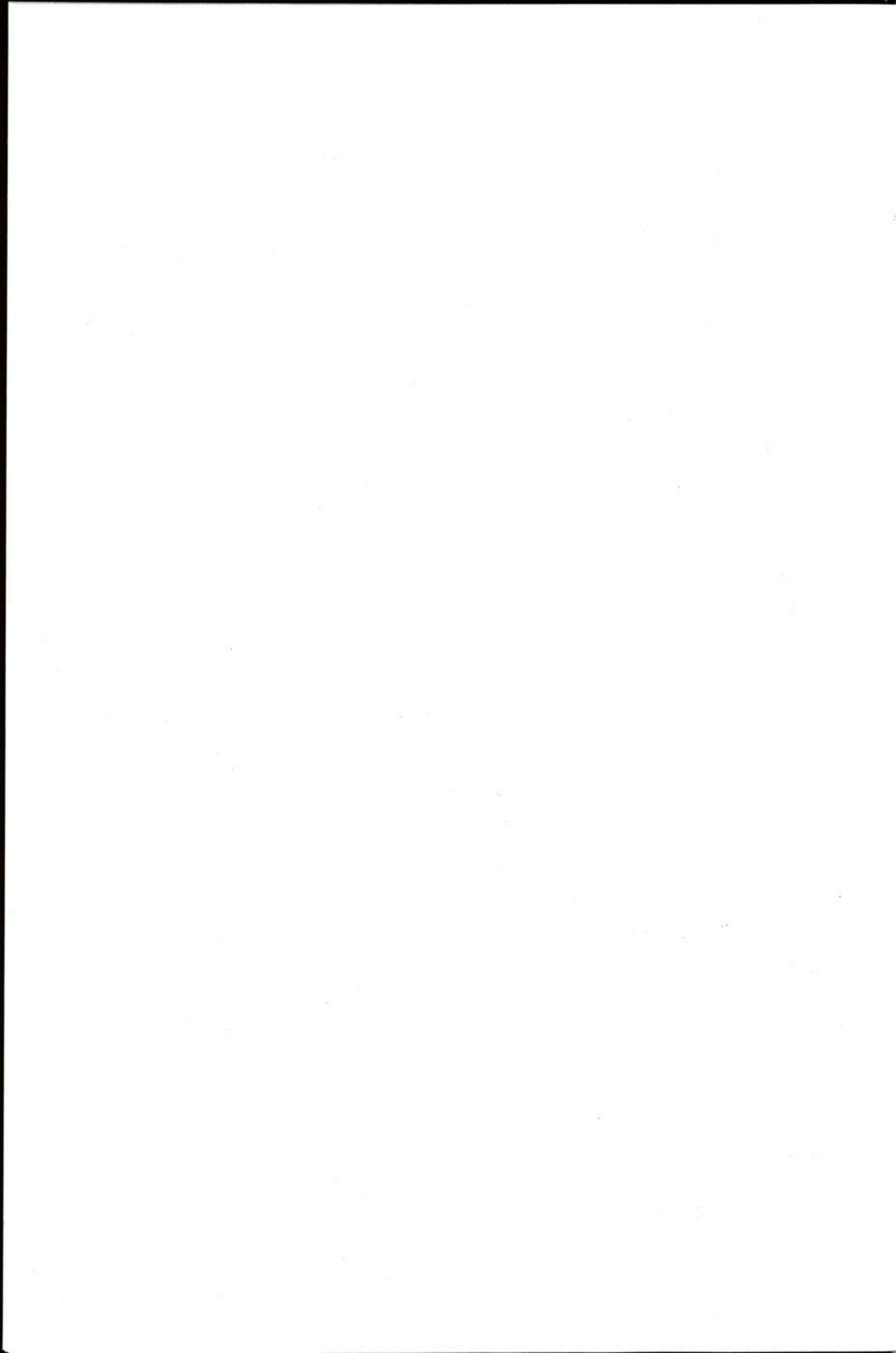
Аутор прилога
Душица Грбић

Редактор
Проф. др Вера Јерковић

Нови Сад
2009

Уредник
Миро Вуксановић

ΚΑΤΑΛΟΓ

108. PP I 17 (PP 117) – 212255

НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ

XVII век, 1615/1625. године

Хартија, мастило мрко (светлије и тамније), црвено, сиво-плаво и зелено, 141 л. (празни су 1386–1416). Величина листова је 150x100 мм, а текста 97x60. Број редова на страни је 16. На неким странама испод последњег реда, десно, стављен је крај речи или ређе цела реч који нису стали у завршни ред и сасвим ретко су ови спуштени делови подвучени изломљеном линијом. Један писар.

Према воденим знацима рукопис је настао 1615/25. године: 1) *редак тип круне са пет зубаца, овалног дна и контрамарка А са тролистом*, идентичан водени знак, али са другом контрамарком у МСПЦ 65 (*Поменик манастира Крушедола*) из 1615/25. године.

Садржи 18 свешчица, св. 1–17 имају по 8 л., а св. 18 је са 5 (текст књиге се завршава на предњој страни 2. л., празни су полеђина 2. и л. 3–5). Свешчице су сигниране – ћирилички број мрким мастилом је и на првом и на последњем листу, а у последњој свешчици која није потпуна сигнатура се налази само на 1. л. Листови су чврсти и здрави, искрзан доњи спољашњи угао има само л. 47, а на л. 73 је мала рупа у последњем реду, текст није оштећен. Пожутели су. Мрље од влаге налазе се по горњим маргинама, уз лог на неким местима, а раширене су преко текста на двадесетак последњих листова. Понегде уз лог има буђи и плесни. Свега на неколико места текст се не разазнаје јер се виде само делови слова, слова су сасвим избледела или су оштећена деловањем влаге (нпр. л. 86/13, 39а/10).

Повез је рестаурисан. Корице су дашчице обложене мрком кожом, која је по ивицама издерана. На средини предњих корица налепљена је тамномрка украшена кожа правоугаоног облика, можда остатак старијег повеза. Ова је кожа на два-три места засечена и има две рупе. На хрпту су три ребра.

Заставица нема. Једини иницијал је на л. 1а. У блоку је у висини два реда, изведен је киноваром и украшен тачкама и биљном шаром. Главни наслов исписан је киноваром, први ред у ширини блока је у везу, слова су висине два реда, а у другом реду слова су полууставна као у тексту. Наслови мањих целина су изведени малим полууставним словима. Они су такође црвени, са изузетком њих неколико у којима је преко киновара писано и мрким мастилом. У неким насловима мрко мастило преко киновара имају појединачне речи или понеко слово или делови појединих слова. Слова из тачке и на почетку текстуалних одељака већином су киноварна, а понегде преко црвеног слова писано је и сиво-плавим мастилом. Има их и зелених и нешто сиво-плавих, а на неколико страна црвено слово смењује слово и зелене боје (на пример л. 31а, 35б, 36а). Бројеви глава мрким ћириличким словима у бројној вредности се налазе на спољашњим маргинама.

Тип писма је полуустав. Нека слова имају и брзописни тип, а брзописно високо *јер* је готово доследно писано. И брзописно **з** над полууставним претеже. Рукопис је леп и исписан, уједначен величином и врло јасан. Разлика пуних и танких потеза постоји. Надвучене црте су запажене неколико пута, а почетних и подвучених нема. Украсну црту има понеко широко **е** и **с** и **г** у вредности броја, а широко **о** се среће и са две. Често је стављена и на декоративна продужења стуба слова **а** и репа слова **з** и **р** у простор леве вертикалне и доње маргине. На њима ни три украсне цртице нису реткост. И друга слова у функцији великих каткад имају украсне елементе као што су тачке и цртице. Слова су типолошки прилично устаљена, а варирају: **т** (тронога, неограничено и једнонога иницијално црвено у првој речи наслова мањих целина), **8** (лигатурно и **о** са птичицом сасвим ретко, нпр. на л. 16б/2, 25б/8) и **ф** (најчешће тело има облик широког **о**, а прав стуб, каткад са надвученом цртом, почиње изнад половине горњег међупростора, око средине тела слова се ломи удесно и прелази у праву вертикалну линију која се спушта под ред и различито дубоко у њега залази савијајући се удесно на крају или је стуб ретко ту луласт; други ређи тип је са двопотезним кружним телом и горе удесно луластим стубом). Од већих слова долазе: широко **е**, **о** и **с**, високо једнострано **т** (у лигатурама **т + и**, **т + р**, **т + њ**, а ван лигатура је сасвим ретко), **ѣ**, **в** са лучном бочном линијом и лучним петљама међусобно размакнути и издужено **и**. На неколико места у блоку крупније је **л** (стубови залазе под ред скоро до половине међупростора) и **р** (реп се

завршава савијањем улево). Високо њ је брзописног типа, а полууставно високо њ имају две речи (л. 22б/6–7, 43а/7). У последњем реду на страни и слова са продуженим неким елементом (стуб, реп и сл.) су крупнија, на пример: а (самостално и у лигатури га), ѕ, з (брзописно), р, њ у оџ и ц. Продужеци се дубоко спуштају под ред и завршавају се савијањем улево. Нарочиту декоративност рукопису дају слова а (полууставно и брзописно), з (брзописно) и р на почетку реда и брзописно а написано на крају реда са упадљивим продужецима репа, односно стуба, који се различито угибају и савијају дубоко залазећи у простор вертикалних маргина. У врсти и брзописни тип често има а, а ретко положено в, е грчког типа, і и к. Брзописно увек крупније слово з је фреквентније од полууставног. Слова у функцији великих су по типу полууставна, као у тексту или се нека од њих разликују само по пуноћи линија и боји мастила (црвена, зелена, сиво-плава). Има их и у висини два реда или мало краћих од тога. Велико а има брзописни облик. Лигатуре су уобичајене. Надредна слова су углавном брзописна, ретко полууставна.

Правопис је ресавски, ненормализован. Употребљавају се њ, високо јер и најерак, а полууставно њ је виђено у две речи (неваз|д|рѣжникъ 1б/2, конецъ 137а/13). Високо јер долази у предлозима и префиксима, а ван ове позиције је запажено у две речи (вѣсовъ 22б/6–7, не дрѣзнеть 43а/7). Танко јер је у средини и на крају речи, а у предлозима је употребљено неколико пута (нпр. вѣ 10б/16, 12а/8, 20а/12). Редовно за ја- на почетку речи пише га-. После вокала групу -ја означава -а, а лигатура -га изузетно ретко. За иницијално је- стоји е-, а речи са написаним е- и са к- има баш мало. Групу -је означава -е, док се -е, -к и -е грчког типа срећу у по неколико речи. Замена слова њ и е постоје. Секвенце ља, ња, ље, ње су писане лигатурама. Слово ѣ није увек стављено према ресавској норми. Графема ѕ се користи на етимолошком месту, али ни потврде са з место ѕ нису ретке. *Титла* над скраћеном речи ретко изостаје. На неколико места случајно поновљена реч или погрешна слова прецртани су са две-три водоравне црте. Има и неколико словних грешака (нпр. ето 109а/12, уместо кто) и случајно незавршених речи (нпр. вѣ погы 95а/1, уместо вѣ погывѣль). Акценатски знаци постоје. Интерпункцијски знаци су тачка, запета, тачка и запета. Врло су упадљиви. Налазе се на средини реда, мрки су или црвени. Често је мрка маса текстивног блока оживљена црвеним тачкама. На крају целина су три тачке комбиноване са таласастом цртом, мрким мастилом.

Језик је српскословенски уз присуство српских црта које не улазе у књижевну норму, а постоје и речи са рускословенским рефлексима полугласа. У позицији где је могло доћи до вокализације некадашњих полугласа према

српскословенском и српском изговору написано а среће се пуно пута (преко сто речи), на пример: *сабора* 3а/1, *есамаь* 3б/2, *є|с|таство* 4б/1, *сатворише* 4б/9–10, *восакь* 5а/15, *мѣченичаскаа* 22а/7, *са* 31б/11, *въ братаствѣ* 49б/3, *петар'* 94б/15, *мрътавь* 131а/5. Примери у којима се вокализација српског порекла не види су чешћи (преко двеста речи). На десетак места у две лексеме уместо етимолошког *a* налази се *јер* (нпр. *въсилїа* 33б/7, 62б/7–8, 65а/8, *съмь* 65б/16, *въсилїе* 100б/12). Слова су замењена и у примеру *сльже* 46а/2. У по десетак речи постоје рефлeksi стране вокализације, руске, *є/ѣ* (*ѣ* написано место *є*) < *ь* и *о* < *ъ* (нпр. *ловѣць* 54б/1, *кѣпѣць* 107б/7, *разѣмѣнь* 112б/11, *павель* 123а/7, *бесконецъно* 131б/5, *конецъ* 137а/12, *пришедь* 137б/15; *въ ... четвѣртокъ* 13б/3, 26а/1, 75б/14–15, *въ золь* 25б/6). *Јат* има вредност *e*. Примери *гнѣва* 113б/14, *гнѣвь* 130б/2 илуструју изгорно *гње-*.¹ Неколико пута на месту некадашњег *ѣ* стоји аналошко *-и* (в. опис морфологије). Према редакцијској норми вокално *р* и *л* се без изузетка чувају. И *л* на крају речи и слога одговара књижевној норми као и групе *чр-* и *чѣт-*. Присутне су и традиционалне групе *џ* и *жд*. У једној речи према народном језику *жд* је упрошћено у *ж*: *Ѡ нѣжъны|х|* 112б/2. Изговор предлога *въ* потврђују примери са *a* место *јера* (нпр. *ва вѣкы* 7б/16, *ва неделѣхъ* 37б/10–11, *въ братаствѣ* 49б/3). Српско *у* је употребљено једанпут (*прїимати оу дрѣгы монастырь* 47а/3–4). Читање иницијалног *въ-* са *a*, а и почетног *въз-/въс-* по српскословенској норми се потврђује (нпр. *не ваходѣтъ* 38а/1, *важизати* 38а/8–9, *не вакѣшаемь* 75б/11–12, *не вѣмѣнѣетъ се* 79а/5–6, *на ваходѣ* 84б/2; *вазвѣсти* 47б/14, *вазбранѣет се* 54б/12–13, *вазвраны* 60б/2). А у складу са књижевним језиком је и заменичко *въс-* (*къ васѣмь* 11б/12, *надъ васѣми* 16а/13, *Ѡ васакого* 16б/4–5, *на васакь* 127б/1). Сугласник *х* је у већини речи сачуван, ретко је из финалног положаја испуштен, што сведочи о губљењу фонеме *x* у народном говору (нпр. Г мн. *Ѡ ... матъ деови* 17б/11–12, *въсачьскы рыбь* 126а/14–15). Пошто се испуштање сугласника *x* јавља у већини штокавских народних говора, ова дијалекатска црта нема локални карактер.² Слово *х* у једном А мн. именице м. рода није оправдано: *инокы|х|* 48а/1–2.

Све особине српскословенског језика заступљене су и у морфологији. Облици Г и А јд. м. рода за биће су изједначени. У И јд., Д и Л мн. промене на **ї* и на консонант је *-e-* (*-емь*, *-ехъ/-ѣхъ*, *-є|х|*). Наставак Д јд. м. и ср. рода у сложеној придевској промени је *-омѣ/-емѣ*. Неодређени придевски вид у косим падежима множине није употребљен. Асигматског аориста нема. Атематски глаголи у 1. л. мн. презенту су на *-ми (-мы)*, на пример: *не гѣмы* 74б/16, *гѣми* 127б/14, *єсмы* 135а/16 и др.

¹ Овакав изговор познат је и чисто екавским говорима /Глиша Елезовић, *Речник косовско-метохиског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник, IV, Београд 1932, 99/.

² Александар Белић, *Основи историје српскохрватског језика*, I, *Фонетика*, Београд 1976, 105.

Рукопис има старе дублетне облике у непродуктивним врстама, које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народних језика. Јављају се и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

У области морфологије српскословенску норму нарушавају заостале форме из старог српског језика, затим општештокавске и дијалекатске црте.

Као у старом српском језику је Л мн. на *-ex* место на *-ix* (нпр. **вѣ врачѣ|х|** 101б/8, **вѣ монастирѣ|х|** 111а/3, **ва монастирѣхъ** 111а/15, **вѣ мрътавѣцѣхъ** 129б/8).³ И Л мн. именице с основом на **й* **вѣ ... домохъ** 111а/2–3 је стари.⁴ Стари је и запажени Л мн. именице ср. рода **o/jo* основа са наставком *-ахъ* уместо *-ѣхъ*, односно *-ихъ*: **вѣ недрахъ** 25б/12, **на распѣтїахъ** 27б/14.⁵ У једном примеру Л мн. именице ж. рода **ja* основе је под утицајем основе на **ї* наставак *-ex*, што је у старом српском језику било врло ретко: **на сребрѣнице|х|** 94а/12.⁶

И И јд. именице м. рода с проширењем *-ов-* у основи није по књижевној норми: **гл|с|ово|м| пѣтичимъ** 28а/11.

Од српскословенског морфолошког система, осим наведених облика, одступају и примери из народног језика писара карактеристични за штокавско наречје. У деklinацији именица спорадично се срећу следеће општештокавске особине: *-8* у Л јд. именица м. рода **o* промене (нпр. **на ... оузлоу** 44б/10, **о ... четврѣтѣкоу** 75б/13–14, **о ... петѣкѣ** 120а/2, **о поне|д|(е)лѣникѣ** 126б/14, **вѣ левѣтѣкѣ** 135а/11), *-ы* (слово *ы* место *и*) у Л јд. ж. рода неколико пута (нпр. **при конѣчины** 20б/13, **на трапѣзы** 78б/13), а у множини од именица м. рода на *-инѣ* облик Н на *-и* (**мирѣни** 126б/15), Г на *-а* (**недоврѣшени|х| канона** 9а/13) и А на *-ѣ* (место *е*): **миранѣ** 117а/15.

У заменичкој парадигми из српског језика су два Г јд. ж. рода меке промене са сажетим наставком: **разѣлѣчаѣтѣ се своѣ жены** 71б/8–9 и **дѣше своѣ** 99а/7. Из народног језика понегде је у облицима упитне придевске заменице м. рода, као и у њиховим изведеницама, основа *ко-* (нпр. **кои** 48а/6, **сѣ нѣкоимъ** 52а/13).

³ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, у Биограду 1874, 133; Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деklinацијом*, Београд 1965, 72.

⁴ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 130; А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деklinацијом*, 72.

⁵ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 136; А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деklinацијом*, 86; уп. и: Вера Јерковић, *Фонетске и морфолошке црте Стихологије Кипријана Рачанина*, Тирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. 6, *Стихологија Кипријана Рачанина*, Нови Сад 1996, 132.

⁶ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 139–140.

Употребљени И јд. повратне заменице није по књижевној норми: **МЕЖ|Д|ОУ СЕБѢ** 52б/16, **МЕЖ|Д|8 СЕБЕ** 56а/8.

Примери са наставцима српског језика потврђују се и међу придевима: **-Ѣ** (Ѣ место **Е**) у Г јд. ж. рода (**КРОМѢ ІСОВѢ МЛТВЫ** 119б/8–9), **-ОМЪ** у Л јд. сложене придевске промене м. и ср. рода запажено је двадесетак пута (нпр. м. род **О ВЕЛИКО|М| ЧЕТВРТ'КОУ** 75б/13–14, **ВЪ СТОМЪ ОЛ'ТАРЫ** 101а/11–12, **ВЪ ИНО|М| ПРОСТОМЪ ХЛѢБѢ** 103б/15–16, **ВЪ РАВ'НОМЪ ЧИНѢ** 120б/16, **О ДѢВЕТОМЪ ЧАСЫ** 121б/7; ср. род **НА СТО|М| ПРѢ|Д|ЛОЖЕНЫ** 72б/9–10, **НА ИНО|М| СКРОВ'НОМЪ МѢСТѢ** 80а/10–11, **НА ОСОВНОМЪ МѢСТѢ** 86б/13–14, **ПО ВЖ|С|ТВНО|М| ПРИЧЕЩЕНІИ** 102б/6–7, **О СИЦѢВОМЪ БЕЗ'МѢСТІИ** 133а/1–2), **-ОИ** у Д и у десетак Л јд. сложене придевске промене ж. рода (**Д ИМѢШОИ** 88а/9; **Л О СТОИ** 71б/14, **НА СТОИ** 72а/1, **О ВЕЛИКОИ** 127б/15–16, **О ВѢЛИКОИ** 128б/1 итд.).

У конјугацији редакцијске форме су готово доследне. Народни општештокавски карактер десетак пута имају облици 3. л. јд. презента (нпр. **ДА Е ПРАЗ|Д|АНЬ** 37а/1, **ПИШЕ** 94а/11, **ИДѢ** 113б/2, **ГОРЫ** 122б/11).

Под утицајем српског језика срећу се и замене двојине множином (нпр. **Ѡ, ВІ· ГОДИНЬ** 32а/13–14).

Спорадично долазе и локалне црте, али оне указују на више дијалеката. Пример И јд. именице ср. рода у којем се место наставка меких основа налази наставак тврдих потиче или из старог језика или из језика писара: **ИСПОВЕДАНІѠМЪ** 110а/9–10.⁷

Облик имперфекта **ТВОРЕХѢ** 28а/15 са суфиксом **-е-** код глагола са инфинитивном основом на **-и-** такође потиче из народног језика.⁸

Неразликовање множинских падежа показује употребљени Г мн. место **А: ДА КРѢЩАЕТЬ СВОИ ДѢТИЦѢ** 71б/5–6 (заменица без финалног **Х**), **АЦЕ И МРЪТВЫ|Х| ВЪСКРѢСИТЬ** 100б/11–12.

Српску књижевну норму писар је брижљиво чувао, али ни наноси из народног језика нису сасвим ретки и већином имају општештокавски карактер. Овде присутне малобројне локалне језичке црте не показују ужу говорну припадност писара, јер се срећу у више српских народних говора. Потичу из предлошка и упућују на историјат рукописа.

⁷ Именице ср. рода **jo* основа од 16. века се у И јд. ретко налазе са наставком **o* промене /Ѣ/. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 36/. Особина нема локални карактер јер се наставак **-ом** место **-ем** у И јд. именица ср. рода јавља у више народних говора шумадијско-војвођанског, смедеревско-вршачког и источнохерцеговачког дијалекта /Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 75, 88, 133/.

⁸ Особина припада призренско-тимочком говорном типу /П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, 113/.

Садржај

1а/1–2: Помоканонь сыре|ч| правило за/коникъ съ бѣомь стѣмь (наслов); Пріем'лки помиш'лєніа члѣч/скаа. дльжань є|с|(ть) быти об'разь благь въсѣмь. въз|д|рь/ж'никъ смѣрѣнь. и добро/дѣтел'нь. мѣ се на васакъ ча|с| / бѣу. да подасть ємѣ сло|в|(о) разѣ/ма. въ еже исправ'лати притѣ/кающи|х| къ нѣмѣ. прѣж|д|є въ/сехъ дльжань є|с|(ть) самь пости/ти срѣдоу и пѣ такъ всего / лѣта. такоже вж|с|тв'на пра/вила повѣлѣвають... (1а/3–2б/4); вѣдомо боуды. / Яще кто бес повѣлѣніа мѣс/т'наго єп|с|к'па дрз'нѣть / помыш'лєніа пріимати испо/вѣды. сицѣви правил'но ка/зань пріимѣть. тако прѣс/тоуп'никъ вж|с|тв'ны|х| прави|л|... (2б/4–3а/1).

3а/2–8а/2: О исповѣданы: Приводить / дѣхов'ны ѿць хотѣшаго испо/вѣ дати се. прѣ|д| иконоу гѣ на/шего іу|с|(а) х|с|а непокрѣвѣна. и т/ворить стыхъ. та|ж|(є). трістѣо. / и по ѿчѣ нашъ. гѣ помѣви ,вѣ. / та|ж|(є). пріидѣ те поклоним' се ,г|ц|(и). / и помѣоуи ме бѣ. по сѣмь глѣкт'ь / къ нѣмѣ. Се чедо. хѣ невидим|о| / стоитъ пріем'лк исповѣданіє / твое. не оуспрами се. ниже оубо/и се и сѣкрієши что ѿ мѣнѣ ... и тако въпрашаєть и. / єдино по єди номѣ ... и глѣктъ къ нѣмоу. / Р'ци ми чедо. не растал'(!) ли єси дѣ/вьство свое малакїєю... (3а/2–4а/8); и паки въпрашаєть и о крѣвомѣ/шенїи. Р'ци ми чедо; не ли пал' се / єси въ родѣ своемъ съ неки|м| / лицѣмь. или съ кѣмою своею... (4а/9–4б/6); р'ци / ми чедо. не оубыль єси члѣка, / волкю или неволкю... (4б/6–5а/3); Рци ми чедо. не ли ротил' се є/си, и како се роти. во лкю и/ли неволкю... (5а/4–12); р'ци / ми чедо. не ли чародѣство/валь єси. или влѣвѣ лѣаше / восакъ... (5а/12–6а/3); и паки глѣ. / Рци ми чедо. не ли оукориль є/си родителя свога... (6а/4–12); Р'ци ми чедо, не гал' ли єси м'рь твичиноу... (6а/13–6б/14); завѣщанїє. / ѿ сихъ въсехъ ѿ нѣна дль/жань єси блюсти се... (6б/14–7а/10); и єг|д|а сїа въса / къ нѣмоу из'рѣ|ч|(є)ши и ѿнь па/ кы въса таже о сѣвѣ вѣс/тоуда (= без студа) ѿкрієть. тог|д|а прѣ/клонить главѣ. и чати над / нимъ сїю мѣтвѣ. Гѣ бѣ / сп|с|єніа рабъ своихъ. мл|с|тивѣ / и щедрѣ и дльготрѣпѣливе. / кає се о наши|х| злоба|х|. не / хотѣ сѣмрѣти грѣ ш'ни/коу... (7а/10–8а/2).

8а/2–19а/9: Тог|д|а канонь да/сть ємѣ противѣ сѣгрѣше/нію єговѣ... (8а/2–8б/12); вѣнем'ли и / [сѣ]мѣ. ѿнѣклиже ѿстави/ть члѣкъ сѣгрѣшенїє. то/ г|д|а канонь пріем'лєть, и п/рїем'лєт' се. по ,лѣ. правилоу / василїа велика го... (8б/12–9б/5); вѣнѣм'ли и се. єг|д|а обрѣ/цет' се члѣкъ блѣгоговѣ/ни... (9б/6–10б/4); іѿанна пост'ника сїє / є|с|(ть) расоужд|єніє. Паче же онь, / єї лѣть глѣю же прѣлю/бодѣства. моужеложь/ства. нисходить даже / до трїєхъ лѣть... (10б/4–11а/14); вѣдомо бѣди и се / Яко въ многы|х| лѣте|х| сїире|ч| / въ ,єї. и бѣ. да сѣходиши тако|ж|(є) / рѣхо|м|... (11а/14–12а/2); вѣнем'ли / же и се. тако аще по сѣгрѣше/ніи вѣсхоцетъ кто быти / инокъ... (12а/2–12); о

жена|х|. / ѿ жень въпрашати да не / како ношахоу биліе въ еже / не сатвори-
ти отроче. или / напои ложесна еже не заче/ти. / или гадѣ биліе. или прѣси/
ти се. и из'врьже отроче... (12а/12–14а/2); како по|д|(о)баеть / дх'ов'нимь
щѣемь, строити / исповѣдающим' се имь. Правило ,вї· иже въ никки / прьва-
го сабора. і аг'күр'ска/го ,в̄, ē· нь, и ,ē· еще же и ,ѕ· / еп|с|к'по|м| остав'лаеть
вла/сть. или оум'ножити или / оумалити запрѣщенїа... Говори се о правилу
Василија Великог и 3. правилу Григорија Ниског (14а/2–16а/12); сказанїе.
/ Над' васѣми гаже завѣща / великы василїе... (16а/12–17а/6); ѿ мадея.
Въ днѣхъ стѣ/ишаго лѣкы. воинѣ некоемѣ / оубыство вол'ное съдѣлав'шѣ...
(17а/6–17б/5); повченїе, ѿ сы|х| оубо и сицѣви|х| е|с|(ть) / навикноути.
тако добро и прили/ч'но расоуж|д|енїе стѣишаго іѡ|д|нна / постника ... ѿ
к'нигъ мат'деуви. ꙗ еже си/це съкращати намь ре|ч|(е) покаа/нїа лѣто...
(17б/6–19а/9).⁹

19а/10–78а/13: номоканонъ сыре|ч| закони|к|. / имѣе правила по
сакращенїю. / сты|х| ап|с|ль. великаго василїа. / и сти|х| съборъ правило.
Главе су нумерисане од а̄ до с̄л (= 1–230). Исписаѣе се наслови који постоје
и почеци свих глава.¹⁰

а̄ Иже роукополагаеи чрѣзь / прѣ|д|(ѣ)ль. съ роукополагаемымь / да
изврьжет' се. по лѣ правилѣ / сты|х| ап|с|ль

б̄ Иже за сребрны/кы рѣкополагаеи...

г̄ Причест'никъ спорѣчае се да из'врьжет' се...

д̄ Еп|с|кпъ или сщєн'ни|к| / или дїаконъ. аще быеть вѣр'на|а| или невѣрнаа...

е̄ Причест'ни|кы| / аще оукорить еп|с|к'па въ лицѣ / да из'врьжет' се...

ѕ̄ Причест'никъ / аще приводитъ кнѣза / или болгары, да оумолить ми-
тро/полита за еп|с|кпїю...

з̄ Оубывы само/вол'нѣ члѣка ,к̄ лѣтъ да не п/ричестит' се...

й̄ ꙗще / не волкю оубыеть...

д̄ Иже оубїеть на браны или / въ раз'боинице|х|...

ї̄ Сщєн'никъ же низ'лагаеть' се. таково / любо оубыство сътворивъ / по з̄б̄
правилѣ сты|х| ап|с|ль...

аї̄ Иже х|с|а ѿврьги се без' ноуж|д|и. при кон'чины жи/вота...

вї̄ а иже моукъ ради й̄ лѣт| да не приче/стит се...

гї̄ Чародѣи, сыре|ч| / влѣховъ и прорицатель. воса/къ лѣи. и шлово лѣи...
(садржи: ѡ чарованїи, ѡ отрава|х|, ѡ прорицанїи, ѡ влѣх'вованїи)

дї̄ ꙗще / кои ходеть влѣх'во|м| и влѣх'вѣ/ють. или свѣз|д|ословѣть. /
или чарѣють влѣкы...

⁹ Садржајне целине са л. 1а–19а/9 дате су по узору на књигу *Номоканонъ при Большомъ
требникѣ* А. Павлова, Москва 1897, 83–112.

¹⁰ Бројеви глава налазе се на спољашњим маргинама.

ѣѢ Елицѣ / влѣхвѣють съ цѣганѣкы. / и елицѣ приводеѣтъ влѣхѣва / въ домоу
своѣи...

ѣѢ такожѣ|д|е / и ечѣмене|м| или бобо|м| влѣхѣвѣющи ѣѢ, лѣтъ да не
причеститѣ се...

ѣѢ Я еже / призываетѣ влѣхѣви. да се тѣвореѣтъ чары на пакость и на|м|(!)
члѣкомѣ...

иѢ Ма|т|де|и же въ ѣѢ главѣ ѣѢ стихѣа / глѣкъ. тако иже медѣвѣды. / и
инѣи звѣры за рѣгалище / на врѣ|д|(ѣ) простѣиши|х| влѣкѣтъ. / или шѣлакы
разѣгонетѣ...

дѢ Томѣжѣ|д|е запрѣщенѣю / подѣпа|дають. и иже глѣкмѣе вѣрѣко|лакы
съжѣгающе...

кѢ Такожѣ|д|е и елицѣ мѣщѣтъ дѣтица / своѣа на распѣтѣахѣ да крѣс|
ти|тъ кѣ шѣрѣти...

кѢ Въ трѣ|тѣи же главѣ ѣѢ стихѣа. ма|т|де|и глѣкъ шѣ вѣрѣны|х|. послѣ|
дѣющи|м| елѣлинѣскы|м| шѣбычае|м| / плѣсанѣа на брацѣхѣ...

кѢ Великѣы же василѣе въ ѣѢ, правилѣ / своѣмѣ. шѣтравѣникѣ. и идоло|
слоуѣжител[а] и оуѣица на ѣѢ, / лѣ|т| осѣжѣ|даеѣтъ...

кѢ Шѣ житѣа сѣаго анѣ|дрѣа иже х|с|а ради оуѣродива|го|. / Въпрошенѣ бывѣ
вѣсь. шѣтрь|блѣженѣнаго (= от тѣрѣблаженаго) анѣ|дреа...

кѢ Прѣлюбодѣи еѢ лѣ|тъ да не причеститѣ се по нѣ / правилѣ великаго
вѣсилѣа...

кѢ Моуѣжеложѣникѣ ѣѢ лѣ|тъ да / запрѣтитѣ се по ѣѢ правилѣ / великаго
василѣа

кѢ такожѣ|д|е / и скотоложѣникѣ по ѣѢ пра|вилѣ тогожѣ|д|е

кѢ Такожѣ|д|е / и пѣтичеложѣникѣ...

кѢ Блѣдѣникѣ ѣѢ лѣ|тъ / да не причеститѣ се...

кѢ Сѣщенникѣ / съблѣдивѣ или прѣлюбодѣи|ство... съдѣлавѣ ... да
изѣврѣжет се...

лѢ Иже съ своѣю сѣстрою еѣдино|шѣчѣнкю и еѣдиноматѣрѣнкю...

лѢ Я иже съ невѣстою синовѣ|нкю, и са тѣцею. и са матѣ|рѣю тѣци|
ною...

лѢ Сѣ братѣнкю же невѣстою...

лѢ Сѣ стрѣною сѣс|трою...

лѢ Сѣ вѣторою / стрѣною...

лѢ Сѣ кѣмо|ю...

лѢ Сѣ прѣемѣ|ни|цею же своѣю...

лѢ Сѣ жѣною сѣстрою...

лѢ Сѣ двѣ|ма сѣстрама...

лѢ Иже / на мѣчѣхѣ...

м̄ Дѣторастлѣніе же/н'ска пола. сыре|ч| нижа Ѡ ,вї. / годинь...

О жена|х|, такж|д|е запрѣщают се и же/ны . / И сицѣ оубо ег|д|а имѣтъ мѡ/жа...

м̄а Иже / на женѡ свою мѡж'ко въз'не/истови се...

м̄в родитель ,ї. лѣть. по ѡд, пра/вилѡ великаго василїа.

м̄г а иже / по нѡж|д|и ,с. лѣть...

м̄д Сѣен'ны/къ ротиви се, аще и по нѡж|д|и / да из'врьжет' се...

м̄е тать / аще исповѣст' се самохот'не / а. лѣто да не причестит' се...

м̄ѕ татемь / примитель такоже тать / запрѣщает' се...

м̄з раз'бой/никъ тако оубыца запрѣщает' се...

м̄и Гробокопа/тель. сыре|ч| иже раскопава/еи гробы да оукрадѣтъ не/ч'то ,ї, лѣть да не причести/т' се...

м̄ѡ Стго/татець иже сѣеннаа кра/деть ,еї, лѣть да не причес/тит' се...

н̄ двоєженаць ,а. / лѣто да не причестит' се...

н̄а трое/женаць, аще оубо не имать / дѣти лѣть ,д. да не причес/тит' се...

н̄в Правило ,об, шестаго сабора / повѣлѣваеть. тако непо|д|(о)баеть / православ'нѡ мѡжѡ. еретич'сцѣи / съчетати се жене...

н̄г Сѣен'никъ аще въвѣдѣніи / бл|с|вить възбранкнѣ бракъ Ѡ / сародьства...

н̄д Яще кто съ шврѣченицею / своею смѣсит' се прѣж|д|е / вѣн'чанїа. лѣто ,а, да запрѣ/тит' се...

н̄е Яще ли кто / прѣж|д|е брака падѣт' се съ / мѣрїю шврѣчен'нице своею. / или съ ины|м| лицемь рода ея...

н̄ѕ Правило ,ѡв / шестаго събора. сѣен'никъ / иже въ разѡмѣ на бракъ / ликѡюще. из'врьженїю под'лагаеть...

н̄з Тогож|д|е съ/бора правило ,кд. сценнико|м| / повѣлѣваеть. ниже видѣти / лыкы и глѡмилища...

н̄и Иже мала/кїю сътвори. да сѡхо падет|ь| / м̄, днѣ...

н̄ѡ Смѣ/шенїе дрѡгъ съ дрѡго|м|. тако / сѡгѡбоу дѣлающе малакїю. / сѡхо гаси имать днїи ,п....

ѡ Яще ли кто Ѡ причест'ни/къ прѣж|д|е шсѣенїа въ / малакїю падѣт се страс/ть...

ѡа инок' / же прость днѣ ,ѡ, запрѣща/ет' се...

ѡв О женахъ. / И жены елицы валгают се съ / мѡжи...

ѡг Въ течены / свщы жена. сыре|ч| шбыч'наа / си имѡщыи. не причещает' се...

ѡд Ро/ж|д|ьшїа въ великѡ сед'мицѡ. / гась масло...

ѡе Людене въ сты шль/тарь / не ваходѣтъ...

ѡѕ Яще инокиня / насилѡема вѡдѣтъ. или дѡи/ца Ѡ г|с|подара своего...

ѡѣ иже въ халькі/донїи стѣ|х| ѡцѣ. Ище чїе ѡт/роче нерадѣнїа ради
оумрѣ/тъ некрѣшено...

ѡѣ тогѡж|д|е събо/ра. Жена спѣшїи и оу сасыцѣ / младѣнаць свои
оубыв'шїи...

ѡѣ Прѣнебрѣг'шїа чрѣвоноше/нїа. сыре|ч| рож|д|ьшее се дѣти / и
оумрѣть...

ѡѣ Ище ли за пѣс/тиню и недооумѣнїе. не запрѣ/щает' се...

ѡѣ Ище каа жена сънѣсть бы/лїе...

ѡѣ Я иже въ аг'кїрѣ / стѣ саборъ въ ·к· свое|м| прави/лѣ. блѣд'ница|м|
растлѣв'ши|м| / мл|д|нца своа...

ѡѣ Томѣж|д|е запрѣще/нїе / под'лежитъ. по іѡаннѣ постни/кѣ. аще извѣр-
гѣтъ е въ ста|гна|х|...

ѡѣ Ище / жена извѣржетъ дѣтище / не волкю...

ѡѣ Иже напаають / дѣтища своа. глѣмы ан'ти/сїкотїи...

ѡѣ О иноце|х|. инокъ / или инокына. аще прїидѣтъ / въ ѡбѣщенїе брака...

ѡѣ Я иже въ трѣлѣ / правило ,мѣ, сицевы|х| по разлѣ/чены ,ѣ, лѣтъ
запрѣщаетъ...

ѡѣ Також|д|е и блѣдо/дѣви инокѣ. тож|д|е прави/ло...

ѡѣ Ище кто дрѣзнѣтъ / пострици инока без' прїем'ца...

ѡѣ Не достоинъ безъ искѣса пост'рыци инока...

ѡѣ О жена|х|. Я жены искѣшают' / се и седѣще въ домѣ своемь...

ѡѣ мир'скы попь / не постризають инока...

ѡѣ Повѣлѣваетъ ,ї, гла|в|(а) ,ѡго. / тїтла никтоже ѡ родите/лєи да не
дрѣзнеть прѣпи/нати чедомь...

ѡѣ Иже въ иночаскы облѣче се / образь...

ѡѣ Калѣгер' си прѣзвѣтеръ. не вѣ/н'чаетъ женитвѣ. неключи/мо бо є|с|(ть).
ниже прїемаць бы/въ дѣтищѣ...

ѡѣ Инокѣ прѣз'вѣтерѣ младѣ, / аще слѣжетъ инокїнкѣ...

ѡѣ Завѣщанїе великаго василїа. / Ище прѣзвѣтеръ или инокъ / не чатеть
ча|с| ·а· г· ѣ· ѡ...

ѡѣ Ище некнижеванъ / є|с|(ть) инокъ да творить на васа/кѣ ча|с| по-
клонь...

ѡѣ па/кы тогѡж|д|е стѣго. Да тво/ритъ без'книжеванъ инокъ. / за
полѣнощ'ницѣ врьв'цы ,ї,...

ѡѣ тогѡж|д|е стѣго. Ище кои / инокъ смѣет' се. или вѣседѣ/еть...

ѡѣ Кои инокъ стоить на васѣмь сабо/рѣ црковне|м|...

ѡѣ Инокѣ прѣзвѣ/теръ. аще прѣменить обра/зь...

ѡѣ Инокѣ сѣхим'никѣ съблѣдивь. / тако прѣлюбодѣи...

¹¹ У рукопису је број 90 означен грчким словом Ϛ, а у тој функцији овде је писано ћирилично слово ч.

рѣи аще ли оуко/рить сѣен'ника...
 рѣѡ аще кто имат|ь| / съ нѣкоимь вражд|ѡ|...
 рѣ Писано е|с|(ть) кто досадить шѣѡ / или мѣри...
 рѣа аще / кто своѡ чеда тако меж|д|оу себѣ / въспитана любе. / нерав'но
 имь / свое имѣнїе раз|д|елѡеть...
 рѣв Яще кто / за еже иночаствовати. снѡ / своємѡ...
 рѣг иже гасть / мрътвичинѡ...
 рѣд Такожд|е| и гади / месо. или сирь, въ вѣликѡ ,м,цѡ...
 рѣе аще кто поидѣть на праз|д|ни/къ вар'ва'скы...
 рѣз Правило же ,аї, шестаго съво/ра иже въ трѡлѣ повѣлѣва/еть. аще
 кто дрѡз'нѣть въ / нѡжд|и| приз'вати еврѣина / врача...
 рѣз Сѣен'никь / ловѣць. или птицогатель...
 рѣи Сѣен'никь аще из цркви възмѣт|ь| / свѣщѡ...
 рѣѡ Сѣенникь лих'вѡ / възымаен...
 рѣ инокъ же или инокиня лих'вѡ / възымающе...
 рѣа Сѣенникь оупивае се. или в'люе...
 рѣв Сѣенникь аще поищеть з'латицѡ. или что ино причес/тїа ради...
 рѣг Сѣен'никь аще послѣть ча/тца, или иного кого да при/честить члѡка...
 рѣд Четврьтое / правило ганьгрьско. иже Ѡ/вращае' се мир'скаго сѣе-
 н'ника...
 рѣе Сѣен'никь аще по/срамит се причестити женѡ / свою...
 рѣз Сѣен'никь аще из'блуетъ въ ть / днѣ...
 рѣз аще кто / оудръжить причестїе въ оу/стехъ свои|х|...
 рѣи Яще причест'ници имѡтъ / прѡ меж|д|ѡ себе...
 рѣѡ Сѣе/н'никь аще сътворить клѣ/твѡ са латины...
 рѣи Сѣенникь Ѡ своего / еп|с|к'па Ѡлченъ вывь...
 рѣа аще кои / ар'хїереи прїемь праз|д|на сѣен'ника. Ѡ иного архїереа...
 рѣв Правило ,лг, сть|х| ап|с|ль. възв'ранѡеть прїимати стран'нїе / сѣе-
 нники безъ писанїа...
 рѣг Я иже по и/зврѡжены лѣ|т|р'гїсавь сѣен'ни|кь|...
 рѣд Яще кои Ѡ причестн/икъ съсладжить съ нимь...
 рѣе Сѣен'никь аще прїимить / жрътвѡ еретичаскѡ...
 рѣз Правило ,зѡ, / сть|х| ап|с|ль съдрѡжить. о вахо/дѣщы|х| въ капище
 ерѣтича/ско...
 рѣз Сты димоден алезан'дрьс/кы. въ ѡ. своємь правилѣ съ/дрѡжить.
 тако еже не прїи/мати ерѣтика въ црковь...
 рѣи Правило же ,ї, / сть|х| ап|с|ль повелѣва/еть. га/ко млѣи се съ
 Ѡлченимы...
 рѣѡ Сѣен'никь аще по деиствѡ / съпротив'ничѡ пролѣть стѡа...

рѣ́ аще лѹ|т|(оу)ргїсает|ь| / и ниспадѣть свѣз|д|а...
 рѣ́а Ище слѣчит се стѣмь даромь / посмрадити се...
 рѣ́в Сѣен'никѣ искѣсившѣ се въ снѣ ...
 рѣ́г Въ не|д|(ѣ)лахъ и ва праз|д|ныкы завѣ/щаван не дѣлати...
 рѣ́д Маслосѣенїа не вываецъ за / канонь...
 рѣ́е Я иже надъ оумар'шимь маслосѣенїа...
 рѣ́з такожд|е| и брато/творѣнїа да не твориши...
 рѣ́з Ище оумираецъ члѣкъ...
 рѣ́и Тѣло мрѣтво не прїе/млють причестїа...
 рѣ́д аще / кто свѣ|д|(ѣ)ше съгрѣшающаго...
 рѣ́о типикъ. / Ког|д|а прѣстають помены. / въ дванадѣсетеднѣв'номь. въ
 ,а· сед'мицѣ великаго поста...
 рѣ́а Завѣсци приносимїе Ѡ хрїс/тїань...
 рѣ́в Въ цркви пировѣ не вы/вають...
 рѣ́г Ниже да спавають въ / женьскомь припрати...
 рѣ́д Ниже м/рѣтвы|х| погрыбати вѣнѣта/рь цркви...
 рѣ́е Не до|с|(то)ить пѣти великогл|с|но...
 рѣ́з Иже приводитъ болгары...
 рѣ́з Правило же ,сї· / иже въ никки в'торо прѣваго / събора. запрѣщенїю
 под'лагае/ть еп|с|кпы...
 рѣ́и Ма|т|деи же въ ,д· г/лавѣ ·т· стїхїа. възбраняет|ь| / вѣр'нымь
 оукрашати себѣ...
 рѣ́д Ище / оубыецъ самь себѣ члѣкъ...
 рѣ́п Прѣ/любодѣи или гавкны блѣд'никъ. не прїемлют се въ црковь...
 рѣ́а И бракъ законопрѣстѣпны. / иже Ѡ сародѣства не прїемлют' се въ
 црковь...
 рѣ́в И четвертоженаць / не прїемлют се въ црковь...
 рѣ́г Двоженаць не бываецъ попь...
 Събранїе Ѡ разли/чныхъ правилъ. о иже каа / съгрѣшенїа въз'браняють
 вы/ти сѣенникѣ. и ванїман си / съ опасѣнїемь...
 рѣ́д Ище растлѣно е|с|(ть) ѡтроче Ѡ ко/го...
 рѣ́е Ище ли сѣе/нникъ вы|с|(ть), и падѣт' се въ еди/но Ѡ сыхъ...
 рѣ́з Ище ли прѣжд|е| рѣкоположе/нїа и послѣжд|е| облыченъ вы/вь...
 рѣ́з Ище кто си о/троче прїецъ истицанїе въ / вѣд'ра...
 рѣ́и Такожд|е| и шнъ въ ино лице / аще не ванїдѣ соплъ еговъ...
 рѣ́д Елицы / дрьжетъ канонь свои и не при/чещають' се...
 рѣ́ч Тако и/мѣи грѣхы исповѣдаючи/х' ти се. такоже вы были т/вои...
 рѣ́а Оного иже / не хоцетъ дрьжати ка/нонь свои...

рѣв Правило ,д̄· сѣннаго еп|с|кпа / кїтрѣ съдрьжить. да испо/вѣдаютъ се
мѣжемь дхов'ны|м|...

рѣг Аще чїа жена прѣлюбоудѣи/ствзеть...

рѣд хотѣщаго / сѣнен'ство прїети. дльжа/нь еси истѣзати и женѣ...

рѣе О ва/зрастѣхъ рѣкополагае/мы|х|. Повѣлѣваетъ ,дї· пра/вило еже въ
трѣлѣ. иже / бываетъ сѣенникъ...

рѣз О иже кы под'легоше из'в'ръженїю и Ѡлѣченїю. Подо/баеть вѣ|д|(ѣ)-
ти и се. тако аще / падѣт' се въ нѣкїе Ѡреченїе / страсти...

рѣз Прѣмѣнающї|и / се еп|с|кпы и митрополити. Ѡ / малаго града въ
височаишїи...

рѣи И хоте/щы|х| прїети еп|с|кпїю или са/нь или сѣнен'ство...

рѣд Також|д|е и под'ле/жеть изв'ръженїю и Ѡлѣченїю чародѣи...

с̄ И / из'гонит' же се и сѣен'никъ. / иже не за пост'нич'ства ра|дї| / и мрь-
зыт' се брака...

с̄а О грѣшилѣ. Въ жрьтав'ници. / имѣи мѣсто непопире/мо...

с̄в Також|д|е паки / да имаши ино мѣсто непо/пире/мо...

с̄г Еже како по|д|(о)/баеть кр|с|тити. Отроче и/дѣже крѣщаеши. да имаши
/ тамо кѣпѣль...

с̄д Въ кѣпѣль да не дръзнѣтъ / прїемаць прострѣти рѣкѣ...

с̄е Гл҃еть ,н̄· правило сты|х| ап|с|ль. / тако сѣенникъ не крѣщае / въ тры
погрѣженїа...

с̄з кїи паки в'торо/крѣщают се. елици не знаю/тъ тако кр|с|тише се Ѡ плѣ/-
нїїа...

с̄з Аще же і агарен'скїе дѣты / крѣщаемы быв'ше по врѣмены / Ѡ кого...

с̄и Також|д|е в'торо/крѣщают' се паки. елици Ѡ несцен'ны|х| кр|с|тише се...

с̄д О еретицѣхъ второкрѣща/юще. и кїи так'мо пома/зѣют се вж|с|тв'ны|м|
мїро|м|...

с̄ї Сѣен'никъ аще гадѣ. не по/добаетъ да кр|с|титъ...

с̄аі Також|д|е и ва великѣ ,м̄·цѣ / крѣщати не по|д|(о)баеть...

с̄вї Стѣе крѣще/нїе прѣж|д|е л҃ч|т|(оу)р'гїи дльж'но / быти...

с̄гї Аще нѣ|с|(ть) инь попь. сѣен'никъ / самъ да крѣщаетъ свои дѣ-
ти/щъ...

с̄дї Також|д|е и с̄на с/воего женитвѣ бл|с|вгаеть...

с̄еї О стѣи / проскомидїи. и колико прос/форь имѣти дльжань еси. / На
стѣи проскомидїи вж|с|тв'нїе л҃ч|т|(оу)р'гїе ·ѣ· просфорь да има/ши...

с̄зї Аще ли л҃ч|т|(оу)р'гїсаеть с тобою дїа/конь. ть честь да не възы-
мае/тъ...

с̄зї До|с|(то)итъ знати и сїе. тако не / бл|с|вгаеть сѣенникъ. на сто|м| /
прѣ|д|ложены...

сїи О сїои ,м̄.ци. / и о васакон. сре|д|(е). и пе(ть)|к|(8). прави/ло ,ѡ̄. сты|х|. ап|с|ль. Яще кто / не постит се въ сѣвѣ ,м̄,ц8 пасхы ... и сїе знаи. Съмотри тако пра/вило сты|х| ап|с|ль сѣвѣ ,м̄,ц8 па/схы...

сѡі Цриград'ски же патрїар'хъ ни/кїфорь. въ ·й своемь правилѣ / сицѣ гл҃ють...

сѣ Великы же аѡ/насїе гл҃ють. раз'дрѣшае срѣ/д8 и пета|к|...

сѣа иноци же и по/недел'никъ да хранеть въсе/го лѣта...

сѣв О наве|ч|(е)ры просїе/нїа и х|с|ва рож|д|аства. / Въ наве|ч|(е)рїе просїенїа и х|с|ва / рож|д|аства. вън' же днѣ сл8/чит' се постим' се...

сѣг днѣ просїе/нїа. и х|с|ва рож|д|аства. аще / сл8чит' се въ сред8 или въ пета|к|...

сѣд та/кож|д|е постим се и ва днѣ въ/з|д|виженїа ч|с|тнаго и живо/-творѣщаго кр|с|та...

сѣе О посте великыє ,м̄,це. Въ / сѣвѣ и великѣю ,м̄,ц8 гами / єдиною на днѣ сѡхотад'нїе...

сѣз рыбы же не гами и/ног|д|а. тачїю въ днѣ блговѣ/щенїа...

сѣз О велико|м| четвр'т'коу. Нь ниже въ вѣлики че/твр'токъ. гамь масло...

сѣи О по|с|те сты|х| / ап|с|ль. и х|с|ва рож|д|аства. и вѣи. / Въ по|с|ть сты|х| ап|с|ль. и рож|д|ас/тва х|с|ва. и вѣи. сѡхот гами ,г̄, / днѣ...

сѣд О / еже ког|д|а и г|д|е раз|д|рѣшает се / по|с|ть среды и пет'ка. Вѣдом|о| / же вѣды и сїе. тако раз|д|рѣ/шает' се по|с|ть среди и петка...

сѣл ког|д|а длжны сѣть / причестити се иже право/живѣщїихъ. Вѣдомо вѣди / и сїе тако длжны сѣть иже / правоживѣщїи. и средо(!) пет'кы / хранѣщїи въсего лѣта...

78а/13–80б/4: различ'ны глави/зны събраны. Ѡ иногo номo/канона. Сщен'никъ аще по / небрѣженїю пролѣеть сѣе / дары...

80б/4–84а/16: кv|р| сїмео/на солвн'скаго о сщен'ствѣ / въпро|с|. иже недо|с|(то)инѣ сщен'но/дѣиствѣющаго...

84а/16–89а/4: тогож|д|е аще с/лоучит' се пролѣати сѣа / на ваходѣ. или снѣ|д|(ѣ)на боу|д|(оу)/ть Ѡ некоего животнаго. / что сътворити по|д|(о)-баеть. Сл8чают' се сицеваа, и про/ливают' се сѣа...

89а/4–90а/7: аще по заб'вѣнїю / вы|с|(ть). и не сатвори сщен'никъ / сѣединкнїе. Яще по заб'вѣнїю / сщен'ныч'ск8 сл8чит се |не| вы/ти сѣединкнїю. и покрїеть / праз|д|ань потирь...

90а/8–90б/5: О рѣкоположены. правило, / кѡ̄. сѣыхъ ап|с|ль. Яще кои / еп|с|кпъ за срѣбрьники до|ст|(о)ин'с/тва сего дрѣжатель вы|ст|...

90б/6–92б/14: тлькованїе Ѡ вал'самона. Сїа / дваа правила ·кѡ̄, и ,л̄. не та/чїю низ'лагають...

926/14–936/11: правило ,б· / иже въ хал'кїдоны събора / четвъртаго. Яще кто еп|с|кпъ. / на срѣврѣ рѣкоположенїе съ/творить...

936/11–94а/2: правило, / б· шестаго събора. Иже на / сребрѣ рѣкополагаеми|х|...

94а/2–8: сед'маго събора. Пра/вило ·е· сед'маго събора...

94а/8–956/13: великаго въ/силїа. Великы же въсилїе. / къ свщы|м| под' собою еп|с|кпо|м| пише...

956/14–96а/4: и Ѡлѣчены по словѣснѣмь. / Ѡре|ч|(е)но е|с|(тъ) еп|с|кпо|м| Ѡлѣчати...

96а/4–97а/8: ст҃го дївнїсїа. Иже бесловѣсны|м| сѣ|вѣто|м|. и не-/оудръжимою гаростїю...

97а/8–99а/3: сїмешна / солѣн'скаго. Въсакъ Ѡлѣче/ны. или бесловѣсно. такоже / емѣ мнит' се...

99а/4–1056/16: О сїен'ницѣхъ. Сїенникъ / дѣ|ствѣе. да хранит' се Ѡ / бесе|дъ| женьскы|х|...

1056/16–1106/9: О і|е|рмонасѣ|х|. / Яще кои іермона|х| падѣт се / въ влѣдѣ...

1106/10–118а/8: О иноцѣхъ. Понкже нѣцїи / иночьскы|м| житїемь облѣ|щи| се...

118а/8–1196/1: великаго въси/лїа. Яще кои инокъ. пїеть / вино чрѣзь силѣ...

1196/1–16: О оустро/ены трапезы. Не приноси / брашна въ оуста свога...

120а/1–13: О ст҃ѣи и велицѣи ·м̄,ци. / и о васаконі сре|д|(е) и пет'кѣ. / пра-вило з҃д· сты|х| ап|с|ль. / Яще кто еп|с|кпъ. или сїе/нникъ. или дїаконъ ... не постит се...

120а/13–1286/10: Ѡ зонарѣва т'лькованїа. Въсацѣмь обра/зомь сїе пра-вило ищеть / вѣр'ны|х|. ст҃ю ·м̄,цѣ пас'хы...

1236/10–124а/2: великаго ада/насїа. Срѣды и пет'ка ча|с| / поста оучинкнъ е|с|(тъ)...

124а/2–16: то/гож|д|е Ѡ сачинкнїа. Не прѣ/стѣпай поста г|с|нѣ...

1246/1–1266/2: никїфора патрїарха. Яще навѣчерїе коегож|д|о / любо вл|д|чнаго праз|д|ника. / въ средѣ или въ петакъ слѣ/чит' се...

1266/2–13: О г|с|под'скы|х| праз|д|ницѣ|х|. / аще прилѣчит се въ средѣ и/ли въ петак|. Яще г|с|подскы / праз|д|никъ слѣчит' се въ срѣ/дѣ или въ петакъ...

1266/14–127а/3: О поне|д|(ѣ)л'никѣ. Въ поне|д|(ѣ)л'ник' / же мирѣни Ѡ меса...

127а/3–10: О вѣ/ликоні ·м̄,ци. Въ великѣ же / м̄цѣ. длѣжанъ е|с|(тъ) въсакъ хрїс/тїанинъ понѣж|д|ати се...

127a/10–1276/15: О пръвои сед'мици. Въ пръвю седмицѣ. о/выч'но е|с|(ть) въсемь тащещи/м се...

1276/15–1286/1: О ве/ликои се|д|мици. Бж|с|тв'нѣю же / и великѣю се|д|мицѣ. како г|с|нк / сп|с|ител'нѣе стр|с|ти...

1286/2–13: О постѣ х|с|ва рож|д|ьства. Я иже прѣжд|е рож|д|ьства х|с|ва / бж|с|твны пость...

1286/13–129a/6: О постѣ / стыхъ ап|с|ль и вѣци. О постѣ / стыхъ ап|с|ль и вѣци...

129a/6–130a/11: О чаро/вницѣхъ. Иже чародѣист/вѣють въ дванадѣ-сетъдн'евнѣль...

130a/12–1326/7: О вѣр'колацѣхъ въпро|с|. Яше / обрѣщет' се мрътвецъ...

1326/7–1346/3: О мѣрыла|х| сѣ/гѣвы въ проданы. Послѣдѣ/еть обычаи миролюб'це|м|...

1336/3–134a/6: О оустро/еніи пѣнїа. въкратцѣ / главиз'ны. Ѡ правилъ съборны|х|. и нѣкы|х| сты|х|. съ/бора шестаго еже въ т/рѣлѣ правило ·бѣ, ... еже пѣти въ цр'ко/въ приходѣщїи...

134a/7–136a/6: Ѡ вал'самона и Ѡ зонара / тлькованїе. Бжїе цр'квы. / до-мове млтвамъ глѣют' / се...

136a/6–12: ар'ме/нопѣль. Поющїи съ многы|м| / вниманїемъ...

136a/12–1366/10: прѣподо/внаго ефрема. еже пѣ/ти тропары и ка-ноны...

1366/10–137a/11: стго сїлзана. Пѣ|с|(нь) / многы|х| въ прѣиспод'наа зе/м'ли низ'вѣдѣ...

137a/12–13: Конецъ законикѣ. / хѣ зачело и конецъ.

1376–138a: Книга свѣ|д|(ѣ)тел'наа къ а/р'хїерею о хотѣщїим|х| / прїети сцѣн'ничьства / стѣпѣнь. Иже сцѣн'наа / добрѣ оуставльше бгоп/роповѣд-ници ап|с|лы. и сън'ними сцѣнное съсловїе...

Записи

При врху коричнег листа, на предној страни, савременом ћирилицом, мрким мастилом: **Номоканон (законик, правило, крм/чија) број 1.**

Испод тога оловком зелене боје: **П 1** (прецртано) и мало десно од тога: **17.**

Испод тога љубичасти печат: **БИБЛИОТЕКА А. ИВИЋА / СУБОТИЦА.** Овај се печат налази још двапут и на полеђини истог листа, затим на доњој маргини л. 2а, при дну л. 141б и на предној страни задњег коричнег листа.

При врху л. 139а полуустановом, избледелим мрким мастилом написана су врло невешто нека слова. Смисао се не разазнаје.

При врху л. 140б новом руком, полууставом, црним мастилом: *Сее законикъ попа зиме / ковъчевиѣа ѿ слалипыа / по|д|писа се мѣа ивѣа дни / ла (= 31) ѿ х|с|а азла (= 1734) / тако да се зна.*

Испод тога новом руком, избледелим мрким мастилом, мешовитим писмом (курзив, брзопис) су белешке о неком рачуну: *гаври пара 20 / [за чаше] паре 20 / шеѣера паре 201 / риве пара 6 / ракие паре 15.*

При врху л. 141а новом руком, врло неуго, полууставом, црним мастилом: *ана паси расъми / евимиа, а у наставку су пробе пера и слова.*

Испод тога новом руком, брзописом, црним мастилом: *Пише негомирь рабъ в/[ж]и кои човекъ врло много / пије васака зла твори / лаже блюдь твори свое / имаство(!) и течене безмно / дае и васака неприлчна(!) дела / т|во|ри правило свое ѿстала / крепости не има [мп] / [не има].*

На л. 141б врло неуго исписане речи потичу од две или три руке, неке су и незавршене (писмо полууставно, мастило црно) и нису ишчитане.

Историјат књиге

Књига је припадала Алекси Ивићу из Суботице, што показује печат његове библиотеке који се у њој налази на неколико места, а у Библиотеку Матице српске доспела је куповином од Павла Ивића из Новог Сада. У инвентар Библиотеке заведена је 23. јуна 1960. године.

ЛИТЕРАТУРА

1. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 70 (бр. 903).

109. PP I 18 (PP 118 – 352 B 4) – 28040

НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ ПОПА ОРЕСТА

XVII век, 1625/1635. године

Хартија, мастило црно (светлије и тамније), мрко и киновар, 133 л. 147x65 мм, текст 103x61 мм. Број редова на пуној страни је 18 (први и други писар) и 19–30 (трећи писар). Испод последњег реда са десне стране понегде је исписан део речи. Три писара, од којих је први исписао л. 1a–125a/12, други 125a/13–1276/3, а трећи 1276/4–133a. На л. 117б испод текста први писар оставио је запис у којем се казује да је ово *Правило* исписао поп Орест у скиту Свете Ане на Светој гори.

Рукопис је писан на млетачком папиру. Према воденим знацима настао је 1625/35. године: 1) *једнострука котва у кругу са облим тролистом и контрамарком ЗВР*, идентично Хил. 159 (*Драганов зборник*) из 1623, Хил. 273 (*Пентикостар*) из 2/4 XVII века, МСПЦ 210 (*Синаксар манастира Раче*) из 1623, МСПЦ 219 (*Псалтир с последовањем*), на касније додатим листовима) из 1625/30. и МСПЦ 245 (*Псалтир с последовањем, V део*) из 1625/35, а врло слично МСПЦ 60 (*Минеј за септембар*) из 1625, МСПЦ 130 (*Типик јерусалимски*) из 1631, МСПЦ 139 (*Панагирик*), додатак рукопису из 1625/30. и СММС 195 (*Минеј за новембар*), на додатим листовима из 1625/30. године; 2) *круна са седам зубаца, облим тролистом на средњем зупцу, звездом, полумесецом и контрамарком ЉС*, идентично Хил. 273 (*Пентикостар*) из 1625/35, Хил. 410 (*Златоуст посни Аверкијев*) из 1632. и МСПЦ 147 (*Минеј за октобар*) из 1625/35, а врло слично: Савина 12

(Каноник) из 1630/40, Софија, ЦИАИ (*Минеј општи празнични*) бр. 116. и Цетиње 24 (*Минеј за децембар*), оба из 1620/30, а сличан тип БСП бр. 7 (*Богородичник*) из 1628. године. Папир са овим типом круне користио се и у претходној деценији, 1615/25. године: ЦСВП D. gr. 36 (грчки *Служабник*) из 1615/25, МСПЦ 33 (*Минеј за септембар*) из 1615/25, Хил. 301 (*Законик*) из 1620, МСПЦГ 6 (*Стихологија*) из 1610/20, Пљевља 29 (*Богородичник манастира Мражића на Лиму*) из 1600/15. и Дечани 140 (*Часослов*) у додатку рукописа из 1600/20. године.

Рукопис садржи на почетку једну несигнирану свешчицу од 8 л. Следи 14 свешчица са по 8 л., означених ћириличким словима у бројној вредности. У св. 1 и 3–14 сигнатура се налази на средини доње маргине 1. листа, а у св. 2 је на средини последњег, 8. листа. До краја књиге су још две свешчице без ознаке, од којих прва има 7 л. (недостаје 8. л.), а друга је са 6 л. Листови су испрљани од влаге и прљавштине, а постоје и оштећења од црвоточине.

Корице чине дашчице са жљебовима на ивицама. Обложене су мрком, различито орнаментираном кожом на предњој и задњој страни, која није у целини сачувана. Постоје остаци (метални клинови) двеју копчи. Хрбат је са четири ребра.

Заставица нема. На л. 9а/7 на крају реда и на десној маргини л. 70а стилизован је мали црвени украс. На л. 127а испод текста, мрким мастилом као што је и текст, нацртана је шака. У функцији иницијала долазе велика црвена слова, изузев једног случаја (л. 67а), где је слово црно и мало украшено. Главни наслов на л. 9а изведен је великим црвеним словима у везу, а на л. 127б малим и већим црвеним словима. Наслови одељака писани су малим црвеним словима (полууставним у тексту првог и другог писара, а брзописним у тексту трећег).

Писмо *првог* писара је полуустав уз присуство и неких брзописних слова. Слова су лепа, рукопис је исписан. Разликују се пуне и танке линије. Надвучене и подвучене црте, као и почетне по правилу изостају. Украсна црта понегде се среће на пречки високог т. Слова су типолошки доста устаљена. Варирају ж (полууставно и брзописно са једном, и то десном петљом), з, које је увек крупније у односу на остала мала слова (полууставно са пречком, брзописно са високом главом и брзописно као број *три*), т (већином троного и ређе једноного), ђ, чији стуб увек прелази горњу ивицу низа (полууставно и брзописно). Од већих слова потврђују се широко е, о (у речи *очи* унутар слова су две тачке) и ѡ, високо т, ђ и ђ, веће брзописно в са бочном линијом која је лучна или преломљена, а чији крајеви се савијају унутра и образују две лучне, међусобно раздвојене петље, и веће брзописно е грчког типа. Надредна слова су углавном брзописна.

На л. 119б, на спољашњој маргини уз таблицу, попреко, у два реда, јавља се текст исписан само брзописом, који највероватније потиче од исте (*прве*) руке. Слова су устаљеног типа, варира само т (троного и високо).

Према палеографским одликама, као и према неким другим чињеницама овај писар идентификован је као хоповски Орест.¹

Правопис је ресавски, ненормализован. Употребљава се танко, дебело и високо *јер*, као и *пајерак*. Група *ја-* писана је са *ѣ-*, а у означавању *ја-* претеже *-а* над *-ѣ*. За *је-* најчешће је присутно *є-*, а пуно пута среће се и *е-* или лигатура *к-*. Иза вокала у споју *-је* већином је стављено мало *-е*, није ретко ни *-к*, а примери са *-е* су најређи. Секвенце *ља*, *ња* обележаване су са *лѣ*, *нѣ*, са изузетком неких случајева где се за *ња* јавља *на* (*ѡгна* 56а/15, *гѣна* 68а/6). За *ље* најчешће долази *лѣ*, више је потврда и са *ле* (*волею* 12а/3, *неволею* 12а/3, *гѣеть* 146/13 итд.), а понегде се налази и *лѣ* (*о гробѣкопателѣ|х|* 2а/13, *о рѡдителѣ|х|* 3а/12). Спој *ње* углавном је означаван са *нѣ*, а ређе са *не* (*оу него* 106/3–4, *сѣ нею* 116/17–18, *прѣклоненїи* 226/2 итд.). У неким случајевима слово *к* погрешно је употребљено уместо *е* (*хотѣи* 78а/13, *творѣ* 856/17, *ѡбѣ|г|нѣ|т|* 112а/5 итд.). Слово *ї* није увек по ресавским правилима. Слово *з* (вредност *з*) потврђује се понегде по етимологији или уместо *з*, а примери са *з* уместо *з* су најчешћи. У доста случајева писар удваја слово *о* (*ѡ инооцѣ|х|* 39а/4, *двооженѣцѣ* 556/15, *не крадоо|м|* 846/17), или диже над ред слово *д* између два *о* (*по|д|обнаа* 93а/12, *по|д|обаеть* 946/17), па се добија утисак *о* удвојеном *о*. Акценти и спирити су стављани. Од интерпункцијских знакова користе се: тачка, запета, две тачке иза којих је обично црта и две тачке у низу. На доњим маргинама л. 47а и 97б јављају се допуне пропуштеног текста са знаком за уметање исписаним црвеним мастилом. У првом случају знак чини отворена округла заграда и две тачке иза ње – (:, а у другом две тачке и затворена заграда – :).

Језик је српскословенски. Гласовна вредност *јерова* је *а*. Слово *а* уместо *јера* јавља се понегде (*сопалѣ* 566/16, *непотрѣбанѣ* 57а/1–2, *длѣжанѣ* 576/14, *ка* 61а/10, *сѣпрѣжастѣвѣ* 100а/14, *павалѣ* 1046/3 итд.), а слово *е* (рефлекс туђе редакције) долази у *смѣренѣ* 9а/10. У примерима *братастѣва* 966/18, 97а/2, *прѣ|д|братаство|м|* 97а/14 слово *а* је без оправдања. У више случајева уместо *а* користи се *јер* (*сѣмохотнѣ* 18а/1–2, *вѣрѣварѣскы* 49а/9, *кѣзнїю* 686/6, *сѣ вѣренїемѣ* 1216/5–6 итд.). Слово *ѣ* већином је на етимолошком месту, а присутне су и међусобне замене *ѣ* и *е*, што потврђује екавски изговор. Запажени су и примери са икавским рефлексом *јата* (*видити* 1106/3, Л јд. м. род *вѣ твоѣ|м| прѣдѣли* 1246/11–12).

¹ Опширније о томе в. у овој књизи: Душица Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

До краја је спроведена српскословенска норма у погледу чувања вокалног *л* и *р*, група *чр-*, *чѣт-* и *жд*. Доследност постоји и у погледу групе *џ*, са изузетком примера на *мачеѡ* 2а/4, где је *џ* замењено са *ч*. Заменичко *вѣс-* среће се без метатезе. Понегде се потврђује замена *вѣ* са *оу* (*оу вышере|ч|(е)нны|х| лѣте|х|* 124а/18–19, *оу пшеници* 124б/14, *оу ечменѡ* 124б/14–15, *оу концѣ|х|* 124б/15 итд.), а уместо *вѣ-*, *вѣз-/вѣс-* потврда са *оу-*, *оуз-/оус-* нема. Слово *л* на крају речи и слога се чува. Слово *х* понегде изостаје (Г мн. *рѡкополагаѣми* 58а/12, *вѣсачѣскы рыбѣ* 107а/5, Л мн. на *свинѣа* 109б/5 итд.), или се неоправдано јавља (А мн. *изгонѣтъ инокы|х|* 44б/13). Група *-ст-* уместо *-сѣ-* долази у Н мн. *мирѣстїи* 95а/11. Присутно је и написано једначење по звучности (*ѡпѣаа* 95б/11, 12, *сѣѡпѣае се* 98б/14, *ѡпѣенїю* 100а/13 итд.).

Према старом српском језику је прилог с покретним вокалом *что годѣ* 110а/10–11.

У области морфологије књижевна норма се претежно поштује. Изједначени су облици Г и А јд. м. рода за биће. У Л јд. именице **ѣ* основа и на консонант усвојен је наставак *-и*. У И јд., Д и Л мн. **ї* промене и на консонант је *-е-*: *-емѣ*, *-еѡѣ*. У Д јд. сложене придевске промене је *-омоу/-емѡ*, а облик прости придевске промене потврђује се у Л мн. (на *инѣѡ* *мнѡзѣѡ* 20а/1). У 1. л. мн. презента атематских глагола среће се *-мы* (*ми*), асигматског аориста нема, у 3. л. дв. глагола је наставак *-та*, а супин се замењује инфинитивом. Двојина се већином чува.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народних језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Од народних општештокавских црта долазе: *-ѡ/-ю* у Л јд. именица м. и ср. рода **о/јо* промене (*о сѣенникѡ* 1а/11, *о мѡжеложникѡ* 1б/8, *о вѡдникѡ* 1б/11, *о ротитѣлю* 2а/7, *о причѣенїю* 5а/4 итд.), *-а* у Г мн. (*недоврѣш(е)нны|х| канона* 15б/6–7); *-е* (*ѣ = е*) у Г јд. именица ж. рода **а* основе (*женѣ* 6а/16, *водѣ* 111б/14, *ѡ вѡготе* 121а/16–17, *кроме сѡ|в|те* 123б/15), *-ы* (*-и*) у Л јд. тих именица (*о жены* 2б/18, 3а/3, *о ... жены* 4а/11, *о мрѣтвичини* 4б/8); облици заменица (И јд. *меж|д|ѡ себе* 48б/3, И јд. *меж|д|ѡ ныма* 95а/1, Л јд. *оу чѣмѡ* 124б/16); *-га* у Г јд. придева м. рода (*сѣга* 60а/13), *-ѡ* у Л јд. именичке промене партиципа (*о ... сѣвѡдившѡ* 1б/12, 3б/4, *о ... оумрѣшѡ* 2б/14, *о ... постриженѡ* 3б/6 итд.), *-омѣ* у Л јд. сложене придевске промене (*о мирско|м|* 3а/11, *о вѡ|с|твномѣ* 17а/1, *ѡ содомѣскѡ|м|* 31б/3, на *сѣомѣ* 62б/16–17, *вѣ ино|м| простомѣ* 88б/17–18 итд.), *-ѣ* (*= е*) у Г јд. именичке промене придева ж. рода (*кромѣ їсѣѣ* 101б/14), *-ои* у Л јд. сложене придевске промене (*о ... изврѡгшои* 3а/3, *о великои* 8б/3, 5, *вѣ женскои* 54а/8 итд.); изостајање *-тъ* у 3. л. јд. и мн. презента (*то е* 123а/9, 13, 15; *тѡ сѡ* 123а/6, 11, 123б/2).

Књижевну норму понегде нарушавају примери старог Л мн. именица м. и ср. рода са наставком *-ох* (по ... правило|х| 16а/6, 40а/8, *ѡ ѡтрочетѡ|х|* 38а/1, *ѡ дѡвникѡ|х|* 46б/4, *вѡ ... домѡ|х|* 94б/11).² У једном случају Л мн. именице ж. рода **ја* основе (на *срѣѣврѣницѣ|х|* 80б/11) под утицајем **ї* промене јавља се наставак *-ех*, што је у старом српском језику било врло ретко.³

На прелазу од старих ка новим су облици присвојне заменице *еговь* 60б/8, *еговѣхъ* 67а/15 (А мн.), *егово* 83а/1 итд.

Од дијалекатских црта потврђује се употреба Л мн. уместо Г мн. и обрнуто (Л ум. Г *поль запрѣщенны|х| лѣтѣ|х|* 124б/6–7, Г ум. Л *о ... влѣховъ* 1а/14), што је одлика зетско-сјеничког говорног типа.⁴ У Л јд. придева и партиципа потврђује се наставак *-омѡ*, који се јавља према Д јд. и одговара такође зетско-сјеничком говорном типу (*о ... ѡлѣченномѡ* 5а/7, *о ... оум|і|рающомѡ* 5б/6).⁵

Јављају се и примери придева са заменичком основом на *-ѣ-* (И јд. м. и ср. род *сѣ инѣмъ дрѣго|м| жениховѣмъ* 62а/10, *малѣмъ запрещеніемъ* 68а/1–2, *сѣ мноѣмъ вѣниманіемъ* 115а/2–3, А мн. *еговѣхъ* 67а/15), карактеристични за косовско-ресавски, источнохерцеговачки и зетско-сјенички говорни тип.⁶

Књижевну норму нарушавају још и неки неправилни облици, који су резултат писаревог незнања језика или непажње у преписивању, као што су, на пример: Д мн. уместо Л мн. *о четвороженцемъ* 6а/2, *о двоженцемъ* 6а/3; А мн. ум. Л мн. *о вѣрколакы* 1б/2, *о еп|с|кпы и митрополиты* 6а/18, *ѡ ... праз|д|ники* 107а/9, глаголски облик *вѣзьме се* 96б/2 ум. *вѣзьмѣ се*.

Потврђени дијалектизми, који претежно одликују зетско-сјенички говорни тип, могу бити последица утицаја говора писара или остатак предлошка. С обзиром на то да се овај писар поистовећује са јеромонахом Орестом из манастира Хопова, питање је да ли је он можда дошао у Хоново са наведеног дијалекатског подручја? Треба имати у виду и чињеницу да је рукопис настао у скиту Свете Ане, где су у 17. веку боравили монаси из разних српских области, што је доводило и до различитих дијалекатских наноса при преписивању.

² Ђуро Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, у Биограду 1874, 143; Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деκлинацијом*, Београд 1965, 70, 72.

³ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 139–140.

⁴ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 162; Александар Младеновић, *Језик владике Данила*, Нови Сад 1973, 128–129; Мато Пижурица, *Језик Андрије Змајевића*, Титоград 1989, 279.

⁵ В., нпр.: А. Младеновић, *Језик владике Данила*, 146–147; М. Пижурица, *Језик Андрије Змајевића*, 299–300; *Ђирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске*, књ. 7, *Акатисти. Стихологије. Богородичници*, Нови Сад 1999, бр. 55 и 56.

⁶ П. Ивић, *Дијалектологија*, 101, 135, 162.

Писмо *другог* писара је полуустав. Слова су крупнија него у рукопису *прве* руке, такође су лепа и исписана. Разликују се пуне и танке линије. Надвучене и подвучене црте, као и почетне по правилу изостају. Нису присутне ни украсне црте. Од малих слова по типу варирају **а** (полууставно и брзописно са наниже продуженим и различито савијеним стубом), **р** (полууставно и брзописно са стубом наниже продуженим и двапут савијеним) и **w** (са средњим стубом и без њега). Слово **т** је увек једноного. Од већих слова јављају се широко **ѐ**, високо **ѡ**, слово **з**, које је увек крупније, **ѣ** чији стуб редовно залази у горњи међупростор, а **с** продуженим елементима у међупросторе, осим брзописног **а** и **р**, среће се и **ѡ** у **ѡѡ**, чији леви крак понегде јаче залази навише и на почетку има савијутак (наниже). Надредна слова су углавном брзописна и устаљеног су типа.

Правопис је ресавски, ненормализован. За *ја*- нема потврда, а за *-ја* среће се **-а**. Група *је* у обе позиције јавља се са **ѐ**. Спојеви *ља*, *ња* не долазе, *ље* се потврђује једанпут са **лѡ** а два пута са **лѐ**, док за *ње* постоји само један пример, и то са **нѡ**. Слово **ї** није увек употребљено по ресавским правилима. Слово **ѕ** налази се само у функцији броја. Интерпункцијски знаци су: тачка, запета, две и три тачке са цртом.

Језик је српскословенски. Од *јерова* долазе танко и високо *јер* (три пута) и *пајерак*. Графијских потврда о изговору *јера* нема. У речи **жѡстокиѡ** слово **ѡ** стављено је уместо **ѐ**. Слово **ѣ** углавном се користи на етимолошком месту, писање **ѐ** уместо **ѣ** ређе је присутно, а обрнута замена није нађена. У области фонетике српскословенска норма се углавном поштује. Одступа случај Л мн. **w** ... **дѡв'ни|ѡ| разсѡж|д|(ѐ)нїи** 1276/2–3, где на крају речи изостаје **ѡ**, што може бити резултат утицаја писаревог народног говора или његове омашке у преписивању.

На морфолошком плану књижени језик нарушава облик 3. л. јд. без **-ѡ** (**воѡде** 126а/15), који представља општештокавску црту.

Потврђују се и неки случајеви неконгруирања именице и броја, као последица писаревог незнања књижевне норме (**вї м|с|ца** 1266/7–8, 127а/5, **д̄ м|с|ци** 1266/5).

Писмо *трећег* писара је брзопис уз присуство и неких полууставних слова. Слова су ситна, исписана и лепа. Разликују се пуне и танке линије. По типу варирају **а** (полууставно са косим правим стубом и елипсастом петљом и брзописно), **в** (брзописно четвртасто, брзописно веће са лучном бочном линијом и двама међусобно раздвојеним петљама и **в** на прелазу од полуустава ка брзопису – са лучном бочном линијом и двама лучним петљама које се међусобно додирују), **г** (тип са пречком и стубом на крају савијеним удесно, карактеристичан и за полуустав и за брзопис, и брзописно **г**), **ѐ** (мало

грчког типа и веће обло), **к** (полууоставно са одвојеном бочном страном од стуба и веће брзописно, налик на писано), **т** (троного, одлика и полуустава и брзописа, и високо једнострано). Слово **о** је обично издужено, а среће се и веће округло. Поред малог **с** потврђује се и веће широко **с**. Слово **ѣ** увек је високо, стуб му допире до горње ивице низа или нешто ниже од тога. И стуб слова *јер*, који на почетку има савијутак улево, већином мање или више залази у међупростор, при чему највише допире до његове половине. Горњу ивицу низа у доста случајева прелази и леви крак **ѣ** од **оѣ**. Надредна слова су типолошки устаљена, а изводе се брзописом или по свом облику одговарају и брзопису и полууоставу.

Правопис је ресавски, ненормализован. Група *ја-* писана је са **га-**, а у обележавању *-ја* већином је употребљено **-а** или понегде **-га**. За иницијално *је-* долази веће обло **е-**, а у писању *-је* иза вокала претежно је стављано **-е** грчког типа или ређе веће обло **-е**. Група *ља* се не потврђује, а *ња* је означена по једанпут са **на** и **на**. У писању *ље* присутно је **лк**, **ле** (**е** је грчког типа) и **ле**, а у обележавању *ње* преовладава **не** над **нк**. Слово **з** (вредност *з*) употребљено је једанпут на етимолошком месту. Слово **ї** не користи се увек по ресавским правилима. Интерпункцијски знаци су: тачка, запета, две и три тачке са цртом. На л. 131а среће се и знак за уметање пропуштеног текста писан мастилом као и текст. Њега чине две тачке иза којих је лучна црта у виду затворене заграде – :).

Језик је српскословенски. Слово **а** уместо *јера* јавља се у две лексеме (прикрова|ц| 127б/9, **Ѡ** аган'ца 128б/4). Слово **ѣ** већином је на етимолошком месту, а присутне су и међусобне замене **ѣ** и **е**.

До краја је спроведена српскословенска норма у погледу чувања вокалног *л* и *р*, група **чр-**, **чѣт-** и **ѣ**, као и **жд**. Заменичко **вѣс-** среће се без метатезе. Има неколико потврда са **оѣ** уместо **вѣ** (**оѣ се|д|мици** 129а/12, **оѣ ...** **половини** 131а/8–9, **оѣ лето** 131а/10, **оѣ воскоѣ** 131б/1, **оѣ пшеници** 131б/1, 8 **ечмѣ** 131б/1, 8 **бѣвѣ** 131б/1, **оѣ конѣце|х|** 131б/2, 8 **чечмѣ** 131б/2, 8 **простѣ|м|** 132б/19), док замене **вѣ-**, **вѣз-/вѣс-** са **оѣ-**, **оѣз-/оѣс-** нису присутне. Слово **л** на крају речи и слога се чува.

У области морфологије књижевну норму нарушавају следеће општештокавске црте: **-оѣ** (-8) у Л јд. именица м. рода **о* основе (**оѣ воскоѣ** 131б/1, 8 **ечмѣ** 131б/1), **-е** (-ѣ) у А мн. именица м. рода с проширеном основом **-ов-** (**коѣмовѣ** 128а/12, **за часове** 132б/26); **-е** у Г јд. именица ж. рода **а* основе (**Ѡ** **благоте** и **рибе** 129а/13), **-и** у Л јд. (**оѣ ...** **половини** 131а/9); **га** у А јд. личне заменице (**га** 132б/5), **-ои** у Л јд. ж. рода сложене придевске промене (**оѣ вишеречен'нои** 131а/9); изостајање **-тъ** у 3. л. простог будућег времена **вѣде** 128б/6; употреба множине уместо двојине.

Садржај

1а–8б: Сказаніе правилѡ|м| сирѣ|ч| ска|рі|.

9а/1–7: Правило законикъ съ бѣмъ стѣмъ / начело сътворишѡ|м|. прѣвѣк по/оученіе къ шѣемъ дѣховнымъ, тако/вы|м| / быти имъ по|д|(о)баеть. и тако / еже без повелѣніа архіерискаскаго, / не по|д|(о)бак|т| имъ пріимати прихо- деціихъ помышленіа (наслов); Пріемлєки помышленіа, длѣжнь є|с|(ть) / быти образъ бл҃гъ всѣ|м|. въз|д|ръж|никъ смѣренъ, добродѣтел'нь. мо|лє се на всакъ ча|с| къ бѣ, да пода|с|(ть) емѡ / слово разѡма. въ кже исправити / притекающіихъ къ нємѡ. прѣж|д|є / же всѣ|х| длѣжн'нь є|с|(ть) самъ, пости- ти срѣдѡ и пе|к| всего лѣта, такоже / вж|с|твнаа правила повелѣвають... (9а/8–10а/14); Вѣдомо боуди: аще кто без по/велѣніа мѣстнаго еп|с|кпа, дрѣ/знетъ помышленіа прикмати / исповѣди, сицевыи правилно / казнъ пріиметь, тако прѣстѡпникъ вж|с|твны|х| правилъ... (10а/15–10б/8).

10б/9–18б/17: О исповѣдани кающаго се: / Приводить дѣховныи шѣхоте/шаго исповѣ|да|ти сс(!), прѣ|д| иконѡ / гѣ нашего іѡ хѣ непокрѣвена. / и глєть, бл|с|вень бѣ нашъ, таже, / тр|стое. и по ш|ч|(є) нашъ, гѣ помилви / вѣ- слава і нѣга. пріидѣте покло/ним се г|ш|(и). шало|м| ,н. помилви ме / бѣ. и по семь глєть емѡ. Се чедо / хѣ невидимо стоитъ пріемлєк / исповѣданіе твое не оусрами се / ниже оубои се и съкрыкши что / ш мене ... и сице въпра/шають и єдино по єдиноѡ ... и глєть емѡ. рци ми чедо не ра/стли|л| ли єси дѣвство своє мала/кїею... (10б/9–11б/7); о крѣво/мѣшени. рци ми чедо не ли па/л се кси въ рѡдѣ своемъ съ нѣкы|м| / лицемъ, или съ кѡмою своею... (11б/7–12а/1); рци ми че|до| не ли оубиль кси члѣка / волею или неволею... (12а/2–13); рци ми че|до|, не ли ротил се єси, и како роти се, волею и|л|(и) / неволею... (12а/13–12б/1); рци ми че|до|, не ли чародѣи/ствоваль єси. или влѣхвѡк ли/гаше воскъ... (12б/1–13а/3); и паки глє. рци ми че|до| не ли оу/кориль кси родителє свое... (13а/4–12); рци ми / че|до| не ли галь кси мрѣтвичинѡ... (13а/12–13б/10); завѣщаніе. / ш си|х| въсѣ|х| ш нѣга длѣжнь кси / блюсти се... (13б/10–14а/3); и єгда сита въса / къ нємѡ изречеши и шпасно и/спитаєши. и онъ паки въса / таже ш себѣ без'тѡда (= без студа) шкрык'ть. и тог|д|а прѣклонить гла/вѡ каки се. и сѣенникъ чѣтетъ / млѣтвѡ сїю. Гѣ бѣ сѣеніа / рабъ свои|х|, мл|с|тиве, как се о на/ши|х| злоба|х|. не хотєи съмрѣти / грѣшникѡ... (14а/3–14б/7).

14б/7–22б/13: Тог|д|а даеть емѡ / канонъ противѡ съгрѣшенію / єговѡ... (14б/7–15а/10); Вънем/ли семѡ, шнєлиже оставить члѣкъ / съгрѣшеніе, тог|д|а канонъ възима/кть и пріемлєт се по ,лѣ мѡ прави/лѡ великаго василїа... (15а/10–15б/14). Вънемли и се / кр|д|а обрѣцет се члѣкъ бл҃говѣ/инь... (15б/14–16б/2); іѡанна постника сїє є|с|(ть) расѡжд|єніе / Паче же шнѣ|х| ,єї лѣ|т| заповѣданны|х|, / глєю же прѣлюбодѣиства, и ското/ложьства и мѡженєистов'ства, сънижак|т| и|х| даже до три лѣта... (16б/3–17а/5); Вѣ-

ДОМО ЖЕ / ВЪДИ И СЕ, ТАКО ВЪ МНОГЫ|Х| ЛѢТѢ|Х|, / СИРѢ|Ч| ВЪ ЕЇ· И К· ДА СЪХОДИШИ
 ТАКО|Ж|(Е) / РѢХО|М|... (17а/5–17б/4); ВЪНЕМЛИ ЖЕ И СЕ. ИАКО / АЩЕ ПО СЪГРѢШЕНИ
 ВЪСХОЩЕТЬ КТО / БЫТИ ИНОКЪ... (17б/5–12); Ѡ ЖЕНАХЪ. / ЖЕНЫ ЖЕ ВЪПРАШАТИ
 ДА НЕКАКО / НОШААХЪ БИЛІЕ, ВЪ КЖЕ НЕ СЪТВОРИ/ТИ ОТРОЧЕ. ИЛИ НАПОИ ЛОЖЕСНА
 / КЖЕ НЕ ЗАЧЕТИ, ИЛИ ГАДЕ БИЛІЕ. ИЛИ / ПРЕСЫТИ СЕ, И ИЗВРЪЖЕ ОТРОЧЕ... (17б/12–
 18б/17); КАКО ПО|ДО|БАКТЬ ДѢХОВНЫ|М|ЩЕМЬ / СТРОИТИ ИСПОВѢДАЮЩІИХ
 СЕ ИМЬ. / ПРАВИЛО ВЇ, ИЖЕ ВЪ НИККИ АГО СЪВО/РА И АНКУРСКАГО ВТОРОЕ. НЬ И
 ЗГО / СЪВЪРА ПРАВИЛО ЕЕ. ЕП|С|КП|М| ОСТА/ВЛЯЕТЬ ВЛА|С|(ТЬ). ИЛИ ОУМНѠЖИТИ
 И|Л|(И) / ОУМАЛИТИ ЗАПРЕЩЕНІА... ГОВОРИ СЕ О ПРАВИЛУ ВАСИЛИЈА ВЕЛИКОГ И З.
 ПРАВИЛУ ГРИГОРИЈА НИСКОГ (18б/18–20б/4); СКАЗАНІЕ. НАДЪ ВЪСЕМЫ ГАЖЕ ЗАВѢ|ЩА
 ВЕЛИКЫИ ВАСИЛІЕ... (20б/5–21а/7); Ѡ МА|Т|ДЕА. ВЪ ДНѢХЪ СТѢИШАГО Л8/КЪ, ВОИН8
 НѢКОЕМ8 ОУ|В|ІИСТВО ВО|ЛНОЕ СЪДѢВАНШ8... (21а/8–21б/3); ПООУЧЕНІЕ Ѡ СИХЪ
 ОУБО И СИЦЕВЫ|Х| / Е|С|(ТЬ) НАВЫКНѢТИ, ТАКО ДОБРѢ И ПРИ|ЛИЧНѢ РАСВЖ|Д|ЕНІЮ
 СТѢИШАГО / ІВАННА ПОСТНІКА... (21б/4–9); Ѡ КНИГЫ МАТДЕВИ. А ЕЖЕ СИЦЕ /
 СЪКРАЩАТИ НАМЕ(!) РЕ|Ч|(Е) ПОКААНІА ЛѢ|Т|А ... (21б/10–22б/13).

22б/13–117б/11: НОМОКАНОНЪ СИРЕ|Ч|Ь ЗАКОН/НИКЪ. ИМѢКИ ПРАВИЛА ПО
 СЪКРАЩЕНІЮ. СТѢХЪ АП|С|ЛЬ. И СТѢХЪ СЪ|В|ВРЬ. И ВЕЛИКАГО ВАСИЛІА. И ДР8/ГЫ|Х|
 СТѢ|Х|. Следи преглед глава у низу а–сїв (= 1–282), које се овде доносе према
 садржају датом на л. 1а–8б. Њихов редослед није увек исти са редоследом у
 самом тексту *Номоканона*, али су у њему све заступљене. У тексту јавља се
 грешка у редоследу бројева (...266, 268, 267...), а има и глава уз које омашком
 нису написани бројеви (12, 87, 201, 213, 273), али су у нумерацији низа
 урачунати.

- а О роукополагаемы|х|
- б О еже за сребръники рѣкопола|г|ае|м|
- г О причьтницѣхъ
- д О еп|с|кпѣ|х| и сщєнницѣхъ
- е О причьтницѣ|х|
- ѕ О причьтницѣхъ
- з О оубіиствѣхъ
- и О неволкю оубіивіи
- ѡ О оубіивікніи на браны
- ї О сщєнник8 аще оубіетъ
- лї О Ѡтвьгы(!) се Ха без н8ж|д|е
- вї О иже моуць ради
- гї О чародѣи и вльховь
- дї О иже вльхвѣють
- еї О иже кои ходеть къ вльхвѠ|м|
- ѕї О иже ечмень и бобомь

зї О еже призывають вльхвы
 иї О еже медевѣды(!) водити
 дї О вѣрколакы
 к̄ О є|ж|(є) мѣшѣть дѣтица на пѣть
 к̄а О еже плесанїа на брацѣ|х|
 к̄в О ѡтравницѣхъ
 к̄г О Ѡ житїа ст҃го андреа
 к̄д О прѣлюбодѣанїи
 к̄е О мѡжеложникѡ
 к̄ѕ О скотоложникѡ
 к̄з О п'тицеложникѡ
 к̄и О влѡдникѡ
 к̄д̄ О сцѣнникѡ съвлѡдившѡ
 л̄ О иже съ сестрою своею
 л̄а О иже съ снахою своею
 л̄в О и|ж|(є) съ братнкою невѣстою
 л̄г О иже съ стриною
 л̄д̄ О иже съ второю стриною
 л̄е О иже съ коумою
 л̄ѕ О и|ж|(є) съ прїемницею своею
 л̄з̄ О и|ж|(є) съ жениною сестрою
 л̄и О иже съ двѣма сестрама
 л̄д̄ О иже на мачехѡ свою
 м̄ О дѣторастлѣнїи женска|г|(о) пола
 м̄а О иже на женѡ неистовей се
 м̄в О ротителю
 м̄г̄ О и|ж|(є) по нѡж|д|ы
 м̄д̄ О сцѣнникѡ ротившѡ се
 м̄е О татѡ
 м̄ѕ О татемь прїем'цѡ
 м̄з̄ О разбоиникѡ
 м̄и О гробѡкопателѣ|х|
 м̄д̄ О стѡтатствѡ
 н̄ О двоженцѡ
 н̄а О троженцѡ
 н̄в̄ О є|ж|(є) непо|д|(о)бає|т| православнѡ на єре|ти|цѣ жени|к|
 н̄г̄ О сцѣн|н|икъ аще бл|с|вти непо|д|(о)внѣ бракъ
 н̄д̄ О є|ж|(є) съмесити |с|є съ ѡбро|ч|еною прѣж|д|є бра|к|(а)
 н̄е̄ О є|ж|(є) аще к|т|о падеть прѣж|д|є бра|к|(а)

н̄с̄ О сц̄енникъ аще ликътъ на брацѣ|х|
 н̄з̄ О сц̄енникъ є|ж|(є) не ити на игрища
 н̄й̄ О малакїи
 н̄ѡ̄ О малакїи соугъво
 ѡ̄а̄ О прич'тникъ малакїи
 ѡ̄б̄ О малакїи инокъ
 ѡ̄в̄ О малакїи ѡ жена|х|
 ѡ̄г̄ О въточенїи женамъ
 ѡ̄д̄ О рож|д|ьшїи въ м̄цъ
 ѡ̄е̄ О людинъ не въходить въ ѡл'та|р|
 ѡ̄з̄ О инокынїи насилземѣ
 ѡ̄з̄ О ѡтрочетъ оумръшъ
 ѡ̄й̄ О женѣ оубившои отроче
 ѡ̄ѡ̄ О оудавлєнїи отроче|т|(є) въ ч'рвѣ
 ѡ̄̄̄ О невѣденїи
 о̄а̄ О жены былїе снѣ|д|шои
 о̄б̄ О блоу|д|ници растлѣвши|м| отроче
 о̄г̄ О измѣтнѣвши|м| ѡтроче на стагна
 о̄д̄ О жены извръгшои ѡтроче
 о̄е̄ О напоенїи дѣтища
 о̄з̄ О иноцѣ|х| и инокыня|х|
 о̄з̄ о томъж|д|є
 о̄й̄ О блоудодѣкѣ инокъ
 о̄ѡ̄ О инокъ пострїженъ
 п̄̄̄ О є|ж|(є) непо|д|(о)баєть без искъса іно|к|а пост|р|ци
 п̄̄̄ О жена|х|
 п̄̄̄ О мирско|м| попъ
 п̄̄̄ О рѡдителѣ|х|
 п̄̄̄ О иноцѣ|х|
 п̄̄̄ О є|ж|є непо|д|(о)баєть инокъ вѣнчѣти жени
 п̄̄̄ О инокъ младъ
 п̄̄̄ О сц̄енноинокъ
 п̄̄̄ О некнижнъ инокъ
 п̄̄̄ О правилъ без|к|нижнъ
 ч̄̄̄ О инокъ аще смѣет |с|є на прави|л|ъ
 ч̄̄̄ О правилѣ
 ч̄̄̄ О сц̄енноинокъ
 ч̄̄̄ О инок(!) великаго ѡбаза(!) съблѣдив|ш|ъ
 ч̄̄̄ О инокъ аще распоташет се

чѣ О инокѣ постриженѣ
 чѣ̄ О инокѣ аще ѡставитъ ло|ж|е свое
 чѣ̅ О инокѣ аще оупїет се
 чѣ̆ О инокѣ аще оукрадетъ
 чѣ̇ О инокѣ аще слѣжетъ
 р̄ О инокѣ аще идетъ на бракъ
 р̄а О инокѣ аще посмѣет се
 р̄в̄ О инокѣ аще идетъ съ женою
 р̄г̄ О инокѣ аще лобжетъ женѣ
 р̄д̄ О сцѣнноинокѣ
 р̄е̄ О сцѣнноинокѣ
 р̄ѕ̄ О инокѣ аще вїетъ кого
 р̄з̄ О инокѣ аще гадеть по паве|ч|(е)рни|ц|(и)
 р̄ӣ О инокѣ|х|
 р̄ѣ̄ О инокѣ постриженѣ
 р̄ї̄ О іг҃менѣ
 р̄аї̄ О избѣжанїи инокѣ
 р̄вї̄ О іг҃менѣ
 р̄вг̄ О исхож|д|енїи ѡ монастыра
 р|д|і̄ О три главизны
 р̄еї̄ О съпротивленїи
 р̄ѕї̄ О еже разараеть оуставы
 р̄зї̄ О избѣжанїи ѡ монастыра
 р̄иї̄ О мѣжы и жены
 р̄ѣї̄ О ѡп'щель житїи
 р̄к̄ О пекѣлы
 р̄ка̄ О дѣховницѣхъ
 р̄кв̄ О томѣж|д|е
 р̄кг̄ О оукраденїи сцѣнника
 рк|д|̄ О повелѣнїи|и лю|д|(и)н(о)у сцѣени|к|ѣ да л(и)|т|(о)у р(г)їса(е)|т|
 р̄ке̄ О враж|д|ы
 р̄кѕ̄ О печалы
 р̄кз̄ О каранїи
 р̄кӣ О оукраденїи сцѣнника
 р̄кѣ̄ О враж|д|ы
 р̄л̄ О досаж|д|енїи ѡцѣ
 р̄ла̄ О чедѣ|х|
 р̄лв̄ О томѣж|д|е
 р̄лг̄ О мрътвичини

рл|д| О гаденїи месь въ стѣю мѣцѣ
 рлѣ О е|ж|(е) не ити на празник| вървар|с|кы
 рлѣ О призванїи еврейна
 рлѣ О сѣенникѣ ловцѣ
 рли О сѣенникѣ татѣ
 рлѣ О сѣенникѣ лихвѣ възымае
 рлѣ О инокѣ лихвѣ възымае
 рлѣ О сѣенникѣ оупивак се
 рлѣ О сѣенникѣ
 рлѣ О сѣенникѣ
 рл|д| О и|ж|(е) Ѡвращае |с|е ми|р|ска|г|(о) сѣенника
 рлѣ О сѣенникѣ аще изблюеть
 рлѣ О сѣенникѣ
 рлѣ О причещенїю
 рли О причѣтницѣхъ
 рлѣ О сѣенникѣ аще клетвѣ съ латинѣ|м|
 рн О сѣенникѣ Ѡлѣченномѣ
 рна О архїерею
 рнѣ О сѣенницѣ|х|
 рнѣ О сѣенницѣхъ
 рн|д| О причѣтникѣ
 рнѣ О сѣенникѣ
 рнѣ О е|ж|(е) не въходить въ капище
 рнѣ О е|ж|(е) не прїемати еретика въ цѣвь
 рни О е|ж|(е) не помлити се съ еретики
 рнѣ О проліанїи стѣи|х|
 рѣ О спадени звѣз|д|ыци съ дискоса
 рѣа О просмраж|д|енїи стѣи|х| дарѣ|в|
 рѣв О искѣсившѣ се сѣенникѣ въ снѣ
 рѣг О неделанїи въ не|д|(ѣ)лю
 рѣд О маслосѣенїа
 рѣе О маслосѣенїа оумрьшомѣ
 рѣѣ О братотворенїи
 рѣз О члѣкѣ оум|и|раюшомѣ
 рѣи О тѣлѣ мрътвѣ
 рѣѣ О съгрѣшенїи
 рѣ О типикѣ
 рѣа О завесци
 рѣв О въ цркви пировѣ не бивают

р̄ог О спаваніи въ ц̄рквы
 ро|д| О и|ж|(є) мрътвы|х| погрибати въ ц̄рквы
 р̄ое О п̄нїи како по|д|(о)баеть п̄ти
 р̄ос О болгарѣ|х| да оумлеть(!) еп|с|кпа
 р̄оз О оукрашеніи ризами еп|с|кпа
 р̄ои О оубіствѣ волнѣмь
 р̄од О прѣлюבודѣи
 р̄п О бракѣ законнопрѣствнѣ
 р̄па О четвороженцемь
 р̄пв О двоженцемь
 р̄пг О възбранкнїи с̄щенства
 рп|д| О паденїи с̄щенникѣ
 р̄пе О съгрѣшенїи прѣж|д|е с̄щенства
 р̄пз О растлѣнїи отрочетѣ въ вѣ|д|рѣ
 р̄пз О томж|д|е пакы
 р̄пи О с̄ны д̄ховныи
 р̄пд О д̄ховникѣ
 р̄ч О снѣ д̄ховномѣ
 р̄ча О и|ж|(є) не хотеци|м| дрѣжа|т|и канонь
 р̄чв О исповѣданїи възрас|т|а мѣж|(а) и жены
 р̄чг О прѣлюבודѣанїи жены
 р̄чд О възрастѣ рѣкополагаемы|х|
 р̄че О истезанїи женѣ
 р̄чс О с̄щенствѣ
 р̄чз О еп|с|кпы и митрополиты
 р̄чи О еп|с|кпѣ и с̄щенницѣ
 р̄чд О чародѣи и влѣхвѣ
 с̄ О с̄щенникѣ
 с̄а О грѣшилѣ и|ж|(є) въ жрътвницѣ|х|
 с̄в О томж|д|е пакы
 с̄г О е|ж|(є) како кр̄цати отроче
 с̄д О кѣпѣлы
 с̄е О с̄щенникѣ некр̄щае|т| въ г̄ погрѣженїа
 с̄с О в̄торокр̄цаемыи|х|
 с̄з О томж|д|е
 с̄и О агаренскыи|х| дѣтїи
 с̄д О еретицѣ|х|
 с̄т О с̄щенникѣ аще гаде
 с̄т О кр̄цати въ великѣю м̄цѣ

сѣі О сѣомь крѣеніи
сѣі О попѣ крѣати дѣте свое
с|д|і О женитвѣ своего сѣа
сѣі О просфоры
сѣі О діаконѣ а|щ|(є) ли|т|(о)ѹргісає|т|
сѣі О сѣеникѣ га|к|(о) не бл|с|влагаеть прѣ|д|ложе|н|а
сѣі О и|ж|(є) не постит се въ вели|к|(8) мѣцѣ и срѣ|д|(8) и пе|к|
сѣі О сѣеникѣ непостещѣ срѣ|д|(8) и пе|к|
сѣі О и|ж|(є) раз|д|рѣшаеть срѣ|д|(8) и п|е|к|е(!)
сѣа О иноцѣ хранити и поне|д|(ѣ)л'кѣ
сѣв О наве|ч|(є)рїи просѣенїа и х|с|ва рож|д|ь(ства)
сѣг О томж|д|е пакы
с|д|а О постѣ въ дѣнь въз|д|виженїа кр|с|та
сѣе О гаденїи въ великѣю мѣцѣ
сѣѣ О ривогаденїи въ великѣю мѣцѣ
сѣз О гастїи въ великы че|к|
сѣи О гастїи въ по|с|(ть) ап|с|ль и вѣе и ро|ж|(дѣства) х|с|ва
сѣд О е|ж|(є) ког|д|а раз|д|рѣшает се срѣ|д|(а) и пе|к|
сѣл О е|ж|(є) ког|д|а дльжны сѣ|т| при|ч|ие православ|н|и
сѣла О пролити сѣ|и|х| даровь
сѣв О агн'цѣ аще сѣнѣсть пѣсь
сѣг О пльзѣщїи|х| аще падеть въ потирь
с|д|а О прнебрѣженїи(!) въроѹчена сѣаа
сѣе О и|ж|(є) недѡ|с|инѣ сѣенодѣиствѣють
сѣѣ О и|ж|(є) на въходѣ пролѣти сѣаа и|л|(и) сн(є)|д|ѣть
сѣз О несѣтворенїи сѣединкнїа по забвенїю
сѣи О рѣкоположенїи на сребрѣ
сѣд О томж|д|е еше много
сѣм О ѡлѣченїи бесловѣснѣ|м|
сѣа О ѡлѣченїи право или неправо
сѣв О сѣенникѣ храни|т| себе ѡ женск|і| в(є)|с|ѣдѣ
сѣг О сѣенницѣ|х|
сѣд О сѣенницѣ|х| ловцѣ
сѣе О сѣенникѣ трьговцѣ
сѣѣ О и|ж|(є) възме|т| гаице за при|ч|е|щ|(є)нїе, и|л|(и) ино
сѣз О гастоношенїа въ ѡлтарь
сѣи О сѣен|і|кѣ изблювавшѣ по при|ч|е|ще|н|ю
сѣд О аще изблюкть альчнѣ
сѣн О аще єдиною сѣвл(о)ѹди|т| бы|с|(ть) ли сѣеникѣ

сѣа О сѣенникѣ скврьнѣ
 сѣв О ѡдеждѣ|ы сѣенника
 сѣг О измивѣнїи сѣенника
 сн|д| О аще кто изблюеть по при|ч|ещенїю
 снѣ О и|ж|(ѣ) без антими́са пѣти ѿноу|д|
 снѣз О и|ж|(ѣ) крѣають несценнїи
 снѣз О болѣсти сѣенїка и нѣга при|ч|сти
 снї О сѣенни|к|(ѣ) единою просфорицею
 снѣд О сѣенни|к|(ѣ) съ оу|крѣ|хо|м| хлѣба пѣти
 сѣ̄ О сѣенни|к|(ѣ) и пѣтохлѣбници
 сѣ̄а О сѣенникѣ и просфора|х|
 сѣ̄в О ермонасе|х| па|д|шимъ въ блѣдѣ
 сѣ̄г О сѣенни|к|(ѣ) и глѣти бл|с|внѣ бѣ
 сѣ̄д О миродрѣжанїа дѣховника
 сѣ̄е О оноу не бл|с|вити бракъ и инаа
 сѣ̄з О възрастѣ дѣховникѣ
 сѣ̄зз О сѣеннѣ дѣховникѣ
 сѣ̄и О самоволнѣ дѣховникѣ
 сѣ̄д О иноце много зде пази
 сѣ̄о О игрменѣ ищи и ѡпще|м| жити
 сѣ̄а О оустроени трапезы
 сѣ̄в О великои мѣци и въса|к|ои срѣ|д|(ѣ) и пе(т)|к|
 сѣ̄г О поне|д|(ѣ)лникѣ
 сѣ̄д О великои мѣци
 сѣ̄е О постѣхъ х|с|ва рож|д|ьства
 сѣ̄з О постѣхъ сты|х| ап|с|ль
 сѣ̄зз О чаровницѣ|х|
 сѣ̄и О жена|х| гилѣдїа|х|
 сѣ̄д О вѣрколацѣ|х|
 сѣ̄п О мѣрила|х| сѣгѣби|х| въ проданїи
 сѣ̄па О оутроенїи(!) пѣнїа въкратцѣ|х|
 сѣ̄в О дѣховнѣмъ сѣрѡ|д|ствѣ.

118а–119а: Стране су празне.

119б–120а: Пасхалне таблице.

119б: Страна је празна.

121а–123а/4: Вѣдомо и се разоужд|енїе: / Ег|д|а кои члѣкъ падеть въ
 люво / кои грѣхъ. или оубиство или прѣ|любо|дѣиство...

123а/5–125а/12: іѡана постника: аще кто / имать ,кѣ, лѣтъ, запрѣщенїа,
 тѣ сѣ, / дѣ лѣта по|с|та...

125a/13–1266/1: расоуж|д|еніе дхв'нw: / По іwаннѣ пост'никѣ, иже / въ
сты|х| wѣи наши. василіе / великы, и григоріе ниски, / и ины стѣи wѣи, и
въселк/н'скы съборы...

1266/1–127a: прави/лw. w постехъ: / Како по|д|обаеть пости/ти се...

Записи

На унутрашњој страни предње корице, на дасци, писаном савременом ћирилицом, црним мастилом стоји: **О св. Васи 1871. / А. Балта / VII. / У NSаду.**

На л. 1а плавом оловком записано је: **32 NB** (= *нотабене*).

На доњим маргинама предњих страна л. 1–13 налази се потпис, исписан континуирано писаном грађанском ћирилицом, црним мастилом: **А/ѳ/а/н/а/-с/и/е/ Б/а/л/т/а.**

Писар је црвеним мастилом исписао реч **зри** на л. 30б (лева маргина) и 63а (десна маргина), а црним на левим маргинама л. 84б, 121б (два пута) и 123б.

На доњим маргинама л. 48б и 49а, светломрким мастилом записано је: **П: Н. / Б: 764** (тј. 1764).

При дну доњег л. 74б мешовитим писмом, црним мастилом проба пера: **по ме|ж|и помн.**

На л. 112б дуж леве маргине, писаном грађанском ћирилицом, светломрким мастилом: **Петрѣ. іліичѣ П Проба.**

На доњој маргини исте стране, истом руком и мастилом: **wни Петрѣ.**

На л. 117б мало испод текста налази се запис писара (писмо и мастило исто као текст): **Сіе правило писа се въ стѣи / гwры. оу стѣи анї. рѣкою / грѣшнаго попа wреста. еце / въново начелины.**

У наведеном запису љубичастом оловком подвучене су неке речи, а уз текст на левој маргини стављена скраћеница **NB** (= *нотабене*).

На врху л. 133а брзописом, мрким мастилом: **Пи|с|а капенѣлаитимѣ драго|с|авѣ / се|в|(ѣ) въ |с|тоују про|с|комїдїа и поме|нї|кѣ / ч паки пи|с|(а) ѿрѣ лѣ|т|ѣ|с| и плати|ш|е / въсе.**

На полеђини л. 133 новом руком мрким мастилом, мешовитим писмом (полуустав, брзопис): **гї оуслыши млѣвѣ мою / вънѣши млѣнїе мое ва[]ми гла|с| мл.**

Испод тога су проба пера (разне шаре) истим мастилом.

На унутрашњој страни задње корице, на дасци, савременом писаном ћирилицом, црним мастилом: **1870. око зимски / светаца, снега преко / јего, села око тисе и / дунава у бачкој потопљена, / Париз се лупа са свију / страна од шваба, баћуш/ко се заузео за славене, / Турчин уплео у танке / ните, папа проиграо / земљу, патријарха / нема; Милетић за/творен у Вацу.**

Историјат књиге

У важећи инвентар Библиотеке Матице српске, под бројем 28040, рукопис је заведен 1. марта 1933. године, без података о начину прибављања. У списку књига откупљених од професора Новосадске гимназије Александра Сандића 1909, под бројем 148, налази се рукопис без наслова, уписан као "Рукописна књига (са потписом А. Балта)". С обзиром на сачувани потпис може се претпоставити да је у питању овај рукописни *Номоканон* (в. одељак *Записи*), који је, дакле, са збирком А. Сандића доспео у Библиотеку Матице српске 1909. године.⁷ У прилог томе да је књига припадала А. Сандићу сведоче и рукописне примедбе *нотабене* (в. одељак *Записи*), јер се сличне белешке јављају и у другим Сандићевим књигама.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Грађа за историју Библиотеке Матице српске*, књ. III, 1899–1918, Нови Сад 1966, 299 (бр. 148 на списку).
2. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948–1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 46, 47 (бр. 29 на списку).
3. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 63 (бр. 29).
4. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 70 (бр. 904).

⁷ *Грађа за историју Библиотеке Матице српске*, књ. III, 1899–1918, Нови Сад 1966, 299.

110. PP I 19 (PP 119 – 352 B 13) – 113432

НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ

XVII век, 1640/1650. године

Хартија, мастило мрко (светлије и тамније) и киновар, 93 л. Величина листова је 137x95 мм, а текста 102x65–70 мм. Број редова на пуној страни је 18, а на л. 13б и 71а и од л. 78а до краја књиге их је 19. На л. 12б са исписаним садржајем има 18 редова, а завршне речи су спуштене испод текста са десне стране. Један писар.

На основу водених знакова, рукопис је датиран 1640/50. годином: 1) *арбалет у кругу са обликом тролистом и контрамарка – тролист*, врло слично Дубровник, Архив D–LX–88 из 1635. године; 2) *једнострука котва у кругу са обликом тролистом и контрамарком САС*, идентично МСПЦГ 187 (*Лествица*) из 1648, а сличне варијанте Хил. 188 (*Шестоднев Јована Златоустог*) из 1633. и МСПЦГ 191 (*Служабник*), широко датиран код Мошина 1620/40. годином; 3) *исти тип котве са иницијалом З испод круга*, врло слично МСПЦГ 92 (*Псалтир с последовањем*) из 1642. године; 4) *круна са девет зубаца, звездом, полумесецом и контрамарком ВГ*, врло слично МСПЦ 25 (*Патерик*), део уз повез из 1650/60, МСПЦГ 69, II део (*Требник*) из 1640/50. и МСПЦГ 225 (*Минеј за новембар*) из 1650/60. године.

Садржи 12 свешчица. Св. 3–9, 11 и 12 имају по 8 л., а св. 1, 2 и 10 су са по 7 и у свакој недостаје 1. л. Сигнатура ћириличким словима у бројној вредности налази се у потпуним свешчицама и на 1. и на 8. л., а у непотпуним само на л. 8. Листове је неко у прошлости нумерисао арапским бројевима,

оловком. Бројеви се налазе на средини горње маргине, а на л. 1–13 их има и у десном горњем углу листа и поклапају се са бројем на маргини. Листови су пожутели, али су здрави и чврсти и нису исте дебљине. Опсечени су па су понеки наслови исписани на горњим или на спољашњим вертикалним маргинама због тога делимично оштећени, а на неколико места од наслова остали су само делови слова. Сада листови имају црвен рез. Волантан је л. 14, а десетак листова, не у континуитету, горњим или доњим делом су одвојени од лога. Неки од њих су при дну или целом дужином уз лог крпљени. Трака којом су уз лог крпљени листови 63б и 64а је из неког рукописа, јер се на њој виде делови слова. На двадесетак листова по средини доње маргине су црвоточне рупе, на неколико места су крпљене. Неколико листова с почетка уз вертикалну ивицу имају рупице од горења. Видљиве мрље од влаге су при врху и дну листова, од прљавштине су у доњим угловима, а буђи и плесни има на неколико места уз лог. Више киноварних наслова мањих целина и понека велика црвена слова због замрљаности се делимично или уопште не виде.

Корице су дашчице (задња је од књиге донекле одвојена). Пресвучене су тамномрком кожом која је на предњој и задњој страни различито украшена. Кожа је местимично испуцана, излизана је у угловима, има неколико црвоточних рупица, а део коже уз спољашњу вертикалну ивицу на предњој страни и око средине на задњој недостаје. На хрпту су три ребра, а мањи делови коже при врху и дну недостају. Књига је имала две копче, али нису сачуване.

Рукопис није украшен. Наслови су исписани малим киноварним словима. Називи глава, такође малим црвеним словима, нису доследно стављани. Постојећи се најчешће налазе у блоку, а нису ретки ни они који су на спољашњим маргинама, по који је и попреко написан. Има их неколико и на горњој, па и на доњој маргини. Називи нису увек уз почетак текста који насловљавају. Почетак целина истакнут је стављањем великог црвеног слова. У тексту понеке речи које се наглашавају почињу малим црвеним словом. Бројеви глава мрким ћириличким словима у бројној вредности се налазе на спољашњим маргинама (омашком су бројеви ѡ и кѣ испуштени, а број лѣ не потиче од писара, већ га је неко дописао црним мастилом).

Писмо је полуустав. Рукопис је исписан, леп и јасан. Слова писана тамномрким мастилом и дебљим пером су висине 3 мм, а разлика пуних и танких потеза је изражена (л. 31а–62б). У деловима исписаним тањим пером и светломрким мастилом разлика међу танким и пуним линијама је мања, а слова су висине 2 мм (л. 1а–30б, 63а–93б). Подвучене, надвучене и почетне црте изостају, а украсну црту имају понеко широко ϵ и једно мрко з

(л. 186/9). На танком стубу з има чекић (нпр. л. 176/5, 436/3, 466/18, 496/18, 586/15). Мала слова су типолошки готово устаљена. У два типа долази т (троного и једноного иницијално у првој речи наслова мањих целина, увек је црвено) и 8 (лигатурно и на једном месту запажено о са птичицом, л. 74а/13). Од већих слова долазе: широко е, о, с, високо ђ и једанпут високо јер. На једном месту због левог стуба који се спушта под ред слово га је крупније (л. 81а/10). У врсти и брзописни тип има мало слово а (стуб је прав, премашује линије реда, петља је округла). Углавном је писано на крају реда, а у блоку је сасвим ретко. Неколико пута овај тип је и у лигатури га (нпр. 39а/6). Брзописно квадратно в употребљено је у завршном слогу речи на крају реда (л. 246/11). Лигатуре су уобичајене. Надредна слова су углавном брзописна, ретко су полууставног типа.

Правопис је ресавски, ненормализован. Од јерова најчешће је стављено њ, а дебело јер је знатно ређе. И најерак је употребљен изузетно ретко (нпр. чѣт'ць 716/6, лов'ць 716/9, Ѡ об'гаденїа 766/10). Високо јер је уочено само на једном месту (л. 85а/4). У предлогу њѣ и у иницијалном њѣ-, њѣз-/њѣс- најчешће стоји њ, дебело јер је ређе, а у заменичком њѣс- запажено је једанпут (л. 84а/13). Иницијалну групу ја- означава лигатура га-, а иза вокала за групу -ја углавном је -а, изузетно ретко -га. У писању је- доследно је коришћено е-, а за обележавање -је долази -е и врло ретко -е. Слова ђ и е се замењују, при томе је е знатно чешће од ђ. Групе ља, ња су означене са лга, нга, а једно на је у називу главе написаном на спољашњој маргини (л. 27а). Слово ї није доследно писано по ресавским правилима. Уместо слова ѕ каткад је з. Акценатски знаци постоје. Интерпункцијски знаци су: тачка, запета, две и три тачке са таласастом цртом.

Језик је српскословенски, а у њега је унета и по која српска особеност, једна фонетска и неколико морфолошких. Са потврдом вокализације српског типа, односно са а на месту јерова, има три примера: ка архїерею 26/11–12 и восакъ 3а/4, 47а/1. Неколико пута етимолошко а замењује њ (тъ лѣта Н мн. показне заменице ср. рода 56/11, сѣмохотне 236/6–7, сѣмоволне 79а/5). Вредност ђ је е, а у примерима гнкѡа 806/10 и гнкѡѡ 906/15 место јаѡа је к.¹ Вокално р и л се чувају. На крају речи и слога чува се и л. Реч са групом чр- није запажена. Примери са групом чѣт- одговарају српскословенској норми, а такође и речи у којима је џ. Група жд се чува, а у примеру нѣжно 846/1 уместо -жд- је ж. Употреба предлога њѣ и иницијалног њѣ-, њѣз-/њѣс- је према књижевној норми. И заменичко њѣс- увек има српскословенски облик. Писар је слово х писао где треба, осим неколико речи у којима је финално

¹ Овакав изговор среће се и у чисто екавским говорима /Глиша Елезовић, Речник косовско-метохиског дијалекта, Српски дијалектолошки зборник, IV, Београд 1932, 99/.

χ испуштено (нпр. о кои|χ| съгрѣшени 21б/7–8). Изостављање слова χ може бити случајно, а можда указује и на губљење фонеме x у говору писара, међутим, појава је присутна у већини штокавских говора.²

У области морфологије заступљена су сва правила српкословенске норме: облици Г и А јд. именица м. рода за биће су изједначени, у И јд., Д и Л мн. код именица са основом на *ї и на консонант је -емь, -ехь, а одређени придевски вид Д јд. м. и ср. рода је с наставком -омъ. Неодређени придевски вид у облицима множине није употребљен, осим у Н и А. Атематски глаголи у 1. л. мн. презента су са наставком -мы (-ми). Асигматског аориста нема.

Рукопис садржи старе дублетне форме у непродуктивним врстама, које су под утицајем народних језика настајале већ у старословенским споменицима. Срећу се и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Књижевну норму на морфолошком плану нарушавају облици присутни у старом српском језику, а и они из језика писара.

Стари је Л мн. с наставком -ох именице м. рода, въ ... домо|χ| 79а/7 и именице ср. рода: по вж|с|твны|χ| правило|χ| 29а/17.³ Такође и Л мн. именица м. рода на -ех место на -их (нпр. въ врачѣ|χ| 73а/4, въ монастире|χ| 79а/7–8, 16, въ мрь|т|(ь)вцѣ|χ| 90а/15).⁴ Из старог језика је и Л мн. именица ср. рода *јо основа на -ахь уместо на -ихь: въ обѣжитїа|χ| 79б/8, на распѣтїа|χ| 20а/5–6,⁵ као и Л мн. именице ж. рода на -ех: на сребрњице|χ| 68б/18.⁶ По књижевној норми није ни наставак -их место -ех у именици ж. рода на *ї, из ноз|д|рихь 72а/12–13. Он је у старосрпском присутан на крају 15. и цео 16. век.⁷ Редни број у Л јд. има дужу форму -оме, која се у заменичко-придевској деклинацији у српским споменицима среће од 15. века: въ д̄,ме 8б/3.⁸

² Александар Белић, *Основи историје српскохрватског језика*, I, *Фонетика*, Београд 1976, 105.

³ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, у Биограду 1874, 130.

⁴ Исто, 133; Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деклинацијом*, Београд 1965, 72.

⁵ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 136; А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, *Речи са деклинацијом*, 86; уп. и: Вера Јерковић, *Фонетске и морфолошке црте Стихологије Кипријана Рачанина*, Тирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. 6, *Стихологија Кипријана Рачанина*, Нови Сад 1996, 132.

⁶ Ђ. Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, 139–140.

⁷ Исто, 141.

⁸ А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деклинацијом*, 149.

Од народних општештокавских црта спорадично долазе: наставак -8 у Л јд. именица *о основа (о инок8 прѣзвигтер8 12а/14, на пир8 32а/13, въ потир8 62б/13; на правил8 31б/11); -е у Г јд. именице ж. рода (кромѣ свѣоте 76а/9); -и у Н мн. м. рода именице на -инь (миргани 87б/9); -а у Г мн. м. рода (недовршени|х| канона 5б/5-6, лишиви |с|(е) часова 82б/4); Г мн. ж. рода (ради ... теж'кы|х| сл8жви 35а/3-4); -е у А мн. м. рода (за часове 31а/17, часове 83б/8, бѣсове 90а/14); енклитика га у А јд. (га 35а/14); сажимање у Г јд. ж. рода меке заменичке промене (разл8чит се свое жены 52б/4); заменица ж. рода сама у Н мн. на -е (самѣ 26а/11); уопштавање основе ко- у облицима заменице кьи, кага, кок и у од ње изведеним речима (нпр. кои 31б/10, кога 43а/17, нѣкои|х| 78а/6); -8 у Л јд. придева м. рода (о ... прост8 12а/14); -омь у Л јд. м. и ср. рода сложене придевске деклинације (м. род о великомь четврѣ|т|(коу) 55б/1, въ иномь просто|м| хлѣбѣ 74б/7-8, въ равно|м| чин8 84б/5; ср. род ѡ сп|с|енїи члч|с|комь 36б/9, на ино|м| ськръвено|м| мѣ|с|те 58б/8-9, по вж|с|твномь причещени 73б/10-11); -ои у Д и Л јд. ж. рода сложене придевске деклинације (Д животворецои 65а/6, Л о ... свѣ|д|(ѣ)-телнои 13б/18, о великои 84а/5); губљење двојинских форми. У конјугацији према српском је десетак примера 3. л. јд. презента без наставка -тъ, нпр. гаде 32б/8, пише 68б/17, приходи 69а/5, помазѣ се 76б/13 и др.

Као у народном говору писар је место облика Г мн. употребио Л: из ноз|д|рихъ 72а/12-13. Такво неразликовање облика Г и Л мн. одликује зетско-сјенички дијалекат.⁹ Трипут је облик Г мн. стављен и за А: изврѣже дѣтиць свои 7б/12-13, въ причѣтъ 68а/9 и аще и мрѣтвы|х| въскрѣситъ 72а/18-72б/1. Наставак тврде заменичке основе у сложеној придевској промени у И јд. и Г мн. заменица, И сь инѣмь 52б/2, 7-8, Г еговѣ|х| 57а/12, и у И јд. придева м. рода, сь ... жениховѣмь 52б/8, представља локалну црту, али њу познаје више дијалеката (косовско-ресавки, источнохерцеговачки и зетско-сјенички), па не указује на говорни тип којем писар припада.¹⁰

На основу анализе језика може да се закључи да је писар био Србин и да је углавном пазио на књижевну норму. Малобројне црте локалног карактера не дозвољавају да се дијалекатска припадност писара ближе утврди. Међу њима неке су истовремено особине неколико српских дијалеката, косовско-ресавског, источнохерцеговачког и зетско-сјеничког, а једанпут стављен Л мн. уместо Г упућује на карактеристике зетско-сјеничких говора.

⁹ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 162.

¹⁰ Исто, 101, 135, 162.

Садржај

Номоканон, то јест правило законик с Богом светим. Почетак овог поглавља недостаје, текст из чина исповедања почиње речима: и причешаюци|м| ихъ. блюды рече / азь веци не има|м| ты оузриши. / сїа и сицева храни, прѣжд|е| же вьсѣ|х| / црковные догмати недвижими... (1а/1–5); Вѣдомо боу|дї| вьсѣ|м|. Аще кто без по|велѣнїа мѣ|с|тна|г|(о) еп|с|кпа дрьзне|т| / помишлкнїа прїемати и исповѣ|дова|тї| члѣкы. сицевы правилно кьзнь / прїими|т|(и). тако прѣстѣпни|к| вж|с|твны|х| / правиль... (1а/6–16).

1а/17–4б/12: ѡ исповѣданїи: Приводить дх̄овны / Ѡць хотеца|г|(о) исповѣдати се. прѣ|д| / иконѣ гѣ наше|г|(о) іѵ х̄а. непокрывена / и творить сты|х|. ты|ж|(е) трїстѣе. / и по оѣе на|ш| гї помлви ,вї· ты|ж|(е) прїи|дете покло|н| .г|щ|(и). ѡалѡ|м| ·н̄· помлви |м|(е) бѣ. / и пото|м| глѣ|т| кь нкмѣ. Се чедо х̄с / невидимо стоить прїемлѣк ис|повѣданїе| твое. не оусрами се / ниже оувои се и ськрїеши что Ѡ / мене ... и тог|д|а въпра|ша|етъ едино по едино|м|ѣ ... и глѣ|т| кь нкмѣ. Скажи ми чедо / еда растлиль еси дѣвство свое / малакїею... (1а/17–2а/12); паки въпрашае|т| е|г|(о) ѡ крвоушешенїи / Скажи |мї| чедо еда пал' се еси въ родѣ / своемь. сь нѣкои|м| лице|м|, и|л|(и) сь кѣмою / своею... (2а/13–2б/6); еда оубыль еси члѣка / волкю, и|л|(и) неволкю... (2б/6–15); еда ротил се еси и како роти се. / волкю и|л|(и) неволкю... (2б/16–3а/2); еда чародѣиствова|л| еси, и|л|(и) влѣхвде / лїаше восакь... (3а/3–3б/8); еда оуко|ри|ль еси родителѣ свое... (3б/8–15); еда галь / еси мрѣтвичинѣ... (3б/15–4а/3); завещанїе Ѡ си|х| вьсѣ|х| Ѡ ннѣа дльжнь еси блю|сти| се... (4а/4–12); ег|д|а сїа вьса кь / нкмѣ изре|ч|(е)ши и ѡпасно испита|е|ши. и ѡнъ паки вьса гаже ѡ себѣ / без |с|рама Ѡкрыеть. тог|д|а прѣклонь / главѣ исповѣдѣми. и чѣти / м|л|(итвѣ). сїю гѣ помллим |с|е гї бѣ сп|с|енїа / рабь свои|х| мл|с|тиве. кае се ѡ наши|х| / злоба|х|. не хотеи сьмрѣти грѣшникѣ... (4а/12–4б/12).

4б/13–11б/2: Тог|д|а канѡ|н| даеть емѣ противѣ / сьгрѣшенїю еговѣ... (4б/13–5а/15); вьнемли семѣ Ѡнелиже / ѡставитъ члѣкь сьгрѣшенїе. тог|д|а канѡ|н| възимаеть и прїемлѣ|т| се, / по лѣ,мѣ. прави|л|(ѣ) васи|л|(їа) ве|л|(икаго)... (5а/15–5б/12); Вьнемли и се ег|д|а ѡврѣ|щ|ет се члѣкь блгоговѣ|инь... (5б/12–6а/14); іѡанна по|с|тнн|к|(а) сїе е|с|(ть) разсѣж|д|енїе Паче же / ѡнъ ,еї· лѣ|т| глїю же прѣлюбодѣ|ства. мѣжелож'ства. и ското|лож'ства. нисходитъ даже до / трїе|х|, лѣ|т|... (6а/14–6б/16); Вѣдомо же / боуди и се тако въ многїи|х| лѣтѣ|х|. / сирѣ|ч|, въ еї· и к̄· да сьходи|т| тако|ж|(е) / рѣхо|м|... (6б/16–7а/13); вьнемли |ж|(е) и се. / Ико аще по сьгрѣшенїи вьсхоцетъ / кто быти инокъ... (7а/13–7б/3); ѡ жена|х| Ѡ жень въпраша|тї| по|д|(о)бае|т| / да не како ношахѣ былїе. въ еже / не сьтворити отроче. и|л|(и) напои / ложесна еже не зачети. и|л|(и) гаде / былїе, и|л|(и) прѣсити се и изврѣже отроче... (7б/3–18). Текст није потпун, прекида се речима: ...також|д|е и об'внїа / сирѣчь свилѣ,

и|л|(и) канѣри. и дрѣгы (7б/17–18); *Како подобајет духовним оцем стројити...*, недостаје почетак, текст почиње: еп|с|кпо|м| да|с|(ть) се вла|с|(ть) ѡставлѣти / и|л|(и) оумножати, и|л|(и) оумалити за/прѣщенїа... Говори се о правилу Василија Великог и 3. правилу Григорија Ниског (8а–9а/14); наказанїе На|д| вьсѣ|м|(и) гаже завѣща велик|(и) васи|л|(їе)... (9а/15–9б/16); Ѡ ма|т|деа. / Въ дне|х| стѣиша|г|(о) лѣкы, воинѣ нѣ/коемѣ оубїство волное сътво/ршѣ... (9б/16–10а/12); поѣч|е|[нїе]¹¹ Ѡ си|х| ѣбо и сицевы|х| / навикнѣти гакѣ добрѣ и приличнѣ / разсѣж|д|енїе іѡанна по|с|тника ... Ѡ книги ма|т|деѡви Ѧ еже сице съкращати на|м| рѣч|(е) по|каанїа лѣто... (10а/12–11б/2).¹²

11б/2–13б: ска|з|(а)нїе законик|ѣ / правило|м| сты|х| Ѡцѣ. и сты|х| ап|с|ль (бројеви глава су ћириличким словима у бројној вредности, а налазе се на спољашњим вертикалним маргинама).

14а–93б: прави|л|(а) по съкращенїю сты|х| ап|с|ль и васи|л|(їа) / ве|л|ка|г|(о). и сты|х| съборѣ вьселкнскы|х| прави|л|(о). Главе ће се исписати из садржаја са л. 11б/2–13б, али до броја 85. Последња глава у садржају је пѢ (= 86) о книги свѣ|д|(ѣ)телнои Ѡ дѡхвник| къ ар|хїерею. ѡ хотеци|м| прїети сїенство, али у књизи текста нема пошто рукопису завршни листови недостају. Постојеће главе се поклапају са редоследом у садржају, осим на једном месту где је њихов редослед измењен (у садржају стоји глава о меда|нїа|хь, па глава о палежи, а у тексту долазе обрнутим редом). Главе:

- а̄ О рѣкоположенїи сїенства
- б̄ О еп|с|кпо|м| и|л|(и) сценик| быти вѣрна, или / невѣрна
- г̄ О оубїствѣ волномь
- д̄ О Ѡврьжени хр|с|тїанскїе вѣры
- е̄ О чародѣствѣ и по|д|(о)бны|х| симь
- ѕ̄ О прѣлюбодѣствѣ
- з̄ О мѣжелож'ствѣ
- й̄ О ско|т|(о)ложствѣ и птицелож'ствѣ
- ѡ̄ О влоудѣ
- ї̄ О крѡвомешенїи
- д̄ї О женахь
- в̄ї О клѣтвахь
- г̄ї О тьтва|х| и тьте|м| прїемцехь
- д̄ї О разбоиницехь
- е̄ї О гробокопателкхь
- ѕ̄ї О стотатце|х| црковны|х| татѣ|х|

¹¹ У четвртастој загради је део наслова који је у књизи оштећен опсецањем листава.

¹² Садржајне целине са л. 1а–11б/2 дате су по узору на књигу *Номоканонъ при Большомъ требникѣ* А. Павлова, Москва 1897, 83–112.

зї О двоженце|х|, и троженцѣхъ
 иї О вѣрны|х| поемши|х| жены невѣрніе
 дї О сщенице|х| вѣнчавши|х| беззаконны бра|к|
 к̄ О брацѣхъ беззаконныхъ
 к̄а О сщенице|х| є|ж|(є) не ликова|тї| на брацѣ|х|
 к̄в О малакїахъ
 к̄г О инокиняхъ
 к̄д О дѣте|х| оумръши|х| некрѣпныхъ, или / како оудавлени|х|
 к̄е О иноцѣхъ
 к̄ѕ О женахъ
 к̄з О дѣте|х| хотеши|х| иночествовати
 к̄и О ѿметающи|х| иночскы образъ
 к̄д О инокѣ прѣзвитерѣ и простѣ
 л̄ О иноцѣхъ
 л̄а О давши|х| именїа свога цркви
 л̄в О дховницѣ|х| и ѿ об'щемь житїи
 л̄г О оукарающихъ сщеникы
 л̄д О имѣши|х| вражд|ѣ| на кого
 л̄е Яще кто досади|т| оцѣмъ и|л|(и) мѣри
 л̄ѕ О гадѣши|х| мрътви|ч|(и)нѣ и|л|(и) ѕвѣроушищное
 л̄з О кто иде|т| на праз|д|ни|к| еретичскы
 л̄и О сщеницѣхъ
 л̄д Яще сщеникъ пролїетъ сѣа
 л̄м Яще сщеникъ съблзнитъ |с|(є) въ снѣ
 л̄а О еже не дѣлати въ не|д|(ѣ)лю и праз|д|ники
 л̄в О сщени масла
 л̄г О приченїи сты|х| тайнъ
 л̄д О ког|д|а не чьтетъ |с|(є) помени|к| въ цркви
 л̄е О завѣсѣхъ црковныхъ
 л̄ѕ О погриваны мрътвы|х| въ цркви
 л̄з О самооудавлени, и|л|(и) оубїены
 л̄и О прѣлюбодѣхъ и блвдницехъ
 л̄д О беззаконныхъ брацѣхъ
 н̄ О четвероженце|х| и многоженцѣхъ
 н̄а О є|ж|(є) кода съгрѣшенїа възбраняю|т| бы|ти попѣ
 н̄в О падени сщеникъ въ грѣхъ
 н̄г О дръжеши|х| и недръжеши|х| дховни канѡ|н|
 н̄д О възрасте рѣкополагемїи|х|
 н̄е О изврѣжени сщени|к|(а) ѿ сщенства

нѣ О рѣкоположени на сребрьницехъ

нз О стѣмь крѣчени

ни О стѣи проскомидїи

нд О велицей ,мѣци. и въсакои, срѣд(ѣ). и пе(т)к|

нѣ О наве|ч(е)рїи рождѣства х|с|ва, и вгогавлє|н(їа)

ѣа О по|с|те великїе ,мѣце

ѣв О посте сты|х| ап|с|ль и х|с|ва рождѣ|с|(тва). и вѣе

ѣг О ког|д|а причещают |с|(е) правоживѣци

ѣд О сѣенице|х| пролїавши|х| стѣа

ѣе О сѣенствѣ

ѣз О пролїани стѣа на въходѣ

ѣз О рѣкоположены

ѣи О ѡлѣченїи бесловеснемь. Текст није потпун, на л. 70б се прекида: ...

ѡлѣченїи же коего / ѡ црѣкве. прѣждѣе неже ли вина гави|ти се по правило|м|.

разд|рѣшает се ѡ, а на л. 71а почиње речима: [освждае]т се оубо и сѣенства

възбрангае|т| с|е / на много врѣме. нь не и изврѣже|нїю по|д|лагает |с|е...

ѣд О сѣенницѣхъ

ѣе О іермонасѣхъ

ѣв О иноцѣхъ

ѣг О оустроенїи трапезы

ѣг О стѣи велицѣи ,мѣци. и въса|к|(ои), срѣд(ѣ). и пе(т)к|(ѣ) (има ѡ
зонари тль|к|ванїе)

ѣд О г|с|по|д(с)кы|х| пра|з|(никъ), аще слѣче|т| |с|(е). въ срѣд(ѣ). ил(и)
въ пе(т)к|

ѣе О прьвои се|д|мици стѣе ,мѣце. и ѡ сѣ|в|та|х| / и не|д(ѣ)ла|х|. и ѡ
великои се|д|мици

ѣз О по|с|те сты|х| ап|с|ль и вѣе

ѣз О постѣ х|с|ва рождѣства

ѣи О меданїахъ

ѣд О палежи

ѣе О чаровницѣхъ

ѣв О вецица|х| и прочїи|х| магїиницахъ

ѣг О вѣрколаце|х| иже из гробѣ исходе|щи|х| мрь|т|вѣць

ѣг О сѣенствѣ

ѣд О мѣрила|х| соу|г(оу)вы|х| сирѣ|ч| кривыхъ

ѣе О оустроенїи пѣ|с|нопѣтїа(!) въ црѣквы. Текст се прекида на л. 93б:
... вѣдомо ти боуди сїе пра|вил(о). како възбрангае|т| органи и прѣгданаа. /
пѣнїа и пѣ|с|ны блуд|ничьскїе въ псалмо|пѣны|х| оухыщраемїе. такождѣе

и глѣма / оуѣгѣвѣнїа. и почюди се како вестѣ/дне сын|х| биваеть прѣ-
неврѣженїе.

Записи

При врху залепљеног листа уз предње корице брзописом, мрким мастилом: 8 добри до[]. Запис није цео, јер десни горњи део налепљене хартије недостаје.

Испод тога оловком: бр. 91.

На спољашњим маргинама л. 5б и 6а, уз 13. ред текста и у левом углу испод текста на л. 52а, новом руком, брзописом, црним мастилом: зри. Истом руком на спољашњој маргини л. 53б: зри / сре|д|ы / и пета|к|.

На маргинама л. 14б, 15а, б, 17а, б, 18а, 19а и 21а, истом или новом руком, такође брзописом, црним мастилом, уз ћирилички број се налази реч *лето* и *пост* (понегде крај речи је оштећен опсецањем). На десној маргини л. 14б пише: Ѧ ЛЕТ[] / Ѣ ЛЕТ[] / Ѧ и ПО[] / Ѣ ЛЕ[]; на десној маргини л. 15а је написано: Ѧ ЛЕТА; на левој маргини л. 15б: Ѣ ЛЕТА и др. На спољашњој маргини л. 37а истом руком је означена глава лѣ.

Писар књиге је на спољашњој маргини л. 15а пет пута киноваром написао закѡ|н|, уз први ред текста на л. 60б и уз 3. ред на л. 72б такође киноваром додао реч: зѣри.

Историјат књиге

Рукопис је заведен у инвентар Библиотеке Матице српске 17. новембра 1953. године, без податка о начину прибављања, са напоменом да је затечен у фонду.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948–1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 43, 46, 47 (бр. 27).
2. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 62 (бр. 27).
3. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 70 (бр. 905).

111. PP I 20 (PP 120 – 352 B 14) – 28037

НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ¹ И МАГНИТ ДУХОВНИ

XVII век, 1655/1675. године и 1690. година

Хартија, мастило црно и кинобар, 134 л. 153x103 мм, текст 102–110x60–75 (*Номоканон*) и 100–107x67–75 мм (*Магнит духовни*). Број редова варира: 18–20, углавном 19 (*Номоканон*) и 16–18, најчешће 17 (*Магнит духовни*). Испод последњег реда са десне стране у *Номоканону* понегде је исписан део речи, једна реч или неколико речи, а у књизи *Магнит духовни* јављају се кустоде. Књига је конволут. Два писара. Један од њих, за којег се претпоставља да је јеромонах Антоније, исписао је *Номоканон*, а други, Самуило Бакачић, превео је са грчког и преписао књигу *Магнит духовни*, духовника Свете горе и наставника карејског Гаврила. У *Номоканону* јављају се и допуне текста на маргинама листова исписане брзописом, које потичу највероватније од самог писара књиге.

Рукописи овог конволута су из два различита временска периода. Први део кодекса писан је на хартији која се користила у дужем временском периоду. На основу најсличнијих паралела са њеним воденим знацима и идентичних

¹ У литератури овај рукопис јавља се и под називом *Номоканон Јована Посника* /в. Полихроније Сырку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, *Летопис Матице српске*, књ. 194, св. 2, Нови Сад 1898, 135–144; Ђорђе Сп. Радојичић, *Стари српски писци руске народности (од краја XV до краја XVII века)*, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. V, Нови Сад 1960, 204; Димитрије Кириловић, *Тирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, *Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977*, II, Нови Сад 1979, 62–63 (бр. 28)/.

контрамарки, датира се 1655/75. годином. Датација обухвата нешто шири временски распон, јер хартија има водене знакове који су се, имајући у виду њихове варијанте и идентичне контрамарке, користили између 1652. и 1689. године. Водени знаци су: 1) *круна са седам зубаца, звездом, полумесецом и контрамарком SS*, врло слично Савина 28 (*Лествица*) из 1688. и МСПЦГ 13 (*Требник*) из 1680/90, а идентична контрамарка уз круну или три полумесеца среће се још и у: Софија, ЦСВП D. gr. 211 (*Из Великог законика Велике цркве Христове*) из 1686, Савина 7 (*Архијерејски чиновник*) из 1675, Николајев 259 из 1677, Велков–Андрејев 306–307 из 1684. и Дијанова–Костјухина 1092 из 1687. године; 2) *три полумесеца са контрамарком TP (Tb)*, сличан тип воденог знака са идентичном контрамарком, Савина 14 (*Типик јерусалимски*) из 1674, а идентичну контрамарку, уз три полумесеца или круну, срећемо још у следећим рукописима: Савина 9, II део (*Требник*) из 1665/75, Савина 28 (*Лествица*) из 1688, СММС 199 на касније додатим листовима (*Минеј за јули*) из 1665/75, МСПЦГ 95 (*Молитвеник*) из 1660/70, Букурешт, БРА 318 (*Аскетски зборник са поукама св. отаца и деловима из Скитског патерика*) из 1660/70, НБС 6 (*Псалтир с последовањем*) из 1660/70, Николајев 244 из 1671, Софија, ЦИАИ 134 (*Дамаскин*) из 1665/75, Архив Дубровника 1984b/59 и 1984b/143 из 1670/89, као и у грчким рукописима: ЦСВП D. gr. 97 и D. gr. 294 (*номоканони*) из 1670/80, D. gr. 288 (*Псалтир*) из 1660/70, D. gr. 303 (*Хомилијар Теодора Студита*) из 1670/80 и D. gr. 363 (*Богородичник Марка Евгенија*) из 1663. године. *Варијанта истог знака са контрамарком IB*, сличан тип воденог знака са идентичном контрамарком, Хил. 411 (*Златоуст цветни Антонијев*) из 1652, Савина 14 (*Типик јерусалимски*) из 1674. и НБС 47 (*Зборник апокрифа са одломком Александриде*) из 1673; врло слично Николајев 231 из 1668, а сличне варијанте: Николајев 215 из 1657. и 219 из 1659, Морача (*Четворојеванђеље апракос*) из 1668. и Кипар, манастир Кикос 25 из 1679. године.

Други део кодекса датиран је на основу записа 1690. годином. Водени знаци потврђују исправност записа: 1) *круна са седам зубаца, звездом и полумесецом*, идентично САНУ 265 (*Зборник*) из 1695/1700, Пљевља 66 (*Грешних спасеније и Чудеса св. Богородице*) из 1697, а врло слично Љубљана, НУК, Копитар 21 (*Дамаскин*, бугарска редакција) око 1700, Загреб, ЈАЗУ (данас ХАЗУ) X-30 (ћирилски акт) из 1694. и X-91 из 1696/1703. године.

Номоканон садржи 12 свешчица сигнираних ћириличким словима у бројној вредности, од којих св. 1–11 имају по 8 л., а св. 12 је са 6. Ознаке се налазе на средини доње маргине 1. л. у свим свешчицама, осим у 1. св. где је сигнатура на средини доње маргине последњег, 8. листа. Сигнатуре су исписане црвеним мастилом у св. 2–10, а црним у св. 1 и 11–12. Код црвених сигнатура осим бројева постоје и додатни украсни елементи.

Тако је у св. 2–4, 8 и 10 број смештен унутар стилизованог украса у виду латиничког слова v. Испод тога повучено је неколико хоризонталних црта, које су поређане једна испод друге. У св. 8 и 10 украсни елеменат чине и испреплетене линије у виду једне, односно две машнице, изведене испод последње поменуте црте. У сигнатурама 6. и 9. св. око броја, као украс, стилизоване су међусобно размакнуте удесно лучне црте.

Књига *Магнит духовни*, увезана уз *Номоканон*, састоји се од 5 свешчица са по 8 листова означених такође ћириличким словима у бројној вредности. У св. 1–4 ознаке се налазе на средини доњих маргина 1. и 8. л., а у св. 5 само на 1. л.

Листови оба рукописа на крајевима су искрзани, имају трагове прљавштине и мрље од влаге и разливеног мастила. Нарочито је разливено или истрвено црвено мастило, па је текст на доста места тешко читљив или се не може рашчитати.

Корице су дашчице закошених рубова према унутрашњој страни пресвучене зеленкастом хартијом, која је прилично оштећена. На хрпту је мрка кожа, делимично похабана и истрвена. Постоје две копче, чији ремени су од мрке коже.

На почетку *Номоканона* (л. 1а) постоји заставица, изведена црним и црвеним мастилом, а на завршетку тог рукописа (л. 93а) јавља се вињета такође у црној и црвеној боји. У функцији иницијала употребљена су велика црвена слова. Главни наслов на л. 1а исписан је великим словима која су делимично у везу (1. ред) и малим црвеним словима (2. ред). Наслови глава и одељака у тексту написани су малим црвеним словима, при чему је почетно слово прве, као и још неких речи обично веће.

У књизи *Магнит духовни* нема заставица. Рукопис садржи насловну страну са подацима: о наслову, преводу књиге са грчког на "србски" (тј. српскословенски) језик и о години 1690, када је преведена и исписана. Наслов књиге на насловној страни изведен је црвеним мастилом. Прве две речи написане су великим словима, друге две великим и већим, а у исписивању осталих речи користе се мала слова и велика слова, која обично долазе на почетку речи. Обавест о преводу и времену настанка књиге стављена је мрким мастилом, осим почетног слова прве речи, које је црвено и велико. Остала слова претежно су мала, понеко је веће, а на почетку речи потврђују се и велика слова.

Наслов предговора изведен је великим црвеним словима, а надаље у исписивању наслова одељака користе се мала црвена слова или су само на почетку речи велика, а остала су мала.

Писмо *Номоканона* јесте полуустав уз ретко присуство и неких брзописних слова. Слова су лепа, рукопис је исписан. Разликују се пуне и танке линије. Надвучене и подвучене црте, као и почетне по правилу изостају.

Код слова у низу украсна црта јавља се понегде на пречки високог *јера*, а над редом у неким случајевима имају је *з* и *м*. И полууставни и брзописни тип у врсти имају *а, в, е, і, з, ѡ* и *Ѡ*, а над редом само *а, в*. Надредно слово *т* има два типа: троного, карактеристично и за полуустав и за брзопис, и као седмица, које одликује брзопис. Остала надредна слова претежно су брзописна (нпр. *а*, положено *в, ж* са једном и то десном петљом, *е* грчког типа, положено *з, м, р* итд.), а потврђују се и облици, који по типу одговарају и полууставу и брзопису (*и, н, л, џ, ц, џ* итд). Од већих слова долазе широко *е, о* (у речи *око* има једну тачку у средини, а у *очи* је са две тачке), *с*, високо *т, јер* и издужено *к*. Слово *ѣ* је полууставно, али са стубом који редовно залази у међупростор допирући до његове половине или изнад тога, а доста пута приближава се и доњој линији претходног низа. Срећу се и слова са продужецима појединих елемената као што су, на пример, стуб *р, ф*, реп *џ*, ножица *ц*, десни крак *џ*, краци *птичице* над *о*. Продужеци *р, ц* и *џ* у више случајева савијају се тако да образују петље налик на машинице, па рукопис делује китњасто.

Лигатурни спојеви нису ретки (најчешћа лигатура је *т + р*), а писани су претежно брзописним словима. На више места јавља се и спој два или три слова у везу. Над редом врло често је употребљена лигатура *г + удвојено о* изведена такође везом.

На доњим маргинама л. 9б, 21б, 82б и 85б и на спољашњој маргини л. 72а су допуне пропуштеног текста написане брзописом, црним мастилом, које вероватно потичу од самог писара.

Према палеографским одликама, као и према неким другим показатељима, претпоставља се да је писар овог *Номоканона* јеромонах Антоније, који је деловао у скиту Свете Ане, где је вероватно преписао и ту књижицу.²

Правопис је ресавски, ненормализован. Употребљавају се танко и дебело *јер* и *пајерак*. За групу *ја-* увек долази *ѣ-*, а за *-ја* чешће је *-а* од *-ѣ*. У писању *је-* превагу има мало *ѣ-* над широким *е-*, а више пута употребљена је и лигатура *к-*, а за *-је* чешће је *-е* од *-к*, док је широко *-е* ретко. Секвенце *ља, ња* означене су са *лѣ, нѣ*, а у означавању *ље, ње* поред *лѣ, нѣ* понегде се среће и *ле* (пог^вбленіа 16б/10), *не* (пов^внег|д|а 14б/1, понеже 14б/5, име г^не 68б/11, в^внег|д|а 68б/15). У случају прок^к|т| 50а/4 неоправдано је написана лигатура *к* уместо *ѣ*. Слово *і* углавном се користи по ресавским правилима. Слово *з* (вредност *з*) среће се на етимолошком месту и уместо *з*, али је писање *з* уместо *з* најчешће. У доста случајева писар удваја слово *о* (ког^оо|ж|до 6а/9–10, со^уди^оо|м| 6б/19, нев^ѣжд^ѣствоо^мъ 28а/14, с^ѣ д^іако^оо|м| 28а/16, в^ѣх^оо|д| 28а/18, д^іако^оо|н| 28а/18 итд.) или диже над ред сугласничко слово између два *о*, те се стиче

² Опширније о томе в. у овој књизи: Душица Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

утисак да је оно удвојено (ко|т|оры 50а/10, ко|г|о 526/7, 57а/13, ино|г|о 526/9, то|г|о 556/17 итд.). Акценти и спирити постоје. Интерпункцијски знаци су: тачка, запета, две или три тачке (обично са цртом) и четири тачке са цртом (77а/19). За уметање пропуштеног текста писар користи следеће знаке: тачку са затвореном заградом – ·), знак + и две запете – „.

Језик је српскословенски. Уместо *јера* слово **а** јавља се понегде (ка кон'цѣ 56/20, о вж|с|тавнѣи 26а/13, пришальць 686/14). Слово **ѣ** већином је употребљено по етимологији. Постоје и међусобне замене **ѣ** и **е**, при чему су примери са **е** уместо **ѣ** бројнији од оних обрнутих. До краја је спроведена српскословенска норма у погледу чувања вокалног **л** и **р**, група **чр-**, **чѣт-** и **џ**, као и **жд**, осим у случају са **-ждан-** где стоји **ж** (нѣжно 346/13). Заменичко **вѣс-** среће се без метатезе, нема замене **вѣ** са **оу**, а групе **вѣ-**, **вѣз-/вѣс-** не јављају се са **оу-**, **оуз-/оус-**. Слово **л** на крају речи и слога се чува. Слово **х** понегде изостаје – **Г** мн. придева са заменичком основом на **-ѣ-** (Ѡ сѣновѣ константиновѣ 74а/19), **Л** мн. сложене придевске промене (безаконїи 816/8) или се оно јавља без оправдања (**А** дв. ср. рода **вѣ двѣ|х| ... лѣте|х|** 716/2 (у обе лексеме).

Према српском фонетизму су прилози **гдѣ** 31а/6, **нѣгдѣ** 496/16 итд.

У области морфологије књижевна норма се претежно поштује. Изједначени су облици **Г** и **А** јд. м. рода за биће. У **Л** јд. именице ***ѣ** основа и на консонант усвојен је наставак **-и**. У **И** јд., **Д** и **Л** мн. ***ѣ** промене и на консонант је **-е-**: **-емѣ**, **-ехѣ**. У **Д** јд. сложене придевске промене је **-омоу**. У 1. л. мн. презента атематских глагола среће се **-мы** (**ми**), асигматског аориста нема, у 3. л. дв. глагола је наставак **-та**, а супин се замењује инфинитивом.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народних језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама. Двојина се претежно чува.

Од народних општештокавских црта долазе: **-8/-ю** у **Л** јд. именица м. и ср. рода ***о/јо** основе (**вѣ ... полѣ** 12а/16, **вѣ храмѣ** 27а/2, **о каноникѣ** 696/15, **Ѡ каноникѣ** 70а/10, **вѣ ображенїю** 696/16), **-е** у **А** мн. именице м. рода (**нокте** 256/4); **-омѣ** у **Л** јд. сложене придевске промене м. рода (**Ѡ нѣжно|м|** 10а/14, **вѣ мѣжѣско|м|** 12а/15, **о нечистомѣ** 126/15, **о сѣтомѣ** 336/8, **о ... зрецо|м|** 41а/15–6, **вѣ второмѣ** 65а/14 итд.), **-ои** у **Д**, **Л** јд. ж. рода (**Дневеликои** 156/19, **сѣборнои** 196/20, **таинои мѣтвѣ сѣврѣшаемои** 20а/17–18 итд.; **Л** **о похотнои** 76/6, 7, **Ѡ ... дѣховнои** 836/13, 846/6 итд.); **Г** јд. присвојне заменице ж. рода **своѣ** 816/4 (поред **твоеѣ** 826/2 итд.); **-шь** у 2. л. јд. презента (**поешѣ** 30а/7), изостајање **-тъ** у 3. л. јд. презента (**вѣсѣдѣ** 886/14).

Књижевну норму више пута нарушавају примери старог Л мн. именица м. и ср. рода са наставком *-ох* ([] лѣто|х| 21б/4, по ... правило|х| 28б/18–19, въ доомо|х| 32а/10, ѡ иноко|х| 35а/18, ѡ ... іерех|х| 35а/18, ѡ праз|д|никѡ|х| 35б/5 итд.).³

Облик Л мн. употребљен је уместо Г мн. у случајевима въ нечистоте жена|х| 12а/3, Ѡ ... вѣще|х| 43а/12, мнѡгы|х| лѣте|х| 71а/4–5, што је особина зетско-сјеничког дијалекта.⁴ Потврђују се и примери придева са заменичком основом на *-ѣ-* (И јд. хвѣ|м| 62а/12, еклісіар'ховѣмь 38б/6–7, А мн. чистѣхъ 88а/2, Г мн. вѣ|з|грѣшнѣ|х| 90а/8 итд.) који су карактеристични за косовско-ресавски, источнохерцеговачки и зетско-сјенички говорни тип.⁵

Долазе и неки неправилни облици, као последица писаревог незнања језика или омашки у преписивању (нпр.: Г мн. шѣсть ... ѡбразы 90а/6–7, поред исправног шѣсть ... ѡбразъ 90а/18, И јд. ср. рода запрещенїѡ|м| 76а/19 (утицај тврде промене), неконгруирање заменице и именице (А мн. ср. род стѣи|х| тѣлеса 82б/13).

Писмо књиге *Магнит духовни* је полуустав. Слова су лепа и подсећају на штампана. По величини варирају, па се у једној речи, не само на њеном почетку, већ и у другим позицијама, поред малих, јављају и нешто већа и велика слова. Разликују се пуне и танке линије. Подвучене и надвучене црте нису ретке, понегде долазе и почетне, док је украсна црта ретко присутна код надредног *з* и *т*. Слова у врсти су типолошки устаљена. И полууставни и брзописни тип има само *а*. Слово *а* има елипсасту петљу која виси на стубу. Слово *ѣ* је увек обло и по величини варира. Мало *т* је увек троного, стуб *ѣ* редовно мало прелази горњу линију низа, слово *ѡ* употребљено самостално и у лигатури Ѡ увек је шире и без средњег стуба. Од већих слова потврђује се бубрежасто *в*, широко *ѡ* и високо једнострано *т*. Надредна слова су углавном брзописног типа. Лигатура нема, ретко се јавља само *т + в*.

Правопис је ресавски, ненормализован. Од *јерова* већином долази танко *јер*, док се дебело *јер* и *пајерак* ретко јављају. За групу *ја-* редовно се користи лигатура *ѡа-*, а за *-ја* чешће је *-а* од *-ѡа*. У писању *је-* јавља се *ѣ-* (мало и велико), а у означавању *-је* слово *-ѣ* преовлађује над *-к*. Групе *ља*, *ња* доследно су писане *лѡа*, *нѡа*, а за *ље*, *ње* претежно долазе спојеви *лѣ*, *нѣ*, мада ни употреба *лѣ*, *нѣ* није ретка. Слово *ї* се користи, али недоследно, *јер* је пуно пута уместо њега стављено *и*. Слово *з* (вредност *з*) јавља се на

³ Ђуро Даничић, *Историја облика српскога или хрватскога језика до свршетка XVII вијека*, у Биограду 1874, 143; Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1, *Речи са деklinацијом*, Београд 1965, 70, 72.

⁴ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 162.

⁵ П. Ивић, *Дијалектологија*, 101, 135, 162.

етимолошком месту, а з уместо ѕ је чешће. Акценти и спирити постоје. Од интерпункцијских знакова јављају се тачка, запета, тачка са запетом, две тачке са цртом и три тачке. Писар користи и облу заграду (л. 111а/5, 112а/15–17, 129б/12–13,), такође и витичасту (на л. 113а/9–17, спољашња маргина, и 113б/1–2, унутрашња маргина), а за пропуштени текст употребљава знак +.

Језик је српкословенски уз присуство и неких русизама, који су последица тога што је Самуило Бакачић, преводилац и писар овог рукописа, пореклом Украјинац. Радећи на Светој гори, у контакту са српским монасима он је научио српкословенски и оставио више дела на том редакцијском језику.⁶ Уместо *јера*, поред српкословенског рефлекса *а* (лажно 100б/14, мачтанїє 114б/7–8, вѣзамлѣ|т| 120б/16, съ лажею 123б/16, ѿ ванѣ 124б/13), потврђује се и рускословенско *е* (прѣшѣдшѣ 111а/10, смѣренѣ 125а/1, павель 133а/9). Слово ѣ већином је употребљено по етимологији, више пута уместо ѣ јавља се слово е (Д мн. вѣсемь 97а/12, Г мн. вѣсе|х| 97б/4, вѣсехъ 101б/4, вѣсехъ 107а/5, ѿ вѣсехъ 107а/15, да ѿсече|м| 107б/17, да искоренимъ 108а/1 итд.), а писање ѣ уместо е је најређе (А јд. себѣ 116б/11). До краја је спроведена српкословенска норма у погледу чувања вокалног *л* и *р*, група *чр-*, *чѣт-*, *жд* и *џ*. Заменичко *вѣс-* среће се без метатезе, нема предлога *вѣ* у *оу*, као ни замене група *вѣ-*, *вѣз-/вѣс-* са *оу-*, *оуз-/оус-*. Слово *л* на крају речи и слога се чува.

У области морфологије књижевна норма се претежно поштује. Изједначени су облици Г и А јд. м. рода за биће. У Л јд. именице **ї* основа и на консонант усвојен је наставак *-и*. У И јд., Д и Л мн. **ї* промене и на консонант је *-е-*: *-емь*, *-ехъ*. У Д јд. сложене придевске промене је *-омоу*. У 1. л. мн. презента атематских глагола среће се *-мы*, асигматског аориста нема, у 3. л. дв. глагола је наставак *-та*, а супин се замењује инфинитивом.

Рукопис садржи и старе дублетне форме у непродуктивним врстама које су настајале већ у старословенским споменицима под утицајем народних језика. Спорадично се јављају и старословенске иновације у продуктивним именичким врстама.

Од народних општештокавских црта долазе наставак *-омь* у Л јд. придева м. рода (вѣ ... вѣчно|м| 99б/17–18, 105б/9, вѣ бж|с|твно|м| 103а/13, 104б/12, вѣ непоколѣбимо|м| 110б/14 итд.) и *-ои* у Д јд. придева ж. рода (сѣои 101а/10), који одликују и руски језик.

Одступање од књижевне норме представљају и облици имперфекта са основом на *-е-* > *-ѣа-* (творехъ 96б/5, творехо|м| 96б/11, твореше 128а/17), карактеристични за призренско-тимочки говорни тип.⁷

⁶ В. о томе у овој књизи: Душица Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

⁷ П. Ивић, *Дијалектологија*, 113.

Садржај

1а-93а: Номоканон епитимијни

1а/1-2: Правило стѣ|х| се|д|ми съ|вѣ|р|. и стѣго іѡанна постника (наслов).

Текст почиње: іѡаннъ постникъ блѡудника / вѣ лѣта възбранѣетъ Ѡ стѣго / причещеніа. по ѡмъ часѣ соухѡ/паденіе. и метаніа ,сн творе. / Прѣлюбодѣи же иѡнъ ,г лѣта / възбранѣет|. по ѡмъ часѣ соухѡпаденіе и метаніа ,сн. иже / съ сестрою смѣсивы се ,еї лѣтъ / възбранѣет| великы василіе. / Въснхѡужь ,дї лѣтъ тѣже реч|(е). / іѡанъ же постникъ. прѣваго / г лѣта втораго ,в лѣта соухѡпаденіе на ѡ ча|с|. име|т| по т̄... (1а/1-2а/19). Пошто у књизи нема садржаја нити континуиране нумерације глава, као у остала три Номоканона описана у овом Каталогу, овде се надаље доносе наслови одељака са њиховим почецима. Уколико уз почетак главе или правила на маргини постоји број (ћириличко слово у бројној вредности), он се такође наводи: ...ап|с|лко. / Причѣтникъ, или людинъ иже / не поста ра|д|(и)... (2а/19-2б/10); ап|с|лѣско. Прѣжд|е истѣ/щавати бесловеснѣ|х| крѣвь... (2б/10-5а/13); ѡ скотоложествѣ. аще кто съ / скотомъ съблѡуди|т|... (5а/13-5б/3); о крѣво/мѣ-стви ѣ, лѣ|т| Ѡлоуѣа|т| Ѡ причещеніа... (5б/3-16); о Ѡврѣженіи х̄а. Иже оубо несѣ/мыслѣнѣ Ѡврѣг се волкю х̄а... (5б/17-6а/12); Како врѣмена покаанію по|с|ни|к| съ|крати. Сице же на|м| съкрати / врѣмена реч|(е) покаанію... (6а/13-7б/5); о похотной чести посникъ. / елика же оубо о похотной / дше висеть чести... (7б/6-8а/2); о иже въ снѣ мѣчтаніа. / оскврњи се въ снѣ и/стеченіа страстію... (8а/3-12); о еже на гавѣ оскврњи. бдѣщѡу же / тѣлеси, оскврњи/в се. на з̄, дн̄и... (8а/13-8б/5); о малакїи. / иже малакїю съ/дѣлавыи ,м̄, дн̄и... (8б/5-9б/5); о блвдѣ. / Блвдника, третіе стѣго грїгорїа / нискаго правило... (9б/5-10а/14); ѡ нѣжно|м| растлѣнїи / По нѣжд|и же бываемаа растлѣнїа... (10а/14-19); о причѣтницѣ|х|. / Причѣтники |ж|(е) съблвдивше... (10а/19-10б/3); о двоженцѣ|х| и троженцѣ|х|. / Въ дто|м| правилѣ реч|(е) великы василіе... (10б/5-12); о прѣ/любодѣиствѣ. Прѣлюбодѣа, / бг, григорїа нискаго правило... (10б/12-11а/17); ѡ еже съ ере-тики брачнаго съвквпкнїа. Еретици |ж|(е) аще съвквпити се / женѣ... (11а/17-11б/6); о крѣвомѣсїи. о иже въ крѣво/мѣство въпа|д|шии|х|... (11б/7-12а/3); о иже въ нечистотѣ жена|х|. / Въ нечистотѣ же соущїи|х| жена|м|... (12а/4-13); о мѣженеистовкнїи / Иже бе|з|вбразїе въ мѣжско|м| / полѣ... (12а/14-12б/15); о нечистомъ въпа|д|шемъ / въ что любо. Въпа|д|шѣ чесомѣ / нечистомѣ... (12б/15-13а/2); о иже по / бж|с|твнѣмъ причещенїи из-в/лювавши|х|. Иже по бж|с|твнѣ|м| / причещенїи излюбав се ,м̄. / дн̄и... (13а/2-13); никѣфора. аще по невѣ|д|(ѣ)нїю / оперет се антими|с| ... ѡ По|д|оба|т| / подавати бж|с|твнѣнаго приоб/щенїа ... гї тако не по|д|(о)ба|ет| кромѣ оукропа ... дї Ѡложившаго инока ѡ/бра|з| ... зї з|а| тре|х| / ра|дї| винь

прощено к|с|(ть) ... к|д| Ѡло/жившаго стѣи образъ ... кѣ аще / кто немощнь
вѣде|т| и възыс/кде|т| стѣе крѣненіе ... кѣ тако не по|д|(о)бае|т| / слѣже
свѣршити ... (13а/14–14а/14); Ѡ котора|го| възраста по|д|(о)бае|т| исповѣ-
до/вати се. Ѡ По|д|обае|т| дѣте|м| моу|ж|скаа полѣ / и жен'ска ... ї иже
повнег|д|а причестити се стѣнїи ... (14а/15–14б/6); аї аще слѣчит се / пролити
се что Ѡ сѣненїа. аще / слѣчит се пролити се на землю / Ѡ стѣе чаше... (14б/6–
16а/2); о р[] / въ прѣданыи|х| [се|д|мица|х|. аї Раз|д|рѣшаем / же оубо сре|д|
и пе|к| новѣ се|д|мицѣ ... кѣ Раз|д|рѣшае|м| / [и] вї днїи армѣнскаго поста ... кѣ
Прѣзь сирогастнѣю всѣ се|д|мицѣ ... кѣ Поновѣ / иже даже до нѣтнице въ срѣ|д|
/ и пе|к| ... кѣ аще ли же и въ срѣдѣ / прѣповѣнїе нѣце ... кѣ Нѣ [и]же и прѣ|д|
възне|с|(е)нїе|м| / прѣ|д|, за неже аще и въскр|с|ны / кано|н| ... кѣ Вънїгда /
оубо въ срѣ|д| или пе|к| ч|с|тныи / Ѡ праз|д|никъ прилѣчит се ... кѣ Раз|д|рѣ-
шаем же / всѣ иже по нѣци се|д|мицѣ... (16а/2–18б/10); о мнисѣ|х| мѣж'с[ка]
полѣ и же/н'ска Ѡпадаючи|х| / Девет|д|есетое иже въ а'гкврѣ... (18б/11–19а/9);
Ко|т|(о)рыи тѣчїю помазѣю/т се мѣромъ Нѣ оубо и се|д|мое / правило.
въселк|н|скаго втораго / събора... (19а/9–19б/11); Сїи же покрѣща/вають се.
Євномїаны оубо, / иже въ погрѣженїе... (19б/11–20а/6); нискаго. / Нискии
|ж|(е) великы глїгорїе, въ / прѣвом правилѣ ... (20а/6–20б/9); Ѡ прави|л| стѣ|х|
въкра|т|цѣ / избранно о црковномѣ оу|с|тавѣ. аще что спад|е|т| / на землю...
(20б/10–21б/5); о грѣсѣ. / Въсакъ же грѣ|х| и безаконїе... (21б/5–22а/18); о
крѣвомѣ/шенїи. Прѣвое крѣвомѣшенїе... (22а/18–25б/11); Ѡтвѣ|т| іванна
сѣненнѣиша[гв] / еп|с|кпа кѣтрошкаго. къ сѣненнѣишомѣ еп|с|кпѣ драчьскомѣ
/ къ василѣ. Ѡ антимиѣ|х|. / Антимиѣе о стѣтелныи / при|ч|стивши |с|(е)
силѣ ... (25б/11–26а/11); оу|с|тавъ изведенъ Ѡ грѣчкы / книгїи. о бж|с|тавнѣи
ли|т|(о)ургїи. / зри сѣненнїч|, и вънимаи она|н|ѣ. / Бж|с|тавнаа ли|т|(о)ургїа
осицеви... (26а/12–29а/15); о зѣ таинствѣ црковны|х| Ѡ / крѣненїе... (29а/16–
20); Ѡсценнїе. / Да оубо не прѣпода[] при|ч|е|щаемъ, моу|жа... (29а/20–30а);
Сказа[] / по|д|обно клепати [се]. Въ вторы / ча|с| днѣ... (30б/1–18); прѣславнаа
о скѣнїи завѣта. / Бѣше во скѣнїа древлѣ, въ мѣ/сто цркве... (30б/19–31б/11);
о с[тепенѣ|х|. Степе/ни во въ стѣомѣ олтарѣ... (31б/11–16); Стѣго / василїа о
стѣомѣ при|ч|енїи въпро|с|. / аще до|с|(то)итъ несвѣдѣ сѣненникѣ / своею рѣкою
причестити се... (31б/16–32б/5); Василї[] развмно[] въпро|с|. / Єда ли добро
на въса|к| днѣ причѣа/ти се ... Ѡвѣ|т|. Въпрошенїе се не има|т|... (32б/6–
33б/6); зла|т|(о)у|с|таво Ѡ посланїа є|ж|(е) къ ефесѣ|м|. / о стѣомѣ при|ч|енїи
Много ви/ж|д|оу, тѣлѣ и крѣвѣ... (33б/6–34б/7); о исповѣданїи. / Иже кто
комѣ любо варивъ / исповѣда се... (34б/7–35а/13); заповѣды и оу|с|тавы /
сты|х| Ѡцѣ тїи. и прочїихъ сты|х| / съборѣ. и оу|с|тавъ црковны|х|. / Послѣ-
дѣючи|х| стѣи|м| ап|с|лѣ|м|... (35а/13–35б/3); |с|е же о стѣ|х| / постѣ [къ]
прѣклонїи. / Паче |ж|(е) и Ѡ праз|д|никѣ|х| съ въсеми и / прочїими... (35б/3–

426/1); Ѡ пра/виль сѣи|х| ап|с|ль. и сѣи|х| Ѡцѣ. / кѧ Иже по нѣж|д|и члѣсцѣи. и л|(и) Ѡ рож|д|е|нїа скопць бы|с|(ть) ... к|д| мирскыи члѣкъ аще Ѡрѣже|т| / себе дѣторо|д|ныи оудь. да Ѡлѣчи|т| се за гѣ, лѣтъ ... мѣ дваши въ лѣ|те| вси еп|с|кпи, да събирают се ... ѡ аще кто / лѣживо писанїе ... ѡд аще ко|т|оры прич|т|никъ по|сти|т| се ... (426/1–45а/11); вбою сты|х| врьховны|х| / ап|с|ль петра и павла правило ,зѣ. / а Язъ петръ и павль заповѣдае|вѣ| люде|м| дѣлати ,е днїи, въ не|д|(ѣ)ли ... вѣ Великѣю |ж|(е) не|д|(ѣ)лю. сирѣч| стра|с|тнѣю ... гѣ Гѣое възне|с|(е)нїе / да праз|д|ноу|т| ... дѣ пети|де|с|(е)тницѣ да праз|д|ноу|т| ... е Рож|д|ьст|ва хѣа прз|д|никъ да праз|д|нѣю|т| ... зѣ Бѣгоавлѣнїа / праз|д|никъ, да праз|д|нѣю|т| ... зѣ Днїи ап|с|ль|скыи праз|д|нѣи оучители... (45а/11–466/10); Гѣго и въселк|н|скаго и|ж|(е) въ никеи ,а-го събора. / а Скопци въ причь|т| да прїемлю|т| се ... ит дїаконы / въ свои|х| мѣриле|х| да пребываю|т| ... кѣ Въ всакыи не|д|(ѣ)лк и въ днїи пети|де|с|(е)тнице ... (466/10–47а/6); иже въ агкѣрѣ, помѣстна|го| събора. / Моу|ч|ни бывше. и понѣж|д|ени ... тѣ Хотей дїако|н|м| поставк|н| быти ... зѣ Гѣъ бесловесными скоты блѣ|д| / сътворивъ ... дѣ обѣщавы се дѣство|вати, и Ѡврь|г| вѣ|т| ,д, лѣ|т| ... кѧ влѣднице въ|землюще сѣмрѣтнаа былїа ... тл|к|ь. блѣднице или не [] / жены бе|з| стоуда... (47а/6–49а/4); иже въ новѣи / кесарїи [] аще испо|вѣ|с|(ть) презвитерь тако сѣгрѣши / прѣж|д|е поставк|нїа ... аї аще не вѣде|т| .лѣтнѣ ... гѣ Сел|с|кыи пре|з|вите|р| въ гра|д|сцѣи цркви да не слоужит| ... (49а/4–496/17); вѣ иже въ гангрѣ / събора. аще кто гадѣцаго / меса ... дѣ аще ли кто дѣвѣствѣ|т| ... (496/17–50а/9); гѣ иже въ антиохїи / сирѣцѣи правило. Аще ко|т|оры / пре|з|витерь, или дїаконъ ... (50а/9–506/7); иже [] []дикїи афри|[]|. бе|з| малы|х| рызиць / никто|ж|(е) на амѣбонѣ да не възыде|т|... (506/7–52а/14); Гѣго и въселк|н|скаго .д, го събора. / Коупеи продае поставк|нїе... (52а/14–526/2); тл|к|ь. По великомѣ василїю. / гори к|с|(ть) македонїа дѣворца... (526/3–55а/11); зѣго събора / въселк|н|скаго иже въ никеи / вѣ Хотей бити еп|с|кпъ, да оумѣ|т| ѡал|ты|р|... (55а/11–556); иже въ кстан|тинѣ| градѣ / аго събора. и [в] [] сты|х| / ап|с|ль. тѣ Же слѣжѣбныи сѣи потѣрь. или блюдо... (56а/1–566/1); иже въ констан|тинѣ| градѣ / въ цркви [] събравѣшаго / се събора иже се|д|ми съборѣ / [оутвѣрди]. а Иже въ соуде. / или въ извѣрженїи, или въ прок|летїи Ѡ папы рым|скаго... (566/2–11); василїа великаго. / иже на женоу секирѣ възь|м|. волныи / оубїица е|с|(ть). неволныи |ж|(е) оубїица ... дѣ Ѡрицаен се мира / въпроше|н| да вѣде|т| ... мѣ Хр|с|тїанинѣ / сы. роугае се хѣ. Ѡ нареченїа / ползы не прїиметь... (566/11–59а/10); Ѡ посланїа сѣго василїа къ амфи|лохїю. о сѣѣмь дѣѣ и о неписанїи|х| / обычае|х|. чѣ Мнѡга и велика цркви има|т|, Ѡ неписанна|го| прѣданїа ... к|д| сѣго василїа. та|т|. вѣ лѣ|т| да по|кает се... (59а/11–60а/8); Того|ж|де в то|м|. колика / и какова соуд|т| мѣста епити|мїа|м|. / рекше запрѣщенїа|м|. Четыри / соуд|т| мѣста запрѣщенїа|м|.

плачю/шаго се. послѣшающа|го|. припа|д|(а)/юща|го|. и стоещаго съ вѣ-
 рными... (60а/8–61а); [] []ска|го| съвѣра / [] въ трѣ/лѣ []. кѣ Поставлю/ныи на
 мытѣ да изверже|т| се... (61б–62б/6); ап|с|ль []. аще кото/рыи еп|с|кпъ, или
 пре|з|витерь, или / дѣаконъ по мѣз|д|ѣ стѣи сань прї/име|т|... (62б/7–63а/1);
 стѣго / василїа. Никтоже благ|д|ти вѣїе / да не про|о|дае|т|... (63а/1–7); Велика|го|
 василїа [] / по|д|ни|м| еп|с|кпѣ|м|. Поставляющеи / на мѣз|д|ѣ оумѣжд|рають
 дѣло... (63а/8–63б/3); [] василїа. Мне|т| се постав/ляющеи на мѣздѣ, тако не
 съ/грѣшаю|т|... (63б/3–13); Ѡ житїа іванѣна злат|о(о)устаго. / Повелѣ
 съвѣр|, злато|м| оубо поставльши|х| се на мѣздѣ... (63б/14–64а/7); [] иже въ
 ха/лкїдонѣ. правила. Ѣ аще кто / кѣпить, или продае|т|... (64а/6–16); генадїа
 / патрїарха коста|н|тина гра|д|а. / Да вѣде|т| Ѡверженъ и все сѣен/нычскыє
 слоу|ж|бы тоужд|ь... (64а/16–64б/4); стѣго дївни/сиа архїеїскапа
 александрьска|го|. / ког|д|а [] въ [великоу] соуботѣ / постъ ос|ти. Стѣи /
 ев|г|листи, ѡ врѣмени въскр|с|енїа гѣ нашего іу|с| хѣ ... Ѣ Ни на поути / что
 обрѣщеши брата свое/го... (64б/4–65а/16); Велика|го| аданасїа архїеп|с|капа /
 александ|н|дрьска|го| къ амѣмонѣ мнїхѣ / о съблажнѣющеи|х| се въ ноци. / Рци
 благоговѣнїе. Которыи / грѣ|х| има|т| ли нечистотѣ... (65а/17–65б/18); петра
 / архїеп|с|капа антиохїскаго. Къ внѣт|чьскомѣ архїеп|с|кпѣ / вѣ же съ при
 патрїарсѣ кос/тантина. гра|д|(а) ... мѣ Нигде |же| писано, прѣвопрѣ/столникѣ,
 акилїи|скомоу... (65б/18–67а); []. Дващи []ѣ/те. іюніа м|с|ца. или септе-/
 мврїа. бывати съборѣ. съвы/рати се митро|п|олито|м| къ патрїархѣ|м|...
 (67б/1–18); избранїе [лев]/кона вѣмъ данна|го| исклѣто|м| мѡи/сеѡ|м|. / ѡ сѣдѣ
 и ѡ []. Не прїимеши / слѣха соуѣтна... (67б/18–68б/6); гѣ ѡ хѣлѣ Ѡ левїко|/|
 тика. Гѣа гѣ къ мѡїсеѡви... (68б/6–17); о чѣсти сѣды|х| [скоти]. / дѣ Ѡ лица
 сѣдаго встанеши. / и почѣтиши лице старѣишаго / и оубоиши се бѣ ... кѣ
 аще жена при/стѣпить къ вѣсакомѣ скотѣ / быти хотѣши съ ни|м| ... м|д| аще
 кто оударить раба или / рабиню свою ноже|м| ... мѣ Члѣкъ члѣкъ иже / аще
 оубїетъ дшѣ... (68б/17–69б/1); ѡ каноникѣ. и о еже о хиро/тонїи даемы|х|. Ѡ
 тое вѣси / въ нки же к|с|(ть) црковь прѣмо по|д|(о)вїа мѣстѣ... (69б/2–70б/1);
 никѣти / [блженнаго митрополита] ира|[] [] костантинѣ / []. / [О]пасенїе оубо.
 двоеженце / нешбыче вбичавати... (70б/2–17); Василїа ве/ликаго правило ,дѣ
 троебра/чны|м|, и мнѡ|г|(о)брачны|м| ... тль|к| Не Ѡ правила, нь Ѡ обычнаа
 вели/ыи василїе... (70б/17–72а/3); того же [] пра/вило []. Троеженствїа
 нѣ|с|(ть) / законъ ... тль|к| Гра|д|скыи оубо зако|н| третїи / бракъ прїемле|т|...
 (72а/4–72б/16); того же / правило. пѣ Мнѡ|г|обрачїе ѡци / прѣмльчаше. аки
 скот'ско. / и вѣсма тоужд|е| родѣ члѣчу... (72б/16–73а/6); [] ке/сарїи []. Въ
 мнѡгїе / женитвы въпа|д|ающеи|х| ... тль|к| Мнѡ|г|(о)женць оубо / троеженць...
 (73а/6–73б); Стѣго ни|[] / костантина [] / сты|х| Ѡ []. / Двоеженць не вѣнчает
 се... (74а/1–74б/1); оуста|[] / [] ѡ житїи [] / Братїе хлѣво|м| / и водою повелѣ-

но вы|с|(ть) имь... (746/1–76а/4); зак[] [правило]. Сѣго / іѡ|(а)|н|(а) постника. Сїи оубо вси, / единь Ѡ трїе|х| си|х| различїи, за/прѣщенїе да прїемлю|т|... (76а/5–14); за/прѣщенїе исповѣдаючи/м се. Сїи оубо прѣвыи за/прѣщенїа въсѣ|х|... (76а/15–78б); М|л|тва гл҃кмаа Ѡ [архіереа] / ѡних же [] не раси/пав'шїи|х| се тѣ [] расипанїа. / Повѣнкѣ|д|а же рещи по ѡбычаю / діаконѣ... (79а/1–83б/8); Сїи соу|т| заповѣ|ди стѣ|х| ап|с|ль. и стѣго / василїа и прочїи|х| стѣи|х| Ѡць. / Заповѣд' же ѡ коумѣ ·й, / и|л|(и) ·ї, лѣть оустроен'но є|с|(ть)... (83б/8–85а/16); правила стѣго / никѡ[]фора. архїеп|с|кпа / констан'тина гра|д|а, и иже / съ ни|м| стѣ|х| Ѡць. / По|д|(о)бає|т| недѣ|ж|номѣ мнихѣ тако/во са|м| въсхоще|т|... (85а/16–87б/8); о еже ѡсвѣнати се свои|х| / жень въ не|д|(ѣ)лю. и въ ·м,ницѣ. / Ъ Иже ниже въ ве|ч|(е)рь соуботи / госпо|д|а имени таго свои|х| жень / освѣнати се... (87б/9–88б/16); грїгорїа [] / главиз|д|ни. о снны|х| [испитаєи] / въпрѡ|с|. Коли ж|д|и истицател'ны / и грѣ|х| бываєть ... Ѡвѣ|т|. Ѡ триє|х| оубо / вещьїи сьгрѣшател'ное, бл҃дѡ|м| ... сїи Бестра/стнаго оубо є|с|(ть) своиствно ... сїи Бестрастны|х| / оубо єдино є|с|(ть) по|д|виженїе же и исть/щенїе... (88б/16–90б/11); иже въ стѣ|х| ѡци / нашего василїа великаго. / ѡ єпитимїа|х|. иже хоще|т| / братїе, и мысли|т| жити жизнь / неблазньнѣ... (90б/11–93а).

93б–94б: Стране су празне.

95а–133а: *Магнит духовни*

95а: Магн|т| дѡ|в|ныи / Гаврїила. Дѡвника / Сѣые Горы. и Настав/ника Карееаномѣ. / Преведенныи Ѡ єзыка / Грѣчьскаго, На срьбскїи / смѣренны|м| іеромонахо|м| / Самоуиломѣ. / Въ лѣто. ·д·х·ч· (= 1690) – насловна страна.

96а–97а: Книжица гл҃ема / Магнїть дѡ|в|ныи. У потпису на л. 97а: Гаврїиль дѡ|в|ник| / Сѣые Гори Кареески (предговор).

97б–100а: Оучение Гаврїила смѣреннаго дѡ|х|овника Сѣые Гори. и наставни/ка Карееаномѣ. живѣщаго при / храмѣ въсе|х| стѣ|х| въ Карее. / Ѡ ѡглашенїи и исповѣданїи но/воначелныхъ мирень. / Начинаєть и глєть дѡ|х|овник|. Почетак трактата је: Чл҃къ чедо мое идєть равны|м| поу/темь еже по Бѣѣ. и тамо идѣже / ходитъ, слѣчаєт се ємоу или Ѡ / сьдѣиства сатаника. или Ѡ невѣ/ниманїа себѣ, и прѣтываєт се но/гама, и падаєть и влатомь посмра/ждаєт се и ѡкалѣваєть...

101б–106а/б: Оученїе второе тогожде смѣ/реннаго дѡ|х|овника Гаврїила / Сѣые Гори, наставника Каре/ано|м|. жителѣ же Храма въсе|х| стѣ|х|. ѡ ѡглашенїи. и испо/вѣданїи въсакаго сїенничьска/го и иночьскаго чина. / глєть дѡ|х|овникь. Текст почиє: Никтоже можетъ двѣма госпо/динома работати. Ибо єдина/го възненавиди|т| а дрѣгаго възлю/битъ глєть єв|г|лїє...

106a/7–111b/8: Брате възлюблєнныи дхо|в|ныи. Соуть нѣцы іеромо-
наси. их же прѣлацаеть диаво|л| / ѿ злаго шбычаа въ грѣхопаде|нїе малакїи.
И сего ради да съ|твори|м| слово третїего оглашенїа. / Дѣховникъ. Текст
почиње: Съвыше и испрва бѣ създа / члѣка, соугѣва въ естѣствѣ: / оумна въ
дѣши. и чювствѣна / въ тѣлеси...

111b/9–115b/12: Къ иже въ православїи соу|щи|м|, шсовъ ѿ Еретику да
/ бесѣдѣмь. Текст почиње: Єлицы брате мои шбѣща|ют се боу. и носеть
калѣге|р|скїи / швразѣ. шсовъ ѿ ины|х| добро|дѣтели... У овом члану
посебно су витичастом заградом истакнути редови 113a/9–18 и 113b/1–2:
...сътворишь неизвалающа, и ве|з|възрастна. си есть. неимѣща / възраста
законнаго калѣгера. / да бѣдетъ соуѣтно калѣгерство / оно такоже бы не было. И
иже / его оучини калѣгера. аще же іеро|монахъ. аще же монахъ да ка|нонисает
се тяжело, такоже глѣють / бж|с|твны законы. Сего невол|наго, и невѣзрастнаго
мнози / не приємлють. Аще же кои...

115b/13–119a/2: Бесѣда ш томъ тако / пианство много зла / творить.
Текст почиње: Єдинъ братъ на нѣкоемъ го|щенїи слѣчи се, тако попи вина /
болше нежели подобаше, и по|блѣва се...

119a/3–122a/15: Ѹ блѣдѣ и прѣлюбодѣанїи. / Дѣховникъ. Текст
почиње: Бетхїи завѣтъ глѣть, не прелю|бы сътвориши. Хс же въ е|г|лїи. /
азъ же глѣю вамъ. Ико въса|к| въ|зрѣвыи на женѣ къ еже въжде|лѣти еи, оуже
любодѣиствова / съ нкю...

122a/16–133a/9: Ѹ анадемѣ и прѣданїи. тако / есть страсть тыщеславиа.
Текст почиње: Члѣкъ иже шбыкнетъ да анате|тисаетъ(!) често, и да прѣдѣдетъ
нѣ|что диаволѣ. Въ шнѣ часѣ тече|т| / къ немѣ сатана тыщеславіа, е|г|да /
начнетъ то творити, и шблѣвы|заетъ шного члѣка...

133a/10–15: Рукопис се завршава речима: Магнитъ иже прѣ|д|написа
се / въ начелѣ прѣ|д|словїа. тѣ самъ / дѣховникъ Магни|т| глѣет се. / боу же
нашемѣ сла|ва и дрѣжава въ / вѣки. аминъ. Текст је исписан у шест редова,
при чему се од 3. до 6. реда постепено сужава.

Затиси

На залепљеном листу уз предње корице јављају се пробе пера оловком,
црним и мрким матилом.

На истој страни налази се црвени воштани печат.

На л. 1a, мало изнад половине стране, удесно, овални љубичасти печат
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ. Унутар печата црним мастилом
уписан је стари инвентарни број 3156.

На доњој маргини л. 1a са леве стране налази се овални зелени печат где
великим штампаним словима стоји **МАТИЦА СРБСКА**. Улево од печата
је сигнатура књиге **Рук. 21**, коју је писаним словима, црним мастилом,
оставио Јован Ђорђевић, библиотекар Библиотеке Матице српске.

На левим маргинама л. 3б, 4б (два пута), 13б, 18б, 25б, 29б, 38б (два пута), 41б, 42б, 44а, 44б, 47б, 49б, 50б, 53б, 65б, 72б, 73б, 76б, 78б и на десним л. 5а, 12а, 16а, 21а, 38а, 39а (два пута), 47а, 52а, 66а, 68а, 69а, 70а, 71а, 74а, 85а, 86а, 88а, писаном ћирилицом црним избледелим мастилом исписана је реч **Зри**, која је већином подвучена (цела или делом последња два слова или само последње слово).

На доњој маргини л. 10а брзописом, црним мастилом: **Полза дѡшевнїа** / [].

На доњој маргини л. 11а истом руком, истим мастилом, писаном латиницом: **Polza Dussevna**.

На доњој маргини л. 12б истом или другом руком курзивном ћирилицом, црним мастилом: [] **ысетомъ Лѡпопад[]емъ**.

На доњој маргини л. 27а истом руком, истим писмом и мастилом: **Аще ли**.

На левој маргини л. 41б истом руком, истим писмом и мастилом: **Оно** / **мнихъ**.

На доњој маргини исте стране истим мастилом нацртана шака.

На доњој маргини л. 44б истом руком, курзивном ћирилицом, истим мастилом: **Сїя**.

На л. 93а, испод завршетка текста *Номоканона*, новом руком, писаном ћирилицом, мрким мастилом остављен је запис: **1751 маїа 28 / прише|д|ше в` монасты|р| шише-/товаць, поставлень бысть / оцъ игѹмень Вікентїй на / Ар`хімандри|т|ство, г|с|дино|м| Ар`-/хіепїскопо|м| Павло|м| Ненадо-/виче|м|, присѹ|т|ствѹющи|м| игѹме-/нѡ|м|, прѡтопресвѹтерѡ|м|, и народѹ**.

На л. 93б–94а новом руком, мешовитим писмом (полуустав, брзопис), црним мастилом дат је списак срећних и несрећних дана у години: **Вѣ|д|ѡмо в8|ди| васе|м| о |с|и|х| гави вѣ / пророкѡ. моисею и да|х| с|ин|омъ чловечаскимъ съблюдати и не на/чинати нико. дело / м|с|ца сектемъ/рига. ·г̄· (= 3) и к̄д̄ (= 24) / м|с|ца ѡктомърига г̄ (= 3) и к̄а̄ (= 21) / м|с|ца ноемврига е̄ (= 5) и д̄ї̄(?) (= 11) или ӣї̄(?) (= 18) м|с|ца / де(ке)мърига ѕ̄ (= 6) и д̄ї̄ (= 14) м|с|ца геннаф(а)ра б̄ (= 2) и д̄ї̄ (= 14) м|с|ца / ф(е)рф(а)ра. а̄ (= 1) и к̄г̄ (= 23) м|с|ца / марътига д̄ (= 4) и к̄ (= 20) м|с|ца, априли|га| / г̄ (= 3) и к̄ (= 20) м|с|ца маи҃га ѕ̄ (= 6) и к̄ (= 20) / м|с|ца июниаа г̄ (= 4) и в̄ї̄ (= 12) м|с|ца / июлига ѕ̄ (= 6) и к̄в̄ (= 22) м|с|ца авѣг8|с|та / д̄ (= 4) и е̄ї̄ (= 15) Вѣ тие дни кто разво/летъ не ѡстанетъ. или кто |с|е / ѡженитъ не иматъ радость / и цо ли |с|е родить не биваетъ живо / цо ли биваетъ живо. вражи / пре|с|толъ биваетъ. а се / дни добри вѣ ни же подобаетъ вѣсако / дело начинати. м|с|ца секте|мр|(ига) а̄ (= 1) д̄ (= 4) и е̄ї̄ (= 15). м|с|ца ѡк|томърига / ѕ̄ (= 7) д̄ (= 9) иї̄ (= 18). м|с|ца ноевърига / к̄ѕ̄ (= 26) к̄з̄ (= 27) м|с|ца декерига е̄ї̄ (= 15) / ѕ̄ї̄ (= 16) к̄г̄ (= 23) к̄е̄ (= 25). м|с|ца генѣф(а)-**

ра $\bar{\Gamma}$ (= 3) и \bar{Z} (= 7) / $\bar{B}\bar{\Gamma}$ (= 12) \bar{K} (= 20). м|с|ца ф(ер)ф(а)раа(!) $\bar{\Gamma}\bar{\Gamma}$ (= 13) и $\bar{D}\bar{\Gamma}$ (= 14) / и $\bar{D}\bar{\Gamma}$ (= 19). м|с|ца марътига \bar{Z} (= 7) \bar{H} (= 8) / и \bar{D} (= 9). м|с|ца априлига \bar{D} (= 4) \bar{Z} (= 7) $\bar{E}\bar{\Gamma}$ (= 15) / \bar{K} (= 20). м|с|ца маига $\bar{\Gamma}$ (= 3) \bar{D} (= 4) $\bar{K}\bar{H}$ (= 28). / м|с|ца юниаа в (= 2) $\bar{D}\bar{\Gamma}$ (= 11) еі (= 15). м|с|ца / июлига \bar{H} (= 8) \bar{D} (= 9) $\bar{Z}\bar{\Gamma}$ (= 17) $\bar{H}\bar{\Gamma}$ (= 18) $\bar{K}\bar{Z}$ (= 27). м|с|ца / авъгвста $\bar{\Gamma}$ (= 3) \bar{Z} (= 7) $\bar{D}\bar{\Gamma}$ (= 11) $\bar{S}\bar{\Gamma}$ (= 16) $\bar{K}\bar{D}$ (= 24) $\bar{K}\bar{E}$ (= 25) / развмеи и знаи ва|с|ако дело / начинати.

На л. 94б новом руком, полууставом, црним мастилом записано је: Ва лѣто $\bar{D}\bar{A}\bar{P}\bar{L}\bar{E}$ (= 1735) 1734⁸ / митрополи|т| ново/пазарскы еи.

На л. 95б крупним полууставним словима, а црним мастилом, у редовима извученим оловком, исписано је апостолско чтеније, зачало 258: апостоль к колосеем за |с̄ни| (= 258) / братие шблещите се шбо / такоже избрани бжїи / с̄тїи и возлюбани по шт[р]|о|бї / щедот благость. смире/номшдрие. крото|с|т долго/трпние. преемлюще дрш/гъ дршга прощающе себе. / аще кто на кого имать / поречение тако же хр|с|тос / простишь есть вам. тко / ви над всем же сими сте/жителю б(о)г(о)вш. таже ест союз совешествства. и мир бжеї / да водворяестя. в срцах вашї / вонже извани бисте во едїно / мле|те| ї благодарни бїваете слово. Судећи по извученим линијама, ово је као вежбу исписао неки ђак.⁹

На л. 133б новом руком, брзописом, црним мастилом: развмеи чловече и знаи / се же ви|д|ети тако на |с̄в|етш / с̄тъ $\bar{\Gamma}$ (= 3) ца|р| такоже с̄та троица|а| / на небесе|х| \bar{A} (= 1) цар|с|тво гръчаско / \bar{B} (= 2) царство бльгарско. $\bar{\Gamma}$ (= 3) / аламаско перетъ ва|с|е кзи/ке. а гръци царь|с|тво богш / предають. Се ве|д|(е) те тако / на |с̄в|етш с̄тъ езици \bar{D} (= 70) и \bar{B} (= 2) / и полъ правоверъни езици с̄т|ь / \bar{A} (= 1) гръци \bar{B} (= 2) срьбли $\bar{\Gamma}$ (= 3) сирьгане / \bar{D} (= 4) ивере \bar{E} (= 5) рсци ивате же / с̄т|с|тъ(!) $\bar{\Gamma}$ (= 3) книге правоверъне / гръчка срьбь|с|ка. иверь|с|ка / полшверъни же езикъ е|с|тъ $\bar{B}\bar{\Gamma}$ (= 12) / \bar{A} (= 1) аламани \bar{B} (= 2) фшзи $\bar{\Gamma}$ (= 3) шгри / \bar{D} (= 4) дшгледьгане \bar{E} (= 5) таковитене \bar{Z} (= 6) / аръмене \bar{Z} (= 7) саси \bar{H} (= 8) леси \bar{D} (= 9) / аръбанаси $\bar{\Gamma}$ (= 10) харъвати / $\bar{A}\bar{\Gamma}$ (= 11) хизи. $\bar{B}\bar{\Gamma}$ (= 12) немъци / Въпросъ како зачехш |с̄е пра/ве|д|ни езици и половеръци / шкшдш зачехш се шветъ / поима|ше| $\bar{\Gamma}$ (= 3) сина сама хама / и авета ш сима изидоше \bar{E} (= 5) / езикъ праведни. ш авета зачехш се половеръни / ш хама зачехш |с̄е египъте|не| / и фраонити понеже прокле|тъ би|с|(тъ) шамъ таже и че|д|а / и|х| проклета с̄с̄ь|т|(!). и Въ пр|о|неверъни езици шкшдш за/чехш се швет|: ш измаила / и ш агарие матри его: по/неже салеже се са матери/ю своею ш нихъ зачехш се / неверъни езици.

⁸ У вези са овим неслагањем година Полохроније Сирку наводи: "Овде се морало чекати 1735" / П. Сырку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, 138/.

⁹ П. Сырку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, 138.

Испод тога и на л. 134б истом руком, истим писмом, само ситнијим словима и избледелим црним мастилом: Вѣпро|с| врѣховъни пре|с|толъ на земли. / ме|с|то вѣ (= 12) апо|с|толъ кои свѣтъ Ѡвет|т| а̄ (= 1) / пре|с|толъ к|с|т' ме|с|т стаго Петра столъ / ф8шъки в̄ (= 2) ме|с|то стаго Павла столъ / инъди|с|ки г̄ (= 3) ме|с|то стаго андреа столъ / 8гръ|с|ки д̄ (= 4) ме|с|то с̄таго л8ки столъ арем|ск|[] / е̄ (= 5) ме|с|то стго томи столъ з̄ (= 6) ме|с|то / стаг|о| ишвана. столъ српъ|с|ки.. з̄ (= 7) ме|с|то / с̄таго. матеа столъ кипаръ|с|ки. й̄ (= 8) ме|с|то / с̄тго. марька столъ. немъ|с|ки. д̄ (= 9) ме|с|то с̄тго / врѣтоломеа столъ. хизиски. т̄ (= 10) место / с̄тго Филипа столъ трапезонъ|с|ки. а̄т̄ (= 11) мест|о| / с̄тго. иакова столъ []словъски вѣ (= 12) место / с̄тго симона. столъ де|с|по. / Вѣпросъ како свѣтъ езикомъ числа. Ѡвет / ф8гъ лавъ к|с|т'. аламанинъ шралъ к|с|т / саракинъ. венаръ к|с|(тъ). т8чинъ змига к|с|тъ / аръменинъ. г8щеръ к|с|(тъ). иверинъ шванъ / к|с|(тъ). сирьганинъ зебръ к|с|(тъ). перьсинъ пасъ / к|с|(тъ). татаринъ загаринъ к|с|(тъ). к8манинъ / паръд8|с| к|с|(тъ). срѣбин в8къ к|с|(тъ). в8гари|нъ| / бикъ / грѣкъ мисица (вероватно лисица) к|с|(тъ). арѣбана/синъ дебаръ к|с|(тъ). 8гринъ паст8хъ к|с|т / р8синъ видра. к|с|(тъ). немаць сврака. к|с|(тъ) / харьватин соика. к|с|(тъ). литва т8рѣ / ксть. цаконинъ ежъ. к|с|(тъ). съсинъ / веверица к|с|(тъ). нагом8дринъ риба кст / ледьганъ гол8въ. к|с|(тъ). иверинъ газавачъ / кст. египьтенинъ козалъ. к|с|(тъ). х8на|в|ъ / заецъ. к|с|(тъ) леси рисъ. к|с|(тъ).

На залепљеном листу уз задњу корицу новом руком, мешовитим писмом (полуустав, брзопис), а црним мастилом налази се запис, који на неким местима није читљив због разливеденог мастила или оштећене хартије: С̄тлемъ. оудобрение и шце|м|ъ / красот8. и|с|точника ч8десем'. / и верънимъ заст8пника велик|а| / сашѣдеше се шпразнолюбъ / песанъми хвалами в|с|[] / глаголюще. радди се [] / хранителю и происходи[] / и слѣпъ. непобедимъ. [растли] []/лънице васе светли []ти / кие конъце шсига чю|д|е[] ра|д|8/и се печалънимъ божаставъ/ное радование и швидимимъ / топли престателъ. ни га вѣ|с|е/блажене николае. не престае / моле се х̄8 в̄8 [погрешно написана па прецртана реч] шнже / верою и л8бовию чат8цихъ / присно радостною и васе / празъ ставъною паметъ / твою.

Историјат књиге

У важећи инвентар Библиотеке Матице српске, под бројем 28037, рукопис је заведен 1. марта 1933. године, без података о начину прибављања. У старој инвентарној књизи са насловом *Инвентар Библиотеке Матице српске, 1906–1931*, св. 1, стр. 159, која се чува у збирци рукописних књига Библиотеке Матице српске са сигнатуром РР IV 75, он је уписан под бројем 3156 као "Рукописна књига 21", а подаци о начину набавке нису наведени.

ЛИТЕРАТУРА

1. Полихроније Сырку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, Летопис Матице српске, књ. 194, св. 2, Нови Сад 1898, 135–144.
2. Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. II, Београд 1903, 167 (бр. 3003).
3. Владимир Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950, 351.
4. Ђорђе Сп. Радојичић, *Стари српски писци руске народности (од краја XV до краја XVII века)*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. V, Нови Сад 1960, 203–205, 214.
5. Иванка Веселинов, *Прилог историји збирке рукописних књига у Библиотеци Матице српске: послератни период (1948–1956)*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 46.
6. Димитрије Кириловић, *Ћирилске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 62–63 (бр. 28).
7. Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 70 (бр. 912).

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА КОЈЕ СУ КОРИШЋЕНЕ У ОПИСУ ВОДЕНИХ ЗНАКОВА

- Београд, БСП Библиотека Српске патријаршије, рукописна збирка.
- Београд, МСПЦ Музеј Српске православне цркве у Београду, рукописна збирка; Радоман Станковић, *Рукописне књиге Музеја Српске православне цркве у Београду. Водени знаци и датирање*, Београд 2003.
- Београд, МСПЦГ Музеј Српске православне цркве, рукописна збирка Радослава Грујића.
- Београд, САНУ Историјски архив Српске академије наука и уметности, рукописна збирка.
- Букурешт, БРА Библиотека Румунске академије наука, рукописна збирка; Љ. Васиљев, М. Гроздановић, Б. Јовановић, *Ново датирање српских рукописа у Библиотеци Румунске академије наука*, Археографски прилози, књ. 2, Београд 1980, 41–69.
- Велков–Андрејев Аспарух Велков, Стефан Андреев, *Водни знаци в османо-турските документи, I. Три луни*, Софија 1983.
- Дечани Рукописна збирка Манастира Високи Дечани; Мирослава Гроздановић-Пајић, Радоман Станковић, *Рукописне књиге Манастира Високи Дечани. Водени знаци и датирање*, Београд 1995.
- Дијанова–Костјухина Т. В. Дианова, Л. М. Костюхина, *Водяные знаки рукописей России XVII в.*, Москва 1980.

- Загреб, ЈАЗУ, Д Југославенска академија знаности и умјетности (данас ХАЗУ), документа; Vladimir Mošin, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademija, I dio, Opis rukopisa*, Zagreb 1995.
- Љубљана, НУК, Копитар Народна и универзитетска књижница, рукописна збирка; Владимир Мошин, *Ћирилски рукописи Повијесног музеја Хрватске и Копитареве збирке*, Београд 1971.
- Морача
Мошин Манастир Морача, рукописна збирка
Владимир Мошин, *Anchor watermarks*, Amsterdam 1973.
- НБС Народна библиотека Србије, Београд, рукописна збирка; Љубица Штавланин-Ђорђевић, Мирослава Гроздановић-Пајић, Луција Цернић, *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије, књига прва*, Београд 1986.
- Николајев V. Nikolaev, *Watermarks of the mediavel ottoman documents in Bulgrarian liberaries*, I, Sofia 1954.
- Пљевља Манастир св. Тројице код Пљеваља, рукописна збирка; Радоман Станковић, *Рукописне књиге Манастира св. Тројице код Пљеваља. Водени знаци и датирање*, Београд 2003.
- Савина Манастир Савина, рукописна збирка; Радоман Станковић, *Рукописне књиге Манастира Савине. Водени знаци и датирање*, Археографски прилози, књ. 20, Београд 1998, 265–367.
- СММС Сремска Митровица, Музеј Срема, рукописна збирка; Радоман Станковић, *Водени знаци рукописних књига Музеја Срема у Сремској Митровици*, Археографски прилози, књ. 24, Београд 2003.
- Хил.
Цетиње Манастир Хиландар, рукописна збирка.
Цетињски манастир, рукописна збирка; Петар Момировић, Љупка Васиљев, *Ћириличке рукописне књиге Цетињског манастира XIV–XVIII вијек*, Цетиње 1991.
- ЦСВП Центар за словенско-византијска проучавања "Проф. Иван Дујчев" у Софији, збирка грчких рукописа; Радоман Станковић, *Филигранолошки опис и албум грчких рукописа XV–XIX века Центра за словенско-византијска проучавања "Проф. Иван Дујчев"*, Софија 2005.

ЦИАИ

Црквени историјско-археолошки институт у Софији, збирка словенских рукописа; Радоман Станковић, *Датирање српских рукописних књига у софијском Црквеном историјско-археолошком музеју (II)*, Археографски прилози, књ. 15, Београд 1993, 197–243 и књ. 21, Београд 1999, 213–297.

НАУЧНИ ПРИЛОЗИ

Душица Грбић

О НОМОКАНОНИМА

Номоканон је зборник црквених правила (грч. κανόνες = канон, правило) и грађанских закона који се тичу цркве (грч. νόμοι = закон).¹

Први овакав зборник јесте *Номоканон у 50 наслова* или *Номоканон Јована Схоластика*. Састављен је од систематског зборника Јована Схоластика (*Синагога Јована Схоластика*), цариградског патријарха (565–578) и његовог зборника грађанских закона у 87 глава (*Зборник од 87 глава*). Има и додатак, који представља посебан извод из зборника са 87 глава. Није познато ко је саставио овај *Номоканон*, као ни тачно време његовог настанка. Немачки истраживач К. Е. Цахариа фон Лингентал ставља га у време византијског императора Маврикија (582–602), В. А. Ципин претпоставља да је то било касније, после појаве *Номоканоа у 14 наслова*, док је епископу Никодиму Милашу блиско мишљење немачког истраживача Бинера да је зборник састављен за време царствовања византијског императора Јустинијана II (565–578).² *Номоканон* је после био допуњаван нарочито у свом каноничком делу.

Други зборник је *Номоканон у 14 наслова* или *Фотијев номоканон*. Назив *Фотијев* добио је по константинопољском патријарху Фотију (858–

¹ Никодим Милаш, *Црквено право*, Мостар 1902, 188; Миодраг М. Петровић, *Од Крмчије до Законоправила*, О Законоправилу или Номоканону св. Саве, Београд 1990, 7–47; Љубица Штавланин-Ђорђевић, *О сложеници Законоправила*, Археографски прилози, 20, Београд 1998, 251–258; Станоје Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, Београд 2005, 22.

² В. А. Цыпин, *Церковное право*, ч. 1, "Номоканоны", интернет, адреса: <http://lib.eparhia-saratov.ru/books/22c/cipin/eccllaw/39.html>.

867 и 877–886), јер се дуго мислило да га је он саставио. У погледу ауторства мишљења су данас различита. Тезу о патријарху Фотију као састављачу заступају Н. А. Заозерски, А. С. Павлов, М. А. Остроумов, В. Н. Бенешевич, док су супротни ставови Цахариа фон Лингентала, епископа Никодима Милаша и Н. С. Суворова.³

Номоканон у 14 наслова потврђује се у две редакције.

Прва редакција датира из прве половине 8. века. Приредио ју је, како се претпоставља, цариградски патријарх Сергије (610–638), или неки клирик по његовом упутству. Састоји се од 14 наслова, а сваки наслов подељен је на неколико глава. Канонички део ове редакције садржи апостолске каноне, каноне прва четири васељенска сабора, каноне првих осам помесних сабора и каноне дванаесторице светих отаца, осим светог Тарасија. Грађански закони овде су узети из зборника под називом *Collectio tripartita*, где су сабрани сви закони државне власти у вези са црквом, односно делови Јустинијановог законодавства. Овај зборник саставио је Јован IV Испосник у 6. веку.⁴

Друга редакција *Номоканона у 14 наслова* коначно је уобличена 883. године, а 920. одлуком Цариградског сабора постала је званичан правни акт за све хришћанске цркве. У том *Номоканону* налазе се општеприхваћени канони за православну цркву, као што су: *Правила светих апостола*, *Правила васељенских сабора* (Првог никејског, Првог цариградског, Првог ефеског, Халкидонског, Трулског и Другог никејског), *Правила десет помесних сабора* (Анкирског, 314, Неоћесаријског, после 315, Гангрског, око 340, Антиохијског, Лаодикијског, Сардичког, Цариградског при Нектарију, Картагинског, 419, Цариградског, 861, Цариградског, 879) и *Правила тринаест светих отаца* (Дионисија Александријског, Григорија Неоћесаријског, Петра Александријског, Атанасија Великог, Василија Великог, Тимотеја Александријског, Григорија Богослова, Амфилохија Иконијског, Григорија Ниског, Теофила Александријског, Кирила Александријског, Генадија Цариградског и Тарасија Цариградског). Допуну овим канонима представљају канонички прописи из разних дела Василија Великог, Јована Златоустог и светог Атанасија, затим синодални одговори цариградског патријарха Николе, канони Никифора исповедника и каноникон Јована Посника. Део *Номоканона* где су грађански закони остао је непромењен.⁵

Током векова јавила се потреба за приређивањем нових зборника, те су на грчком састављени неколики канонички зборници, који се по врсти деле на: а) *зборнике елементарне* б) *зборнике са тумачењима* и в) *зборнике систематске*.⁶

³ В. А. Цыпин, *Церковное право*.

⁴ Н. Милаш, *Црквено право*, 191–192.

⁵ Н. Милаш, *Црквено право*, 193.

⁶ Н. Милаш, *Црквено право*, 193–194.

Номоканон у 50 наслова или *Номоканон Јована Схоластика*, донекле је допунио и на "словенски језик" (тј. старословенски) превео свети Методије приближно између 865. и 885. године.⁷ За време владавине кнеза Бориса I (Михаила), 852–889, када Бугарска добија црквену самосталност (870. године). У циљу изградње нове цркве, у овој земљи настаће многобројни преписи *Методијевог номоканона*.

Почетком 13. века захваљујући старању светог Саве у Хиландару је приређен зборник под називом *Законоправило (Крмчија)* за потребе новонастале српске цркве. Назив *Законоправило* настао је на основу грчке сложенице (νόμοι = закон и κανόνες = канон, правило), а *Крмчија* је руски назив за *Номоканон*. Претпоставља се да је овај термин први употребио Јован Златоусти назвавши епископе крманошима. У српској средини назив *Крмчија* касно је преузет, са продором руских штампаних богослужбених књига (средином 17. века). Примерак српске Савине верзије није сачуван, а најстарији познати препис потиче из 1262. године (*Иловички препис*).⁹ Из српске земље *Савин номоканон* пренет је у Бугарску, а потом и у Русију.

У историји црквеног права значајно место заузима и *Синтагмат Матије Властара*, који је 1335. издао солунски правник и јеромонах Матија Властар.¹⁰ Овај правни зборник преведен је и на српскословенски, а у преписима код Срба среће се у пуној и у скраћеној верзији.¹¹

*

Поред *Светосавског номоканона* и *Синтагмата Матије Властара*, српска средњовековна црква служила се у свакодневној пракси и тзв. *Епитимијним номоканоном*, грч. κανονάρια, κανονικά, κανονάρια (νομοκάνων) των πνευματικῶν, лат. *libri poenitentiales, canones poenitentiales*, код Руса "епитимийники" или *мали номоканони*, наспрам *великог Номоканона*, тј. *Крмчије*.¹²

⁷ Стојан Новаковић, *Законик Стефана Душана цара српског 1349 и 1354*, Београд 1898, IX.

⁸ С. Новаковић, *Законик Стефана Душана цара српског 1349 и 1354*, X.

⁹ *Законоправило или Номоканон светог Саве. Иловички препис 1262. година* (фот. изд.). Приредио и прилоге написао Миодраг М. Петровић, Горњи Милановац 1991.

¹⁰ Н. Милаш, *Црквено право*, 198–199; С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 23.

¹¹ *Матије Властара Синтагмат. Азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила. Словенски превод времена Душанова*, изд. С. Новаковић, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I од., књ. IV, СКА, Београд 1907; в. и: С. Троицки, *Допунски чланци Властарева синтагме*, САН, Београд 1956.

¹² А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ. Его исторія и тексты, греческій и славянскій, съ объяснительными и критическими примѣчаніями*, Москва 1897, 2.

Као образац епитимијних номоканона послужио је *Епитимијни номоканон* цариградског патријарха Јована Посника (582–595). Правила Јована Посника су знатно блажа, дужина трајања црквених казни (епитимија) упола је скраћена, па и више од тога, а као покајање уведени су пост и метанија (поклони), а понегде и давање милостиње.¹³

Епитимијни номоканон био је намењен духовнику приликом исповедања верника. Придодаван је и требнику и заједно са њим чинио јединствену рукописну књигу.¹⁴

Старији епитимијни номоканон настао је у Византији најраније у 12. веку, а са краја 14. века датирају његови први сачувани преводи на словенски језик. Овај тип номоканона Алексеј Степанович Павлов условно назива *Котелеров номоканон*, према издавачу његовог грчког текста из 17. века.¹⁵

Од стране грчке цркве тај зборник није био широко прихваћен. Словени су га, међутим, употребљавали у великој мери и умножавали га не само преписивањем, већ и штампањем. Сачуван је у преводима у већем броју рукописних и штампаних књига од краја 14. до краја 17. века. У каснијим руским преписима он се јавља са називом *Зонар* или *Зинар*, стога је у науци познат као *Псеудо-Зонара*, пошто га је традиција грешком приписивала познатом византијском правнику и тумачу црквеног права из 12. века Јовану Зонари. У 16. и 17. веку појавила су се и штампана издања псеудо-Зонариног номоканона у јужнословенским и руским требницима. Овај номоканон преведен је 1640. са "словенског" на румунски и штампан у манастиру Говора под називом *Pravila mica*.¹⁶

Поменути *Епитимијни номоканон* сачуван је у више српкословенских преписа, у виду засебне књиге или, пак, у саставу требника. Појавила су се и његова штампана издања, на пример, делови уз *Гораждански* (1523) и *Милешевски требник* (1546).¹⁷

Други, млађи *Епитимијни номоканон* јесте компилација различите црквеноправне грађе и *Синтагме Матије Властара*. Настао је на грчком највероватније на Светој гори у првој половини 15. века. На српкословенски језик превели су га српски светогорски монаси, најкасније почетком 16. века.

¹³ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 12–13; Лазар Мирковић, *Православна литургија или наука о богослужењу Православне источне цркве*, други, посебни део (*Свете тајне и молитвословља*), Београд 1967, 96–97; С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 25.

¹⁴ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 25.

¹⁵ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 40–41; С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 25–26.

¹⁶ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 42–43; С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 26.

¹⁷ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 26; в. и: Евгений Немировский, *Горажданский требник 1523 года*, Археографски прилози, 20, Београд 1998, 394.

Имао је широку примену у православној цркви, што се објашњава његовим светогорским пореклом.¹⁸ Састоји се из два различита дела: први део представља упутство и водич за духовника у његовој свакодневној пракси исповедања верника, док други садржи црквеноправну грађу окупљену у 228 поглавља. Познат је под називом *Номоканон у 228 глава*, а такође и као *Павловљев номоканон* по свом издавачу А. С. Павлову, који је 1872. први објавио његов грчки текст, заједно са штампаним рускословенским преводом.¹⁹ Друго, опширније, издање, под називом *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, А. С. Павлов публиковао је у Москви 1897. године.²⁰

Током 16. века овај *Номоканон* је доста преписиван код Срба, што сведочи о његовој живој употреби.

Почетком 17. века српскословенски превод тог споменика је у Русији прихваћен, русизован, а интересовање је било толико да је током прве половине века, у више наврата и штампан.²¹

Године 1620. у типографији Кијевопечерске лавре изишао је први штампани *Номоканон*, с предговором приређивача Памве Беринде. Памва Беринда допунио је текст номоканона изводима из француског издања Леунклавија *Jus graeco-romanum (Грчко-римско право)*, Франкфурт, 1596, које се у православном свету обично назива *Арменопул*,²² по Константину Арменопулу (1320–1380 или 1383), византијском аутору кратког приручника из римског права. Тираж те књиге брзо је растурен, те је већ 1624. штампано ново, друго издање. Приређивач јеромонах Захарија Копистенски начинио је "велике исправке" у односу на претходно издање. Очистио је текст од србизама, којих има у издању Беринде, изоставио је из *Номоканона* један сумњив састав и допунио је текст новим објашњењима, као и саставима преузетим из издања Леунклавија и других извора.²³

Године 1629. објављено је и треће кијевско издање *Номоканона*, с предговором Петра Могиле (1596–1646), архимандрита Кијевопечерске лавре и кијевског митрополита (1633–1644).²⁴ Ово издање разликује се од претходног по опширнијем предговору и неким допунама текста.²⁵

¹⁸ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 28.

¹⁹ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 28.

²⁰ На ову књигу, која у Србији постоји само у Универзитетској библиотеци у Београду, као и на друге важне изворе везане за историју номоканона, пажњу ми је скренуо др Станоје Бојанин, научни сарадник Историјског института САНУ, те му се и овом прилоком најлепше захваљујем.

²¹ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 28.

²² А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 55–56.

²³ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 56–57.

²⁴ У Библиотеци Матице српске примерак ове књиге постоји у збирци владике Платона Атанацковића (сигн. ПА I 11).

²⁵ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 59.

Издање Петра Могиле 1646. прештампано је у Лавову, с предговором лавовског епископа Арсенија Желиборског.²⁶

Пре тога, 1639, при патријарху Јоасафу (1634–1641), *Номоканон* је штампан и у Москви, али не као самостална књига, већ као додатак *Требнику*. Ово издање *Номоканона* састављено је по обрасцу Захарија Копистенског, с тим што је начињено доста исправки оригинала.²⁷

Године 1651. при патријарху Јосифу (1642–1652) изишло је друго московско издање *Номоканона*, такође у саставу *Требника*. За разлику од Јоасафовог издања, овде *Номоканон* нема засебну нумерацију, већ је у склопу општег броја листова *Требника*, тј. представља 80. главу те књиге (л. 663а–747б).²⁸

Године 1658. при патријарху Никону (1652–1658), појавило се и треће московско издање *Номоканона* у исправљеном виду. Исправке су се јавиле као последица усаглашавања књиге са свим претходним кијевским издањима и грчким рукописима. У никоновској редакцији измењена је првобитна структура *Номоканона*. Први део те књиге, који садржи чин исповести и упутства духовнику одвојен је од другог дела (*Номоканона* у ужем смислу) и укључен у сам *Требник*. Текст *Номоканона* доста је скраћен. Од тада је никоновска редакција без измена публикована и у каснијим досинодалним и синодалним издањима великог требника.²⁹

Поред великих црквеноправних зборника постојала је у средњовековној цркви практична потреба за мањим црквеноправним саставима. Они су могли бити различитог типа, изводи из номоканона или епитимијног номоканона, њихове скраћене верзије и обраде или различити епитимијни текстови, који се уобичајено зову *пенитенцијални* или *епитимијни састави*, односно на црквенословенском језику *номоканунци*.³⁰

Епитимијни номоканони мањи зборници епитимијне грађе представљали су приручнике свештенику приликом исповедања верника.³¹

По својој намени номоканон при великом требнику превасходно представља епитимијни зборник – пенитенцијал.

²⁶ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 59.

²⁷ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 59–60.

²⁸ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 62–63.

²⁹ А. Павловъ, *Номоканонъ при большомъ требникѣ*, 63.

³⁰ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 29.

³¹ С. Бојанин, *Забаве и светковине у средњовековној Србији*, 33.

У *Инвентару ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)* Димитрија Богдановића,³² под одредницом *Номоканони епитимијни* наведена су двадесет и три рукописа (бр. 897–919). Највише их је у Библиотеци Српске патријаршије (осам), где су разврстани у три збирке: по три рукописа постоје у Патријаршијској збирци (ПБ) и у збирци Радослава Грујића Музеја Српске православне цркве (МСПЦ, Грујић), а два су у Музеју српске православне цркве (МСПЦ). Следи затим Српска академија наука и уметности (САНУ) са шест рукописа, Библиотека Матице српске (БМС) са четири, Универзитетска библиотека са два и Народна библиотека Србије (НБС) и манастири Грачаница и Цетиње са по једним рукописом.

Временски посматрано, три рукописа у овом *Инвентару* датирана су 16. веком, један крајем 16 – почетком 17. века, један 16. или 17. веком, седамнаест 17. веком, а један крајем 17 – почетком 18. века.

Четири Матичина *Номоканона епитимијна* (са сигнатурама РР I 17, РР I 18, РР I 19 и РР I 20), описана у овој четрнаестој књизи из серије *Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске*, бр. 108–111, забележена су у *Инвентару* Димитрија Богдановића под бр. 903, 904, 905 и 912. Ниједан од њих не садржи податке о времену настанка, а према најновијим филигранолошким испитивањима Радомана Станковића, археографа саветника у Народној библиотеци Србије, потичу из 17. века. Прецизније, рукопис *РР I 17* датиран је 1615/1625. годином (бр. 108), *РР I 18* настао је 1625/1635 (бр. 109), *РР I 19* је из 1640/1650 (бр. 110), а *РР I 20* је преписан 1655/1675. године (бр. 111).

Запис писара налази се само у *Номоканону РР I 18*. У запису се казује да је ово *Правило* исписао поп Орест у скиту Свете Ане на Светој гори. У досадашњој литератури поп Орест није ближе идентификован. На основу резултата палеографских поређења тог *Номоканона* са *Лествицом*, коју је 1648. преписао духовник Орест из манастира Хопова у хиландарском скиту у храму Благовештења пресвете Богородице, дошла сам до аргумената који упућују на то да су Матичин и хоповски Орест исто лице. У прилог тој претпоставци иде и време настанка *Номоканона* 1625/1635, јер се оно приближно поклапа с временом доласка хоповског Ореста на Свету гору (после 1632 (1633), а пре него што је завршен хоповски *Тродијак* "у 1634. години").³³

³² Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, 69–70 (бр. 897–919).

³³ Опширније о томе в. у овој књизи: Душица Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

Посредним закључивањем установила сам да из скрипторијума у скиту Свете Ане највероватније потиче и *Номоканон РР I 20* из 1655/1675. године. У рукопису нема аутентичних сведочанстава о писару, месту и времену настанка. Према палеографским одликама дошла сам до закључка да је писар *Номоканона* по свој прилици јеромонах Антоније, који је, судећи по остављеним записима, засигурно деловао као преписивач у скиту Свете Ане од 1643. до 1674. године.³⁴ Овом преписивачу Љупка Васиљев атрибуирала је и састав *Пренос моштију светог Николе* из шесте деценије 17. века увезан уз *Минеј за мај* из девете деценије 16. века у Библиотеци Матице српске (сигн. РР IV 20, 104–112).³⁵

У прихватању тезе о скиту Свете Ане као месту настанка наведеног *Номоканона*, од значаја је и претпоставка да је у истом скиту Украјинац Самуило Бакачић са грчког на српскословенски превео књижицу *Магнит духовни светогорског духовника Гаврила* 1690. године.³⁶

Сва четири Матичина *Номоканона* исписана су полууоставним писмом уз ређе присуство и брзописних слова. Осим главног писара, у *Номоканону РР I 18*, потврђују се још две руке с краћим текстовима, од којих једна пише полууоставом, а друга брзописом. У остала три рукописа само је један писар.

Ове књиге нису украшене, са изузетком *Номоканона РР I 20*, у којем на почетку постоји заставица (л. 1а), стилизована црном и црвеном бојом (испреплетене линије су црне, а нека поља попуњена су црвеном бојом).

Правопис им је ресавски, ненормализован, а језик је српскословенски. У области фонетике, поред српскословенског рефлекса *a* од полугласника у јакој позицији потврђује се и рефлекс *e* туђе редакције (у *РР I 17* двадесетак случајева, у *РР I 18* један пример). Рефлекс *јата* је *e*, а у *РР I 18* два пута среће се и *и*. Књижевну норму на морфолошком плану нарушавају неки облици из старог српског језика, затим неке општештокавске, а изузетно ретко и дијалекатске црте. Од дијалектизама у рукописима *РР I 18*, *РР I 19*, *РР I 20* присутна је употреба Л мн. уместо Г мн., као и Г мн. ум. Л мн. у *РР I 18*, што је карактеристично за зетско-сјенички дијалекат.³⁷ Особина зетско-сјеничког говорног типа је и наставак -омџ у Л јд. придева и партиципа (према Д јд.) у рукопису *РР I 18*.³⁸ У три рукописа (*РР I 17*, *РР I 18*, *РР I 20*) јављају се

³⁴ Д. Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

³⁵ Љупка Васиљев, *Илуминација и повез рукописних минеја, октоиха и триода Библиотеке Матице српске, Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. 5, Минеји. Октоиси. Триоди*, Нови Сад 1996, 83–96.

³⁶ Д. Грбић, *Осврт на три светогорска рукописа из 17. века*.

³⁷ Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад 1956, 162.

³⁸ В., нпр.: Александар Младеновић, *Језик владике Данила*, Нови Сад 1973, 146–147; Мато Пижурца, *Језик Андрије Змајевића*, Титоград 1989, 299–300; *Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. 7, Акатисти. Стихологије. Богородичници*, Нови Сад 1999, бр. 55 и 56.

придеви са заменичком основом на -ѣ, карактеристични за косовско-ресавски, источнохерцеговачки и зетско-сјенички говорни тип,³⁹ а у једном (*PP I 17*) налази се облик имперфекта са суфиксом -е- код глагола са инфинитивном основом на -и-, одлика призренско-тимочког говорног типа.⁴⁰ Ретко долазе и још нека одступања од књижевне норме, које познаје више дијалеката.

Присуство наведених дијалекатских црта може бити последица утицаја говора писара или остатак из предлошка.

Три *Номоканона* (*PP I 17*, *PP I 18* и *PP I 19*) по садржају и структури одговарају млађем епитимијном номоканону, познатом, како је већ истакнуто, и под називом *Павловљев номоканон*. Примери таквог номоканона су и поменута кијевска издања из 1620, 1624. и 1629. године, од којих је за нека поређења у овој анализи коришћено последње из 1629, са предговором Петра Могиле.

Номоканони PP I 17, *PP I 18* и *PP I 19* састоје се од два дела. Први део обухвата *Чинопоследованије исповеди* с пратећим упутствима намењеним духовнику за исповедање верника, док је у другом делу номоканон у ужем смислу, где се налазе црквеноправна правила, која се доносе по главама означеним ћириличким словима у бројној вредности. У рукопису *PP I 17* главе теку у низу од 1 до 230, у *PP I 18* од 1 до 282, а у *PP I 19* од 1 до 85.

Такозвано *Оглављење*, односно посебно исписан садржај или преглед глава, долази у две књиге – *PP I 18* и *PP I 19*.

У Каталогу рукописа Народне библиотеке Србије са одредницом *Епитимијни номоканон*, под бр. 11, јавља се рукопис са сигнатуром Рс 10, који је по саставу близак Матичиним *Номоканонима PP I 17*, *PP I 18* и *PP I 19*.⁴¹

Номоканон PP I 20 са насловом на л. 1а *Правило светих седам сабора и Јована Постника* по структури и тексту разликује се од претходна три рукописа. У књизи нема садржаја, као ни континуиране нумерације глава, јер се у њој доносе изводи из правила Јована Посника, светих сабора и светих отаца.

У литератури овај рукопис први је поменуо руски истраживач Полихроније Сирку, под насловом *Номоканон Јована Посника*, а са тим називом касније га наводе и Димитрије Кириловић и Ђорђе Сп. Радојичић.⁴² У *Инвентару* Димитрија Бодановића он се јавља са насловом *Номоканон епитимијни*, који је прихваћен и у овом каталогу (в. бр. 111).

³⁹ Ивић, *Дијалектологија*, 101, 135, 162.

⁴⁰ Ивић, *Дијалектологија*, 113.

⁴¹ Љубица Штавланин-Ђорђевић, Мирослава Гроздановић-Пајић, Луција Цернић, *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*, књ. 1, Београд 1986, 16–19 (бр. 11).

⁴² В. одељак *Литература* у каталошком опису бр. 111.

Од наведена четири *Номоканона* у Библиотеку Матице српске најраније је доспео рукопис са сигнатуром РР I 20. У Матичиним инвентарима нема прецизних податка о томе када је и како је прибављен. Према сачуваној старој сигнатури *Рук 21*, види се да се ту налазио још у време када је Јован Ђорђевић радио на сређивању Библиотеке Матице српске и библиотеке Саве Текелије (1857–1859).⁴³ О томе да је књига још у 19. веку била власништво Библиотеке Матице српске сведочи и прилог Полихронија Сиркуа, објављен 1897. године. Кратко описујући овај *Номоканон*, П. Сирку наводи и његову тадашњу сигнатуру "21", као и инвентарни број 3156.⁴⁴ Под тим бројем у старој инвентарној књизи са насловом *Инвентар Библиотеке Матице српске, 1906–1931*, св. 1, стр. 159, која се чува у збирци рукописних књига Библиотеке Матице српске (сигн. РР IV 75), *Номоканон* је уписан без наслова, као "Рукописна књига 21".

Номоканон РР I 18 дошао је у Библиотеку Матице српске 1909. са откупљеним књигама Александра Сандића, професора Новосадске гимназије. Према сачуваном запису књигу је 1871. имао Атанасије Балта, ученик седмог разреда Гимназије у Новом Саду (в. каталошки опис бр. 109, одељак *Записи*).

Номоканон РР I 19 уписан је у инвентар Библиотеке Матице српске 17. новембра 1953. без података о начину прибављања, тј. као затечен у фонду.

Номоканон РР I 17 садржи печат библиотеке познатог српског историчара проф. др Алексе Ивића из Суботице, а у Библиотеку Матице српске доспео је 1960. куповином од др Павла Ивића, универзитетског професора и академика.

Епитимијни номоканони из збирке Библиотеке Матице српске, настали у 17. веку, када се ти зборници интензивно умножавају за практичне потребе духовника, како преписивањем, тако и штампањем, представљају драгоцене изворе црквеноправне и друге грађе, занимљиве за разна научна и културноисторијска истраживања.

⁴³ Гордана Ђилас, *Шест посленика Библиотеке Матице српске*, Нови Сад 1998, 26–32.

⁴⁴ Полихроније Сирку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, *Летопис Матице српске*, књ. 194, св. 2, Нови Сад 1898, 135–144.

Душица Грбић

ОСВРТ НА ТРИ СВЕТОГОРСКА РУКОПИСА ИЗ 17. ВЕКА

Увод

Светогорски манастири, на првом месту Хиландар, током низа векова имали су особен значај као скрипторијуми у којима су исписивани и илуминирани рукописи како за тамошње потребе, тако и за манастире у српским земљама. Рукописи су често писани на захтев наручилаца из српских области или су на Атосу набављани за српске манастире.

У литератури се истичу две фазе рада на преписивању и набављању рукописа на Светој гори.¹

Прва фаза везује се за доба самосталних српских земаља, односно за време стварања српске књижевности, писање старих српских биографија и превођење византијских црквених и профаних текстова. Рукописи настали на Атосу у том периоду углавном су тамо и остали. Наручиоци књига били су српски владари и црквени поглавари.²

Друга фаза преписивачког деловања на Светој гори пада у време турског поробљавања српских земаља, када је изгубљена државна самосталност и када потребе за књигама расту у циљу очувања верског и националног идентитета. У то доба манастири у српским областима често наручују исписивање рукописа на Светој гори за своје потребе или их оданде набављају.³

¹ Мара Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори за манастире у српским земљама*, Хиландарски зборник, 4, Београд 1978, 169–170.

² М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 169–170.

³ М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 169.

Везе са светогорским манастирима и скитовима интензивирани су крајем 16. века у време бурних историјских догађања и спаљивања моштију светог Саве (1594). Нарочито су живе у 17. веку, када се угасио рад српских штампарија, те се књиге поново умножавају и шире искључиво преписивањем.

Српски монаси тада све чешће долазе на Свету гору и наручују преписивање књига за своје манастире, добро награђујући писаре, илуминаторе и књиговесце, или, пак, сами исписују књиге радећи у неком од светогорских манастира или скитова. На Свету гору српски монаси свраћају и на путу за Јерусалим, Синај и друга далека света места.⁴

Светогорски рукописи из ове друге фазе, за разлику од оних из прве, већином не остају на Атосу, већ доспевају у различите српске средине.

Истражујући илуминацију рукописа 17. века писаних или набављених на Светој гори за манастире у српским земљама, Мара Харисијадис у свом раду, који се овде више пута цитира, хронолошким редом наводи тридесет и три таква рукописа, истичући да списак није исцрпен, јер многи стари српски рукописи не садрже записе или су они изгубљени.⁵

Увидом у поменути преглед стиче се јаснија слика о писарима и наручиоцима књига исписаних или набављених на Атосу, о светогорским манастирима где су књиге писане и коме су биле намењене.

У 17. веку рукописи се нарочито живо преписују у скитовима Свете Ане и Светог Павла и у манастиру Хиландару, а поручивани су за Цетињски манастир, манастир Пиву, Завалу, Милешеву, Рачу, Хопово, Морачу, Шишатовач и Гомионицу.

Неки од преписивача из тог времена су расодер Еуфимије, јерођакони Антоније, Пахомије и Макарије, јеромонаси Михаило и Василије, монах Аверкије, духовник Орест и други.

Најстарији познати рукопис из 17. века преписан на Светој гори за потребе српских манастира јесте *Јеванђеље* из 1612. године. Преписао га је таха Антоније по налогу свештеника Викентија у манастиру Светог Павла за манастир Пиву.⁶ Од тада до краја 17. и почетка 18. века број преписаних или наручених књига на Светој гори расте.

О преписивању и превођењу књига на Светој гори у 17. веку сведоче и три рукописа Библиотеке Матице српске, описана у овој четрнаестој књизи из серије *Ђирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске*.

⁴ М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 169–170; Мирјана Бошков, *Хронограф из Свете горе: о раду непознатог Светогорца*, Археографски прилози, 20, Београд 1998, 104, 106.

⁵ М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 170–188.

⁶ М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 170.

То су: *Номоканон епитимијни попа Ореста* из 1625/1635 (опис бр. 109), *Номоканон епитимијни* из 1655/1675. и *Магнит духовни* из 1690. године. Други и трећи рукопис не јављају се самостално већ су заједно увезани у једну књигу, конволут (опис бр. 111).⁷

Наведени рукописи, по критеријумима избора грађе, нису ушли у преглед Маре Харисијадис, јер су њиме обухваћени датирани рукописи који садрже записе о томе да су писани на Светој гори или су тамо набављени за манастире у српским земљама.

У *Номоканону епитимијном попа Ореста* из 1625/1635. године писар поп Орест у свом запису (л. 117б) казује да је ово "Правило" (тј. *Номоканон*) исписао у скиту Свете Ане на Светој гори.

Књижицу црквених поука *Магнит духовни*, увезану иза *Номоканона епитимијног* из 1655/1675, према подацима са насловне стране, саставио је на грчком светогорски духовник и карејски учитељ Гаврило, а на "србски", тј. српскословенски,⁸ превео ју је и преписао јеромонах Самуило 1690. године. Преводилац и преписивач тог дела заправо је Самуило Бакачић, Украјинац, који је деловао на Светој гори у последње две деценије 17. века и оставио за собом више превода и преписа на српскословенском језику.

У *Номоканону епитимијном* из 1655/1675, иза којег, како је речено, следи књижица *Магнит духовни*, нема аутентичних сведочанстава о писару, месту и времену настанка, а посредством неких других чињеница дошла сам до закључка да је и овај рукопис настао највероватније на Светој гори.

У краћем осврту на те рукописе истаћи ћу неке њихове занимљивости од значаја за откривање и праћење рада светогорских скрипторијума, који су оставили снажан траг у историји српске писмености.

***Номоканон епитимијни попа Ореста* из 1625/1635. године**

Номоканон епитимијни из збирке Библиотеке Матице српске са сигнатуром РР I 18 и инвентарним бројем 28040 (опис бр. 109) није датирани, а према воденим знацима хартије настао је око 1625/1635. године.

У тој рукописној књизи малог формата са 133 листа, исписаној ресавским ненормализованим правописом, а српскословенским језиком, уз присуство неких општештокавских и дијалекатских црта, разликују се три писара. Потврђени дијалектизми, који претежно одликују зетско-сјенички

⁷ Рукописе је датирао на основу водених знакова Радоман Станковић, археограф саветник у Народној библиотеци Србије.

⁸ Српски црквени књижевни језик (српскословенски језик) у прошлости се понекад називао и "српски језик" као, нпр., 1374 /уп. Александар Младеновић, *Назив српски језик – најстарија потврда из XIV века?*, *Philologia slavica*. К 70-летию академика Н. И. Толстого, Москва 1993, 340–345/.

говорни тип, срећу се у рукопису главног писара попа Ореста, а могу бити последица утицаја говора писара или остатак предлошка.⁹

Првом, главном, писару припада највећи део књиге (л. 1а–125а/12), где се налазе следећи наслови: *Сказаније правилом сиреч скари, Правило, законик с Богом светим, Номоканон сиреч Законик који има скраћена правила светих апостола и светих сабора и Великог Василија и других светих отаца са 282 нумерисане главе, Пасхалне таблице, Расужденије када неки човек пада у било који грех или чини убиство или прељубу и нека Правила Јована Посника*. Писмо је полууоставно уз присуство и брзописних слова. Само брзописом исписан је текст на л. 119б, на спољашњој маргини, уз пасхалну таблицу, у два реда, попреко.

Други писар исписао је *Расужденије духовно по Јовану Поснику, Василију Великому, Григорију Ниском и другим светим оцима и по Васељенским саборима* на л. 125а/13–126б/1, док се трећи јавља на л. 126б/1–127а, где је састав *Правило о посту и како треба постити*.

Белешку у књизи оставио је само први писар. Она се налази испод завршетка *Номоканона са 282 главе* (л. 117а) и гласи: *Сїе правило писа се вѣ стѣи / гврѣ. оу стѣи ані. рѣкою / грѣшнаго попа шреста. еце / вѣново начелии.*

Цитирани запис јасно казује да је то "Правило" (тј. *Номоканон*), преписао на Светој гори, у скиту Свете Ане, грешни поп Орест. Остају неразумљиве само речи на крају записа *еце вѣново начелии*. Према принципу спојеног/одвојеног писања речи било би исправно да стоји *еце вѣ новоначелии* (*јеште ва новоначели(ју)*).¹⁰ У преводу то значи *још у новом почетку (новом оснивању), новопочетник; још нов у некој власти, управљању*.

Уколико се те речи односе на писара попа Ореста, иза чијег имена у запису следе, намеће се питање о каквом се то његовом новом почетку или власти ради? Рукопис попа Ореста веома је леп и одаје искусног писара, те се тешко може говорити о њему као почетнику у преписивању књига. Да ли се можда мисли на његово ново старешинство, на нови монашки чин (поп), или је он "нов" (скоро дошао) у скиту Свете Ане?

У литератури (в. опис бр. 109, одељак *Литература*) о овом *Номоканону* нисам наишла на податке према којима се писар ближе идентификује или поистовећује са неким већ познатим истоименим писарем.

Димитрије Кириловић у опису поменутог *Номоканона* не истиче посебно писара, а запис цитира само до ових нејасних речи, које изоставља без коментара.¹¹

⁹ О језичким цртама в. у каталожном опису бр. 109.

¹⁰ *начало*, -а 1. зачетак, почетак, начало, 2. управљање, власт /*Slovník jazyka staroslověnského = Lexicon linguae palaeslovenicae*, 20, Praha 1970, 327.

¹¹ Димитрије Кириловић, *Тиролске рукописне књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за годину 1977, II, Нови Сад 1979, 63 (бр. 29).

хиландарском, његовим трудом 1648. завршена је *Лествица*, до сада једина књига где се он потврђује као писар. У *Лествици* се потписује као духовник, те се може претпоставити да је тада већ био у каснијим годинама, с обзиром на то да чин духовника обично добијају старији и искуснији калуђери.¹⁸ *Лествицу* је потом послао у свој манастир Хопово, а његовим настојањем и трошком на Светој гори, у карејској ћелији, за манастир Хопово преписан је и *Триод* из 1654, где се он, такође, именује као духовник.

Према расположивој литератури од писара или наручилаца књига у 17. веку познат је само овај Орест из манастира Хопова.

У 16. веку као преписивачи засигурно су деловала два јеромонаха Ореста. Један од њих је Орест из Раванице, који је у Хиландару 1536. исписао и оставио део књиге познате под називом *Зборник јеромонаха Ореста*. Опис те књиге у *Каталогу ћирилских рукописа манастира Хиландара* Димитрија Богдановића јавља се под бр. 482.¹⁹ Други Орест преписао је у манастиру Фенеку *Јеванђеље* из 1574, по налогу фенечког монаха и игумана Максима.²⁰

По времену боравка и рада на Светој гори поп Орест, писар Матичиног *Номоканона*, најближи је хоповском Оресту. Датирање *Номоканона* 1625/1635. годином према воденим знацима хартије, уклапа се у време могућег доласка јеромонаха Ореста из Хопова на Свету гору (после 1632, а "пре завршетка *Тродијака* у 1634. години"). У то време ова два Ореста имају и сличан калуђерски чин – *еклизијарх* (хоповски Орест) и *поп* (Матичин Орест), што ме је навело на помисао да су они иста личност. Са чином *духовника* хоповски Орест потписује се тек касније, 1648. и 1654. године.

О томе где је тачно боравио хоповски Орест по доласку на Свету гору нисам нашла података. Као што је већ истакнуто, 1648. налазио се у скиту хиландарском у ћелији и у храму Благовештења пресвете Богородице, који је сам сазидао, а 1654. његовим настојањем исписан је *Триод* у Кареји.

Потврђивање тезе да су хоповски Орест и поп Орест, писар Матичиног *Номоканона*, исто лице, значило би да се хоповски Орест налазио не само у Хиландару и Кареји, већ и у скиту Свете Ане, и то непосредно по доласку на Свету гору. Ако, та претпоставка нема оправдања, онда су у исто време (око 1634/1635) на Светој гори деловала два Ореста – хоповски јеромонах Орест и поп Орест, писар Матичиног *Номоканона*.

¹⁸ Духовник је "обично један између најстаријих и најпобожнијих јеромонаха, који исповеда све калуђере у манастиру, почевши од настојатеља па до најмлађег брата. Његова је дужност и да надзире како се искушеници спремају на постриг" /в. Никодим Милаш, *Православно црквено право*, Мостар 1902, 723/.

¹⁹ Димитрије Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978, 184–185 (бр. 482); в. и: Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. I, 154 (бр. 483).

²⁰ Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. III, Београд 1905, 56 (бр. 4978).

У циљу разрешења проблема палеографски сам сравнила Матичин *Номоканон попа Ореста* са рукописном *Лествицом* хоповског Ореста из збирке Радослава Грујића у Музеју Српске православне цркве (бр. 187) и дошла до резултата који упућују на закључак о истом писару.

Лествица је по формату већа, а по броју листова обимнија од *Номоканона*. Она садржи 233 л. са по 26 редова на страни, наспрам 125 л. са по 18 редова у *Номоканону*.

Од украса у *Лествици* постоје две заставице (л. 9а и 154а) и више иницијала, док је *Номоканон* без украса.

Писмо обе књиге је полуустав уз присуство и неких брзописних слова. И у једном и у другом рукопису слова су лепа и исписана. На основу дуктуса већ на први поглед стиче се утисак да се ради о искуснијем и образованијем писару који је радио у неком развијенијем писарском центру. Редови су прави. Слова су углавном усправна и доста уједначена по величини. Разликују се пуне и танке линије. Надвучене и подвучене црте, као и почетне по правилу изостају. Украсна црта код малих слова ни у једном рукопису не долази, а у погледу њеног присуства код већих слова постоје извесне разлике између поређених рукописа. У *Номоканону* она се ретко среће само на пречки високог т (запажена су два случаја), док се у *Лествици* јавља код широког с и ѓ, употребљених у функцији великог слова.

Залажење елемената слова у међупросторе приближно исто варира у обе књиге.

Стуб ђ редовно прелази ивицу низа, допирући обично до половине међупростора или нешто изнад тога. Леви крак лигатурног ѓ полази наниже од горње ивице низа, а крак сдесна, чији почетак је незнатно савијен унутра и задебљан, редовно залази у горњи међупростор, мање или више, али нигде не допире до његове половине. Стуб ф подједнако залази навише и наниже, при чему скоро нигде не допире до половине међупростора. Високо брзописно з најчешће почиње око половине међупростора (приближно око његове горње четвртине или ређе нешто мање или више од тога), а својим доњим делом завршава се мало испод линије низа. Ножице д искошене једна према другој (више или мање, али се нигде не додирују) и стуб р, десни крак ѣ у ѓѣ, ножица ц и реп џ спуштају се најчешће до половине међупростора, али у доста случајева и мање, а ређе нешто више од тога.

Петља слова а је двопотезна. Њена горња линија полази нешто испод врха стуба, који је улево искошен и прав или мало удесно испупчен, а доња додирује стуб сасвим мало испод његове половине.

Горњи крај петљи в, њ, њ везује се за стуб око његове половине или мало испод тога, а приближне висине је и петља ђ, само што је стуб виши. Пречка в с троугластим привеском на крају својом дужином скоро редовно премашује ширину петље, а већином мало и стуб слева. Пречка г је као код в.

Спојнице **п** и **т**, као и поднице **п**, **ц** и **џ** сасвим мало премашују крајње стубове или тог преласка нема.

Пречка **и** већином полази мало испод половине левог стуба (ређе нешто изнад или испод тога), а за десни се везује мало изнад половине десног стуба.

Пречка **га** је обично хоризонтална и смештена је високо, изнад половине слова, док је код **к** и **ю** углавном искошена (полази од половине левог стуба или нешто испод тога, а за наредно слово везује се мало испод врха).

Угиб **в** је око половине стуба, код **ж** је на врху или нешто испод тога, код **к** приближно наспрам половине стуба, а код **х** је нешто испод горње ивице низа.

Истичу се још неке карактеристике појединих малих слова, заједничке за оба рукописа: горња троугласта петља **в** је мања од доње, која је лучна, слова **џ** и **с** су лучног облика и плића су, **ж** је тропотезно, краци се секу на врху стуба (ређе нешто испод тога), бочна страна **к** је скоро увек одвојена од стуба, код **л** краци се састају у врху или ређе леви полази мало испод врха десног), **м** је четворопотезно (краци су као код **л**), са угибом на линији реда, **ч** је несиметрично, има вертикалан и благо улево лучан стуб и лучну чашицу, која се везује за врх стуба. Почетак стуба **ф** и **џ** редовно је мало удесно савијен.

Код слова **џ** стуб се негде завршава на доњој ивици низа, а негде мало залази у доњи међупростор, а супротно искошени краци са савијуцима на почетку (леви улево, десни удесно) додирују стуб на линији низа.

Осим **џ** у оба рукописа слично се изводе и грчка слова **џ**, **џ** и *ижица*, која долази са две тачке или без њих.

Слово **џ** обликују два удесно испупчена лука. Доњи крај доњег лука савија се удесно (на линији реда или мало испод ње), најпре навише па наниже. Круницу образују два крака, од којих десни додирује горњи лук, а леви се везује за десни мало пре његовог завршетка.

Слово **џ** је двопотезно (бочне линије писане су посебно). Пречка са привесцима на крајевима смештена је око средине слова.

Код *ижице* краци су исте дужине и крајеви им се додирују, или леви, краћи крак, својим завршетком додирује десни мало пре његовог завршетка.

Рукописи су слични и по типолошком варирању слова: **а** (полууоставно и ређе брзописно), **ж** (полууоставно и брзописно са једном, и то десном петљом), **з**, које је увек крупније у односу на остала мала слова (полууоставно са пречком и брзописно са високом главом и брзописно као број *три*), **т** (једноного и троного), **џ** (полууоставно с хоризонталном пречком на чијим крајевима су привесци и брзописно с таласастом пречком).

И у *Лествици* и у *Номоканону* потврђује се облик високог брзописног **з**, где главу слова образује лучна линија, чији почетак је задебљан. Спуштајући се, она прелази у стуб. Мало испод линије реда крај стуба савија се удесно и прелази у улево искошену или хоризонталну линију, која се на крају савија

вертикално надоле. Међутим, у *Номоканону* чешће долази облик високог брзописног **з** с нешто другачијом главом, који у *Лествици* нисам запазила. У том облику главу **з** образује удесно искошена и права или благо улево лучна линија с привеском на крају, која се при преласку у стуб ломи под оштрим углом или се нагло савија (понегде су то два потеза), па је врх слова ужи него у претходном облику, док су стуб и доњи део слова исти као у прве варијанте.

У *Лествици*, поред **з**, понегде се среће и **з**, које у *Номоканону* нисам нашла.

У писању **Ѡ** надредно брзописно **т** (једнострано и двострано) у оба рукописа слично варира, с тим што се у *Лествици* потврђује и троног **т**, које у *Номоканону* изостаје.

Од већих слова користе се широко **ѐ**, **ѡ**, **Ѣ** (у функцији великог слова) и **Ѡ**, високо **т** (једнострано и двострано), **ѡ** и **Ѣ**, веће брзописно **в** са бочном линијом која је лучна или по средини преломљена, а чији крајеви се савијају унутра и образују две лучне, међусобно раздвојене петље. У неким случајевима обе бочне линије петље **в** секу стуб и прелазе на његову леву страну завршавајући се кратким савијутком (код горње навише а код доње наниже).

У прилог тези о истом писару посебно су карактеристични облици широког **ѐ** и **Ѣ**. Бочна линија им је лучна, при чему доњи крај те линије није наспрам њеног почетка, већ је удесно дужи од тога (нарочито код **Ѣ**).

Широко, двопотезно, **ѡ** у свом доњем делу је обло, а врх му је шиљат. У оба рукописа унутар речи *око* у множини долазе две тачке. У облицима једнине те речи у *Лествици* унутар широког **ѡ** је једна тачка, а у *Номоканону* облици једнине нису присутни, те нису нађене ни потврде за такво широко **ѡ**.

Надредна слова у оба рукописа су углавном брзописна и типолошки и варијантски се међусобно слажу. Посебно је фреквентно **д**, које чине два стуба који се састају у врху, или леви стуб полази испод десног чији почетак је савијен надоле. Подница му је танка и хоризонтална. У погледу коришћења запажа се извесна разлика – у *Номоканону* чешћа је прва варијанта, а у *Лествици* друга. Слово **ж** је брзописно са једном, десном, петљом и полууставно (тропотезно), **з** је положено, с лучном главом, од чијег доњег краја удесно је повучена хоризонтална или благо навише усмерена лучна линија, стуб **р** је удесно искошен, доњи крај му се савија удесно (нагоре па надоле), а главица слова је лучна.

У оба рукописа лигатуре нису ретке (нпр. **а + ѡ**, **л + ѡ**, **т + в**, **т + и**, **т + р**) и слично се изводе. Извесне разлике тичу се писања **т + р**. У *Номоканону* слово **т** је високо једнострано, а у *Лествици* је двострано. Од доњег краја стуба и у једном и у другом рукопису надоле је повучена удесно лучна линија. У *Номоканону* доњи крај лука савија се удесно (навише па наниже), а у *Лествици* од доњег краја лучне линије надоле се спушта вертикалан или удесно искошен стуб.

Анализиране књиге повезује и врло слично везно писање. Нарочито је упадљиво идентично обликовање фреквентног споја з + 8. У том споју слово з је брзописно с високом лучном главом, а леви крак брзописног 8 полази од почетка главе з и спуштајући се наниже, сече стуб з око његове половине.

У оба рукописа постоје допуне на маргинама писане брзописом (л. 119б у *Номоканону* – л. 169б у *Лествици*). По дуктусу и употребљеним облицима слова ови брзописи су веома блиски.

Резултати палеографске анализе показују велику подударност између *Номоканона* и *Лествице* и наводе на закључак о истом писару, а томе иду у прилог и друге напред наведене чињенице. Извесна међусобна одступања између та два рукописа посебно не изненађују, јер су у пракси једног писара такве разлике могуће, поготову ако се има у виду да су ови рукописи настали у различитим скрипторијумима (*Номоканон* у скиту Свете Ане, а *Лествица* у хиландарском скиту) и у временском размаку од 13 до 14 година.

Номоканон епитимијни из 1655/1675. и Магнит духовни из 1690. године

Две књижице – *Номоканон епитимијни*, датиран према воденим знацима хартије 1655/1675. годином, и *Магнит духовни* из 1690, чине конволут са 134 л., чија сигнатура је РР I 20, а инвентарни број 28037 (в. опис бр. 111).

Оба рукописа у тој књизи имају засебно нумерисане свешчице ћириличким словима у бројној вредности (у *Номоканону* је осам, а у *Магниту духовном* пет свешчица). Оригинална фолијација листова изостаје, постоји само новија нумерација од 1 до 134, којом је обухваћена цела књига. *Номоканон* заузима л. 1–94 (празни су л. 93б и 94а, б), а књижици *Магнит духовни* припадају л. 95а–133а (празни су л. 95б, 133б и 134а, б).

У *Номоканону* нема записа који сведоче о писару, месту и времену настанка, док *Магнит духовни* има посебну насловну страну (л. 95а), на којој стоји: **Магни|т| дхо|в|ньи / Гаврїила. Дх̣овника / С̣тыє Горы. и Настав|ника Карєаномъ. / Преведенньи ѿ езыка / Грьчьскаго, На сръвскїи / см̣ѣренны|м| јеромонахо|м| Самоуиломъ. / Въ лѣто. д̣х̣ч. (= 1690).**

Према наведеним подацима *Магнит духовни* духовника Свете горе и карејског учитеља Гаврила са грчког на српски (тј. српскословенски) језик превео је јеромонах Самуило (идентификован као Самуило Бакачић) 1690. године.

Када су ова два рукописа заједно спојена у једну књигу, да ли непосредно по завршетку *Магнита духовног* или касније, тешко је поуздано рећи, јер о томе нема записа. Листови обе књижице имају сличне мрље од влаге, прљавштине и разливеног мастила, што је знак да се ти рукописи дужи временски период налазе заједно.

Књига је преповезивана, а корице су поправљане. Повез чине дрвене дашчице закошених рубова, обложене зеленкастом оштећеном хартијом. На хрпту је новија мрка кожа, а ремени су такође од новије мрке коже, али другачије од оне на хрпту.

*

На почетку *Номоканона* (л. 1а) налази се заставица изведена црним и црвеним мастилом, а на завршетку тог рукописа (л. 93а) јавља се вињета такође у црној и црвеној боји.

Писмо *Номоканона* је полуустав уз ретко присуство и неких брзописних слова. Слова су лепа, рукопис је исписан. Разликују се пуне и танке линије. Надвучене и подвучене црте, као и почетне по правилу изостају.

По дуктусу, неким манирима и карактеристикама појединих слова претпостављам да је писар ове књижице јеромонах Антоније, који је деловао у храму Светог Преображења у скиту Свете Ане на Светој гори, преписујући књиге за манастир Хиландар, као и рукописе по наруџбини за манастире у српским земљама.

Судећи по остављеним записима у књигама, он је засигурно преписивао књиге у периоду од 1643. до 1674. године.

У *Каталогу ћириличких рукописа манастира Хиландара* Димитрија Богдановића јављају се четири рукописа јеромонаха Антонија са записима да су писани у скиту Свете Ане. Најстарији од њих јесте *Србљак јеромонаха Антонија* из 1643. године (бр. 509), следе затим *Златоуст цветни Антонијев* из 1652 (бр. 411), *Титик јерусалимски* из 1656 (Хил. 376) и *Октоих монаха Антонија* из 1657 (Хил. 136). У овим рукописима писар Антоније потписивао се као јеромонах, поп или монах.

Од рукописа јеромонаха Антонија исписаних за српске манастире познати су: *Канони Богородици (Богородичник)* из 1654, исписан по налогу Јоасафа за манастир Хопово (данас у Универзитетској библиотеци у Београду, Рс 5), *Пролог* за манастир Хопово, први и други део, данас у збирци Радослава Грујића (бр. 167, први део из 1670, и бр. 166, други део око 1670) и *Титик јерусалимски* из 1674, исписан настојањем преподобног Висариона и дружине за манастир Рачу (данас у манастиру Савина, бр. 14).²¹

Јеромонаху Антонију Љупка Васиљев приписала је и рукопис *Пренос моштију светог Николе* из шесте деценије 17. века, увезан уз *Минеј за мај* из девете деценије 16. века Библиотеке Матице српске (сигн. РР IV 20, стр. 104–112).²²

²¹ М. Харисијадис, *Илуминација рукописа XVII века исписаних или набављених на Светој гори*, 177–178, 181–182; М. Бошков, *Хронограф из Свете горе*, фуснота 57.

²² Љупка Васиљев, *Илуминација и повез рукописних минеја, октоиха и триода Библиотеке Матице српске*, Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. 5, *Минеји. Октоиси. Триоди*, Нови Сад 1996, 86.

На основу палеографских поређења *Номоканона* са поменутиим рукописом јеромонаха Антонија у Библиотеци Матице српске, као и са појединачним снимцима његових рукописа објављеним у *Палеографском албуму Каталога ћирилских рукописа манастира Хиландара* Димитрија Богдановића и у цитираном раду Маре Харисијадис, дошла сам до закључка да је јеромонах Антоније највероватније и писар Матичиног *Номоканона*.

Време настанка *Номоканона* 1655/1675. године уклапа се у период рада јеромонаха Антонија у скиту Свете Ане посведоченог записима у књигама (1643–1674).

Занимљиво је истаћи још и то да је хартија *Номоканона* по воденом знаку и контрамаркама веома слична хартији *Златоуста цветног* јеромонаха Антонија из 1652. у хиландарској збирци (Хил. 411) и његовом *Типику јерусалимском* из 1674. у манастиру Савина (бр. 14).²³

При палеографском упоређивању *Номоканона* са рукописом *Пренос моштију светог Николе* из Библиотеке Матице српске, као аргумент о истом писару, већ на први поглед посебно су били упечатљиви продужеци појединих слова (стуб ρ, реп ц, ножица ц), који се у оба рукописа идентично савијају образујући украсне петље у виду машница. Нарочиту подударност запазила сам и у обликовању надредне брзописне лигатуре г + удвојено о, као и у писању везом појединих спојева (нпр. к + о + г + о, т + ρ + о + о и сл.).

Како са *Преносом моштију светог Николе*, тако и са осталим наведеним рукописима, *Номоканон* се у великој мери слаже по залажењу елемената слова у међупросторе. Стуб слова ы редовно мало прелази половину међупростора, а негде и више од тога, стуб ф обично навише допире до половине међупростора, а наниже нешто преко половине, али има и случајева где досеже и близу претходног и наредног словног низа, десни крак лигатурног 8 долази до половине међупростора или нешто испод тога. Стуб ρ, десни крак ч у оџ, десни крак х, реп ц и ножица ц већином се спуштају дубоко у међупростор, допирући близу горње ивице наредног низа, а негде је и додирују. Слично залази и доњи део полууставног з. Ножице д (више или мање усмерене једна према другој) спуштају се до половине међупростора или мало изнад тога.

Петља слова а је двопотезна. Њена горња линија полази мало испод врха стуба, који је улево искошен и прав, а доња додирује стуб око његове доње трећине или нешто испод половине. У доста случајева стуб је надвучен танком цртом.

Горњи крај петљи в, њ, њ везује се за стуб око његове половине или мало испод тога, а приближне висине је и петља ы, само што је стуб виши. Пречка в с троугластим привеском на крају својом дужином по правилу премашује ширину петље, а већином незнатно и стуб слева. Пречка г је као код в.

²³ В. каталошки опис бр. 111.

Спојнице **п** и **т**, као и поднице **п**, **ц** и **џ**, мало премашују крајње стубове или тог преласка нема.

Пречка и полази нешто испод половине левог стуба (ређе од половине), а за десни се везује мало изнад половине десног стуба.

Пречка **га** најчешће је хоризонтална и смештена је незнатно изнад половине слова, док је код **к** и **ю** углавном искошена (полази од половине левог стуба или нешто испод тога, а за наредно слово везује се мало испод врха) или је понегде хоризонтална (полази од средине стуба и допире до средине слова **е** или **о**).

Угиб **в** је углавном мало изнад половине стуба (ређе на половини или нешто ниже од тога), код **ж** је обично на врху стуба, код **к** приближно наспрам половине стуба, а код **х** је мало испод горње ивице низа или ниже од тога.

Скрећем пажњу и на следеће подударности: горња троугласта петља **в** је мања од доње лучне, слова **е** и **с** су лучног облика, **ж** је тропотезно, краци се секу на врху стуба, или при врху уз његову леву или десну ивицу, бочна страна **к** је редовно одвојена од стуба, почетак пречке полууставног **з** нигде није у равни са доњим крајем стуба, већ је мало удесно од тога, а и доњи лук слова обично се ту не завршава, већ га нешто премашује. Код **л** краци се састају у врху, **м** је четворопотезно (краци су као код **л**), при чему десна унутрашња линија чешће додирује леву мало изнад њеног краја, па је угиб изнад доње линије реда, а ређе се крајеви унутрашњих линија састају (угиб је на линији реда), **ч** је несиметрично, има вертикалан и благо улево лучан стуб и лучну чашицу, која се везује за врх стуба, почетак стуба **ф** је са савијутком удесно или без њега, а тело слова чине две лучне линије, писане посебно, десни (дужи) крак **х** обично је двопотезан, пречка **џ**, са привесцима на крајевима, од којих је леви дужи од десног, сече стуб на ивици низа, слово **ш** у **Ш** већином има средњи стуб, а наредно **т** је троног и брзописно.

У *Номоканону* је слово **ш** када стоји самостално без средњег стуба, а у неким од рукописа са којима је савњиван (нпр. *Златоуст Антонијев*), среће се и **ш** са средњим стубом.

Као и у *Номоканону*, тако и у осталим рукописима са којима је он поређен, по типу варирају **а** (полууставно и брзописно), **е** (полууставно и брзописно грчког типа), **ї** (полууставно и брзописно), **з** (полууставно и брзописно с високом лучном главом), **т** (чешће троног, ређе једноног) и **Ш** (са средњом цртом и без ње), с том разликом што се у неким од наведених рукописа срећу још нека слова, која поред полууставног имају и брзописни тип (нпр. **в**, **џ** итд).

Номоканон и наведени рукописи слажу се и по изгледу и начину обликовања већих слова – широко **е**, **о** (у речи *око* има једну тачку у средини, а у *очи* две тачке) и **с**, високо **т**, *јер* и издужено **к**.

Сличност постоји и у погледу обликовања надредних слова, од којих истичем: слово *д* је са стубовима који се састају у врху, или леви стуб додирује десни испод његовог почетка који је савијен напоље, *в* је брзописно положено, *ж* брзописно с једном и то десном петљом, *є* грчког типа, *з* брзописно положено као тројка, доста пута са украсном цртом, *м* је брзописно, често са украсном цртом, *т* има два типа (троног, карактеристично и за полуустав и за брзопис, и као седмица, које одликује брзопис).

Најчешћа лигатура је *т + р*, која се слично изводи у свим рукописима.

Палеографска испитивања сведоче о томе да употребљени облици у *Номоканону* из 1655/75. по изгледу и начину извођења претежно одговарају онима у рукопису *Пренос моштију светог Николе* из шесте деценије 17. века, као и рукописима за чије поређење су коришћени појединачни снимци. На основу тих резултата може се закључити да је писар ове књиге највероватније јеромонах Антоније. Судећи по томе што је јеромонах Антоније деловао у скиту Свете Ане, намеће се закључак да је и овај *Номоканон* тамо настао.

*

Књижница црквених поука *Магнит духовни*, осим насловне стране, садржи и предговор (л. 96а–97а) насловљен *Књижница глѣма / Магнитъ дхѡ|в|нии* у којем се појашњава њен садржај. На крају предговора је потпис светогорског духовника Гаврила: *Гаврїиль дхѡ|в|ни|к| / Гѣѣ Гори Кареиски*.

Писмо *Магнита духовног* је полуустав. Слова су лепа и подсећају на штампана. Илуминација изостаје. Правопис је ресавски, ненормализован. Језик је српскословенски уз присуство и неких русизама, као последица тога што је преводилац и преписивач књиге Самуило Бакачић био Украјинац.²⁴

У литератури овај рукопис први је описао руски истраживач Полихроније Сирку 1898. године.²⁵

О састављачу *Магнита духовног* Гаврилу и о преводиоцу те књижнице са грчког Самуилу Бакачићу писао је Ђорђе Сп. Радојичић, откривши интересантне чињенице о њиховом пореклу и раду.²⁶ Имајући у виду значај

²⁴ Детаљније о писму, правопису, језику и другим карактеристикама овог рукописа в. каталошки опис бр. 111.

²⁵ Полихроније Сирку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, *Летопис Матице српске*, књ. 194, св. 2, Нови Сад 1898, 138–144.

²⁶ Ђорђе Сп. Радојичић, *Стари српски писци руске народности (од краја XV до краја XVII века)*, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. V, Нови Сад 1960, 199–218; Исто у: Ђорђе Сп. Радојичић, *Књижевна збивања и стварања у средњем веку и у турско доба*, Нови Сад 1967, 260–273; Ђорђе Сп. Радојичић, *Развојни лук старе српске књижевности*, *Летопис Матице српске*, год. 136, књ. 385, св. 4, Нови Сад 1960, 341–342; в. и: Димитрије Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд 1980, 249, 261.

њиховог деловања у развоју старе српске књижевности, изнећу сажето битне податке о њима.

Личност *духовника* Гаврила Ћ. Сп. Радојичић повезује са личношћу светогорског проте Гаврила Мстиславича, Украјинца, који је почетком 16. века као "свештеноинок" и "нотарије" Саборне цркве Светогорског протата у Кареји, превео са грчког *Историју постанка Свете горе (Васпоминаније Св. Гори Атонскије глагољемо Отчество)*. У првој половини 16. века у три маха обављао је дужност светогорског проте²⁷: од 1515. или 1516. до најдаље 1520. године, од краја 1525. до најдаље 1528. и од 1533. до 1534. и нешто раније. Између 1515. и 1519. написао је *Живот Нифона*, митрополита солунског (1486–1488, 1496–1498). Тај спис јавља се у словенским, грчким и румунским рукописима. Вероватно као прота са грчког на "словенски језик" превео је састав *О служби над умрлим у велику недељу*. Зближивши се са српским монасима, којих је било доста на Атосу, научио је српски језик, те је постао и српски писац. Са грчког на српски (односно српскословенски) језик 1534/1535. превео је *Устав за свештенике при спремању за службу*. Са угарским краљем словенског порекла Јованом Запољем, који је такође знао српски, имао је преписку о њиховом савременику Мартину Лутеру. Сачувано је само друго писмо краља из 1533/1534. и други одговор Гаврила из 1534. године.

Гаврилов други одговор налази се иза српскословенског текста списа Василија Никољског *Сказаније о исхожденију Св. духа*. Спис је написан на рускословенском језику 1511. године. Постоји и српскословенски препис додат уз *Синтагму Матије Властара*, преписаној на Светој гори, у Карејском пиргу, 1558. године.

У вези са поистовећивањем *духовника* Свете горе Гаврила и светогорског проте Гаврила Ћ. Сп. Радојичић скреће пажњу на неке чињенице које сметају у прихватању те тезе. Наиме, у предговору књижице *Магнит духовни* духовник Гаврило за себе казује да је "некњижеван", да "теченије житија" његовог "преиде" и да "конац" његов "приближи се". Коментаришући те наводе, Ћ. Сп. Радојичић даље објашњава да нема никакве сумње да је духовник Гаврило био стар или бар старији човек кад је писао *Магнит духовни*, а да се "некњижеван" може сматрати знаком калуђерске скромности. По њему код идентификације та два Гаврила "мора се узети да је *Магнит духовни* из времена пре но што је Гаврило постао прота", а то значи пре 1515. године. По рачуници Ћ. Сп. Радојичића, ако је духовник Гаврило у време писања *Магнита духовног*, око 1510. године, имао педесет година, у доба када је на српскословенски језик преводио *Устав за свештенике при спремању за службу*, 1534/1535, могао је имати 74 или 75 година. После тога он се не помиње.

²⁷ Атос је у турско време имао неку врсту самоуправљања, на чијем челу је стајао прота.

Преводилац књижице *Магнит духовни* са грчког на "српски" (односно српскословенски) језик Самуило Бакачић, Украјинац, од 1669. живео је и радио на Светој гори. Као и духовник Гаврило, и он је овде од српских монаха научио српскословенски и оставио за собом више превода на том језику. За *Магнит духовни* Полихроније Сирку је истакао да се ради о делу "које досад није познато српској књижевности". У жељи да појасни садржај и сврху те књиге, објавио је њен предговор у целини, као и наслове неких садржајних целина.

Самуило Бакачић превео је "на језик србски от рускаго" *Месију истинитог* (*Мессия правдивый*) Јоаникија Гаљатовског, књигу штампану у Кијеву 1669. године.²⁸ Записао је да је то учинио на Светој гори, а као годину превода ставио је 1669. Ђорђе Сп. Радојичић истиче да је то година штампаног оригинала и претпоставља да је превод настао после те године, тј. у последње две деценије 17. века, са објашњењем да и други његови преводи датирају из тог времена. Бакачићев рукопис био је у манастиру Житомислићу, где је пропао заједно с манастиром. У преводу *Месије истинитог* Бакачић не казује своју народност, као што то чини у записима других својих превода, где наводи да је "от Росији", "от Рускије земљи", "Русин родом", "Росин", "Русин". Испред свог имена у *Месију истинитом* ставља само "јеромонах", а касније и он и други казују да је "даскал" (учитељ). У преводу *Месије истинитог* Бакачић је нагласио да је превео дело "на језик србски". Исто је учинио и у књижици *Магнит духовни*, док је за све остале своје преводе, иако су српске рецензије, написао да су на "словенском".

Радећи на Светој гори, Самуило Бакачић превео је са грчког различита дела претежно монашко-аскетске садржине.

Прво је (1684) превео *Чуда Богородичина*, трећи део књиге *Амартолон сотириа* Агапија Ландос Крићанина. Затим је за Василија из Дробњака и његовог брата Стефана превео целу књигу *Амартолон сотириа* (1685/1686). Из те књиге, по жељи духовника Василија из манастира Светог Павла на Светој гори, у скиту Свете Ане начинио и изводе – *Парадигмата или приклади* (1687). *Чуда Богородичина* је још једном преписао (1688) и потом је у два маха преписао и целу књигу (1692/1693. и 1697).

Податак да је први превод *Богородичиних чуда* урађен 1684, пружио је Ђ. Сп. Радојичићу један рукописни лист, преостао из читаве књиге, на којем се налази запис писара Мисаила, Бакачићевог земљака, с објашњењем да овај препис, завршен 2. јануара 1685, на Светој гори, припада њему Мисаилу, а да је дело са грчког 15. октобра 1684, превео на Светој гори Самуило Бакачић. Овај лист налазио се у београдској Народној библиотеци под бројем 1163 где је са осталим књижним фондом изгорео 6. априла 1941. године.

²⁸ Штампани примерак поменуте књиге Гаљатовског (рођен у Смирни 1626, умро 1688), састављене у виду препирке између хришћанина и Јевреја, има и Библиотека Матице српске (сигн. Р Ђр II 2.1).

Постоје и српски и руски рукописи који садрже Бакачићев превод Агапијеве књиге *Амартолон сотириа*.

На Води Спасовој код Хиландара Самуило Бакачић превео је *Хиротонију* "са типиком", пре 1685. године, а у скиту Свете Ане на Светој гори 4. августа 1691. завршио је свој превод са грчког дела *Тисаврос (Скрочиште)* Дамаскина Студита.

Познат је још један Бакачићев превод са грчког, који је такође рађен у скиту Свете Ане, а то је *Последованије раздору Латин от православних христијан*, које је написао "премудри Максим, јеромонах пелопонески", грчки писац с краја 16. века. Дело је штампано на грчком у Букурешту 1690, а у румунском преводу читао га је Доситеј Обрадовић.

Бакачић је имао обичај да за своје преводе саставља насловну страну, што потврђује и његов рукопис *Магнит духовни* из збирке Библиотеке Матице српске.

Према изнесеним подацима, види се да је Самуило Бакачић као преводилац и преписивач радио на Светој гори од 1669. до краја 17. века. На Води Спасовој код Хиландара он је до 1685. превео различите црквене текстове. У три његова каснија превода и преписа, од којих су два датирана (*Парадигмата или приклади*, 1687, *Тисаврос (Скрочиште)*, 1691, *Последованије раздору Латин от православних христијан* (година није наведена), записано је место њиховог настанка – скит Свете Ане.

Књижница *Магнит духовни* Самуила Бакачића из 1690. преведена је готово у исто време када и наведени рукописи, те се може претпоставити да и она потиче из истог скита.

Ако се ова теза повеже са претпоставком да је и *Номоканон* из 1655/1675. настао у скиту Свете Ане, долази се до резултата да оба рукописа конволута потичу из истог скрипторијума.

Као што је напред истакнуто, аутентичних сведочанстава о томе када су и где су та два рукописа спојена у једну књигу нема. На празним листовима на крају обе књижнице постоје различити записи из каснијег времена (18. век), али се на основу њих не може поузданије рећи да ли су оне тада биле самосталне или заједно увезане.

Од записа посебно ћу истаћи два, која су датирана. У једном од њих, остављеном испод завршетка текста *Номоканона* (л. 93а), са датумом 28. мај 1751, казује се да је архиепископ Павле Ненадовић у присуству игумана, протопрезвитера и народа поставио оца Викентија, игумана манастира Шишатовца за архимандрита тог манастира (реч је о архимандриту Викентију Поповићу, потоњем вршачком епископу), те се може закључити да се *Номоканон* (сам, или у споју са *Магнитом духовним*), тамо тада и налазио: **1751 маја 28 / прише|д|ше в` монасты|р| шише-/товаць, поставлень бысть / оць иг҃мень Вікентій на / Ар`хімандри|т|ство, г|с|дино|м| Ар`-/**

хїепїскопо|м| Павло|м| Ненадо-/виче|м|, присѣ|к|ствѣющи|м| игѣме-/
нѡ|м|, прѡтопресвѣтерѡ|м|, и народѣ.²⁹

Друга белешка која је исписана на полеђини последњег листа *Номоканона* (л. 93б), тј. на паралелној страни са насловном страном *Магнита духовног*, наспрам наслова *Магнита духовног*, гласи: **Ва лѣто** **ѣѣѣѣ** (= 1735) **1734**³⁰ / митрополи|т| ново/пазарскы еи. Слова су крупна полууставна и делимично у везу, а иницијал **В**, раскошно стилизован, почиње мало испод горње ивице стране и надоле допире испод њене половине.

Остављени записи, од којих као посебно интересантне издвајам и списак срећних и несрећних дана у години (л. 93б–94а) и 282. зачало апостолског чтења, исписано у редовима извученим оловком као вежба неког ђака (л. 95б), сведоче о томе да су књижице овог конволута у прошлости доста коришћене.

*

Три овде представљена рукописа из 17. века значајно употпуњавају слику о српској преписивачкој, преводилачкој, књижевној, уметничкој, црквено-правној и другој делатности на Светој гори, која је, од времена светог Саве, током читавог средњег века, па и касније, имала снажан утицај у развоју српске писмености и културе, српског законодавства и верског живота Срба.

²⁹ Запис је објавио и Љубомир Стојановић /в. Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. II, Београд 1903, 167 (бр. 3003); в. и: Владимир Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950, 351/.

³⁰ При цитирању овог записа, као објашњење године, Полихроније Сирку ставио је напомену "Овде се морало чекати 1735" /П. Сирку, *Подаци за историју старе српске књижевности*, 138/.

НОМОКАНОНЪ СЪВЪТОМЪ СЪПРАМА
КОМУНЬ СЪВЪТОМЪ СЪПРАМА
ШРІЕМЛЕН ПОМІШЛЕНІА ТІА
СІКЛА ДАБЖАНЪ Є БАІТН ОБ
РАЗА БЛАГЪ ВОСІАМА ВЪЗЪ
ЖНИКЪ СМЪРЪНЪ ИДОРО
ДІВТЕЛЪ МІЕСЕ МАКАСАКА ТІА
БОУ ДА ПОДАСТЪ ЄМЪ СЛОРА
МА ВЪСЪЖЕ НЕПРАВАІТН ПРНІК
КАЮЩІ КЪНІЕМЪ ПРНІКЕ ВЪ
СЕГА ДАБЖАНЪ Є САМА ПОСТН
ПН СРІДОУ ІПЕТАІКЪ ВЪСЕГО
ЛІКТА ІАКОЖЕ БЖ ПІВРА ПРА
ВІЛА ЛОВІКЪ ВІАЮТІА ДА СЪНН
ХЪЖЕ САМА ІМАТЪ ІАНАМА

А

19
ПОКАЗУЕТІА АЦЕЛЪЖЕ ПОСІЛА
ПРНІКЪ ШЕНІА ВЪСОЛІВЕСЪНОЕ
ІНОЧЛКОЕ Ж ІПІЕ ПОСТПУЛІА
НЕЦЕ СЪКРАЩЕНІЕ СЪВРЪТАІ
ЄМЪ СЪСТАВЛЕНІЕ ДОБРЪ
БАІТН ІЕСОУ СІХЪ Ж ІПІЕ
КОЩЕРОМЪ ЗЛО СПРАВАІЕ ПРО
КОДІТН ПРНІКЪ БІВАНІЕ СІКЪВО
МЪ ПРНІТНОЕ
НОМОКАНОНЪ СІ РЕКАНОНІ
ІМЪ ПРНІМА ПОСАКРАЩЕНІЮ
СПА АІПЪ ВЕЛІКАГО ВАСІІА
ІСІТН СЪСОРЪ ПРНІМА
ІІЖЕ РОУІКО ПОЛАГАЕН ПРНІКЪ А
ПРНІЛА СЪСОРІКО ПОЛАГАЕМІА
ДАКЪ ВРЪЖЕ ПІЕ ПОЛЕ ПРНІМА

ИВАДЪ ПАСХЪ . ДОМИЯНЪ СЪ
ЧИСТИТЕ . НИЖЕ ВЪХОДНЪ
ВЪЦРКОВЬ ДО СЪДНЪ . НИЖЕ
СМЪШЛАВЛЮТСЕ БОМЪЖИ СВО
ИМИ СИЦЪВЪИ . ДОМИЯНЪ СЪ
ЧИСТЕТЕ . ПОСТОМЪ ИСАИИ
ПОСТИИ . БОИМОЖЕ ВРЪМЕ
СРЪГЪ СРЪГЪ ДА НЕ АШЛАЕТЪ,
ПОАИДЪ . ПАЧИО БО ВРЪМЕ ПРИ
ЧЕСТИИ , МАЛАФОРН . ИВАНДЕ
ЛАДЪ . ИВАЛРО СИПА ПРАЗНА
ИСА . ИПО ПОСАГЛАСИО . . . РО
ЖЫША БОКЕЛНЪ СЕДМИЦЪ .
НАСТЪ МАСЛО ИВНО ПИЕТЪ .
ПО . Н . ПРАВНА СЛАГО ТИМО
ФЕА . . . ЛЮДЕНЕ ВЪССТА СЛА
ТАРЪ

38
МЕАХОДЪПЪ . НИМЪЖЪ НИЖЕ
МА . ПО СЪ . ПРАВНА СЪЖЕ ВЪТРЪ
АВ . . . КАЛДГЕРИЦАЖЕ ВЪХОДН
ПЪ ИПОМЪПТАЕТЪ ПО СЕ , ПРАВИ
АХ СТО НИКИФОРА ЦРКГРА
СКАГО . . . АРМЕНО ПЪЛЪ . ДОС
ПОИПЪ ИНОКАИМА ВЪХОДН
ПЪ ВЪСТА СЛАТАРЪ . ИВАЖИ
АПИ СВЪЦЕ ИСАИА . ИПО
ИКРАШАТИ ХРАМА . НЪ ЛЕБНО
СИТИ БОЖРЪПАВНИКЪ ИНО
ИПО . РАВЪ ПАЧИО СЦЕННА
ПО . А . ПРАВНА СЛАХЪ АПЪ .
НИЖЕ ИЛИШНЕЕ ПРОСФОРЫ .
НЪ БОМЪ ВЪЦРКОВЬ ПОЛАГА
ЮТСЕ . . . АЩЕ ИНОКНИИ

ИЖИЦНИКЪ. ИЖЕ ТРИЗЪДОН
МСТВО ЕГО ПРИКМЕРИВАТЕ
ЛЪ. КОЛМПАТЕ ОБЪЖЕНЬ ВЪ
ЖИТЬ. ИЖЕ ВЪБЪТКНДІ И
МЪМДІ ТРИКМЕРИГАЕ АМАИПАЕ
ВЪСАМОГО БА ДЖАЖУХЪ. ИЖЕ
ПРИЦЕЦЛЕНЕ ПЛАКМО ИВЪДОН
НЕ. ОБЪЖЕНЬ Е. АИЖЕ МЕДОИ
МЪ ДЖИСПИХЪ КОЛМА ПАТЕ
И СІА ОУКО ОИЖЕ РХКОПОЛОЖЕ
МА ПРИЕМШИ. ИЖЕ АЦЕ ПРИК
ЖЕ. АЦЕ ПОВАЖЕ СОГРЖШИ
ШЕ. МЕДОИМА СЪТЬ ВЪСМ. ИА
ЦЕ ПОКАЛПНЕЕ ИСПИНСЕ РАДЕ
ТЬ. ДАТРИКЪ МАИДПЪ ДЖИСП
ВОВАТТИ ИЖЕ СЦЕНІСПКА СЪКЪ

83
ИША ДЖЛА. И ПОВЕДАНІЕМЪ ИЛ
ЛАЧЕМЪ БА МАТНИКА ДЖИЦЕ.
ИВЪО ИМА ИНО ЧТО ПАТОКАНИЕ.
АЦЕ НЕПРІЖЕ ПРИСТАПАИПА
СЦЕНІО ДЖИСПКОВАТТИ АЦЕ
АН ИЖИЦН ПОДЦЕНІЕМЪ БЖІЕ
МА ВЪТОЛНИКО ПРИИДОШЕ ДЖ
НОУ ПІЕМЪ. ИАКО СЖЕ НЕВЪР
ИЖЕ ЛОУЧЕПНИКЪ. НЕВЪРІЕКО
Е ВЖИЦА ПЛАКОВА. ИСРОМЪ Е
ЖЕ СЦЕНІСПКА ХИРИПОИТО П
РИЕПТИ. ИАЖЕ СЦЕНІНАА ДЖИСП
ПВОВАТТИ. ИЖЕ СЛОВО РЖИЦИ
ОДОБЖЕНА СИЦІКВАГО. СІЕ
КО ДЖЛО ГОРШЕ Е ИСАМА
ПЕХЪ НЕУСПИКА. ПІАЧЮБЕ
СОБА.

ПЛАЖЕЮЩА МЯЖЕ СЕБЯ, ПИСОДМА
ЛЖИТЬ ИМЯМИ ИМЯНОВАНИИ.
ПТВОЕ ИЛИ МОЕ, ИЛИ СЕГО, ИЛИ
СНОВАГО, АЩЕКО ЛЕТИ ПИСОДМА
СВЩЕ МЯЖЕ МЯЖЕ МЯЖЕ ИЛИ
МАПСАГО Е ВЪДВАПА С ПЛАХ
АТЛА, ИЛИ КТОЖЕ СВИМЯТА
СВОИХЪ ГЛАШЕ ТПО, БАТИ,
ИЛИ БЪХЪ ИЛИ ВСА ОБЩА, КО
АМИ ПАЧЕ ВЪОБЩЕ НЕ ЯЖЕ
ЦА ПЕВЪГТА ДАЖЕ ПЛА ИЛИ
ТИ СКОЕ ВЪЗНИ, ИЛИ КОИ ПОПЕ
ЧЕНІА НЕ ПОЛАЖА ИЛИ ВЪДМА,
ИЛИ ДАЖЕ ДАЖЕ ПЛА ПОСРЪДЕН.
МОЕ ИЛИ МОЕ, ИЛИ СЕГО ИЛИ СНОГО,
ИЛИ ДАЖЕ СЪТЯ СЪПЛАК ВЪЛОСЯ
А ПЛА

112
ДІАВОЛА, ВЪОБЩЕ ЖИТИИХЪ ВЪДРА
СПАЕМН ПЕКАЛЬ, ИЛИ АЛТО ПАРИ
ЧАТИ СІА ОБЩА ЖИТИА, ПЛА
РАЖОННИЧЕСКА СВИМЯТА, СПО
МАПСАГО, ИЛИ СКОИ ЗЛОБЪ И
АДКАБЕСПЛАХ ДАКАПЕЛНИЦА, СЕГО
БО РАЖИ ПАРИЦИЮТ СЕ ОБЩА
ЖИТИА, ДАВЕСА ОБЩА ИЛИ ПЛА,
ИЛИ АПОПОВЪЛЖИЮ ИЛИ КОСЪ
НАСТАВЛЯЮЩАГО ИЛИ ПОВИНО
ЮТ СЕ, СЪДНИМА МЪДРОКВАНІЕМ
ПОКАРЯЮЩЕ ТПОМЪ, ИЛИ ПЛАША
ЮЩЕ ВЪОБЛО, ИЛИ ПЛАКО ДОННО
ЖИТИЕ, ОБРЪДЖИТЬ ОУГО
КОЕ ИЛИ ИЛИ ПЛА, АЩЕ
КОИ ПЛАКЪ БЕСПОВЪЛЖИИ ИЛИ

32
 ПРМ8
 ПРІ 18
 СКАЗАНИЕ ПРАВИЛА СЕРЖИСТА:
 О РЮКО ПОЛАГАЕМЫН:
 О ЕЖЕ ЗАКРЕПЬНИКИ РЮКО ПОЛАЕ:
 О ПРЯТЫПНИЦЬХЪ:
 О БѢКТЬ ИЩЕМИЦЬХЪ:
 О ПРЯТЫПНИЦЬ:
 О ПРЯТЫПНИЦЬХЪ:
 О ОУБѢИСТЬХЪ:
 О МЕКОШЕ ОУБѢИКИ:
 О ОУБѢИКИ ПЛАГНЫ:
 О СЦЕМНИКЪ АЩЕ ОУБѢИШЬ:
 О ШТАВЪ СЕ ХА БѢМЪЖЕ:
 О ИЖЕ МОУКЪ РАДИ:
 О ТАРУБЪ И КВАХОВЪ:
 О ИЖЕ КВАХОВЪ:
 О ИЖЕ КОМ ХОДЕШЬ КВАХОВЪ:
 О ИЖЕ БѢМЪ И БОКОМЪ:
 О ЕЖЕ ПРИЗЫВАЮШЬ КВАХОВЪ:
 32 А
 28040

О ЕЖЕ МЕДВѢДЫ КОШИШЬ:
 О ВЪРКОЛАКИ:
 О ЕМѢЩЕШЬ ДѢЛШЦА МАЛЪШЬ:
 О ЕЖЕ ГЛЕСАМА ПЛАРАЦЬ:
 О СПРАВНИЦЬХЪ:
 О БЪЖИША СТОГО АНДРЕА:
 О ПРѢЛОБОУДАНІН:
 О МЪЖЕ ЛОЖНИКЪ:
 О СКОШО ЛОЖНИКЪ:
 О ПШЦЕ ЛОЖНИКЪ:
 О БАХУНИКЪ:
 О СЦЕМНИКЪ СЪБАХУВШЬ:
 О ИЖЕ СЪСЕРПОЮ СВОЕЮ:
 О ИЖЕ СЪСАХОЮ СВОЕЮ:
 О И СЪБРАТНИЮ МЕКЪСПОЮ:
 О ИЖЕ СЪСТРИНОЮ:
 О ИЖЕ СЪВІРОЮ СТРІНОЮ:
 О ИЖЕ СЪКОУМОЮ:
 III
 IV
 V
 VI
 VII
 VIII
 IX
 X
 XI
 XII
 XIII
 XIV
 XV
 XVI
 XVII
 XVIII
 XIX
 XX
 XXI
 XXII
 XXIII
 XXIV
 XXV
 XXVI
 XXVII
 XXVIII
 XXIX
 XXX

Номоканон епитимијни по па Ореста XVII век, 1625/1635. године, л. 1а и 1б (PP I 18)

ПОСЛУЖИМО ЛЮБИМО СЪЕДИНИМО АЩЕ
ИКОМУЖЕ ЧЕСТИМЫМ ПРЪКЛОМЕНІИ
БЛАГОУМИЛОСПИВНИИ ИЗЪВЪЛНИТЬ
ГЛЪБНУХ ПЪКВРИТИИ . АЛАНТАТЕ АЩЕ
ОБНАНОЕ КЪ МЛАДЫМ ИСНАМ НЕАН
ШАЕМОЕ ТРОИКОЛЕНІЕ ТРОИКУХЪТЬ
АЩЕ ПОСЛАЕ ПРЪКГРЪШЕНІА . КЪБГО
ЛЮБЪЛНОЕ ИНОТЪСКОЕ ЖИТИЕ ПОСЛУ
ЖИТИЕ . ЕЩЕ ОСПАКЛЕНІЕ ДОКРЪ
БЫТИ ИСКЪХЪХОМЪ . ЖИТИЕМА
ХОТТЕЦЮМЪ ДОСТРАНИЕ ПРОХОТИИ .
ПРЪКЪКАНИЮ СИЦЕВОМЪ ПРНАИ
ТНОЕ . ПОМО КАНОМЪ СИ РЪВЪ ЛАКОМ
МИСЪ . ИМЪИЕ ПРАВИЛА ПОСЪКРА
ЦЕМІЮ . СЪТЪХЪ АПЛЬ . ИСПЫХЪ СЪ
БЪРЪ . ИДЕЛИ КЪАГО ВАСНАІА . ИДЪ
ГЪ СЪТЪХЪ . ИЖЕ РЪКО ПОЛАГЕН
ПРЪКЪКЪКЪА . ДЛИВЪРЪЖЕТСЕ . ПО А МЪ

9
ПРЪМО ЗАКОНЪ СЪМЪТЪМ
МАТЕЛО СЪПЪКВРИХЪСЯ . ПРЪКЪБЪНЕ ПО
ОУТЕНІЕ КЪ СЪЩЕМЪ ДЪХОВНЫМЪ , ІАКО
БЫ БЫТИ ИМЪ ГЛЪБАСТЪ . И ІАКО
ЕЖЕ БЕДЪЛОВЕЛЪНІА АРХІЕРИСКАГО
МЕПОБЛЕ ИМЪ ПРІИМАЛТИ ПРЪХО
ДУЩІИХЪ ПОМЫШЛЕНІА :
ПРІЕМАЕН ПОМЫШЛЕНІА , ДУХЪЖИЕ
КЪБЫТИ ОБРЪЛЪ КЪБЪ КЪТЪ . КЪБЪРЪК
НИСЪ САБРЕМЪ . ИДУБЪРЪЖИТЕЛЪ . МО
АЩЕ МАКЪЛАКЪ ТА КЪБЪ . ДА ПЪРЪДЕМЪ
ЛОВО РАДЪМА . КЪНЕЖЕ ИСПРАКНИТИ
ПРИПЕКЪЮЩИИХЪ КЪМЪЦАМЪ . ПРЪЖЕ
ЖЕ КЪБЪ ДУБЪЖИЕ Е САМЪ , ГОСПИИ
ПТИ СРЪХЪИТЕ КЪСЕГО АБЪПА , ІАКОЖЕ
БЪЖИТЕМА ПРАВИЛА ГОВЕЛЪВЪЛЮТЬ .
ДА СЪНИХЪЖЕ САМЪ ИМАЛТИ . ИНИМЪ

Номоканон епитимијни попа Ореста XVII век, 1625/1635. године, л. 9а и 226 (РР I 18)

ЕДИНО ГЛДЕНІЕ БЕЗВРЕНІА ТВОРИА
АЩЕЛІ НЕМОЖЕТА ПРХДА РАИ-
НАКТИГО ДЛГО ДНЕВІА. ДУМАДЕ
ПТЬ И ДУБАЩИ СХО. ВПТОРНИКЪ И
ТЕ. ИСЪ. И НЕЛЮ. ДУВЪ ГЛДЕНІЕ СЪ
ВРЕНІЕМЪ БЕЗМАСЛА. НЕГЛ СВЕРЪ
ШИПТЬ. И ЦХ. НЕГЪПТЕ СМЪ
ДУХОВНИКЪ СЦЪ МЛПВХ РАЗРШЕ
МХ. ИМАТНЕПТЬ ВЪЗМАТИ АМА
ФОРХ И ПАМАГІЮ. ПОПМОМЪ ДУБЕ
СМЪ ДУХОВНИ СЦЪ ГОДИШИЙ ПО.
ПРОПНИВХ ГРХЪ ЕГО СЪМЕПАНИМ.
АЩЕ МОЩНО СЕ СМЪ ИМАТИМО
ДУАТИ. И ДУРГІЕ ПБТИ. СЦЕ
ДА ПОСШИПТЬ МБТТИ ПТО ОУ СЕМІЦІ,
ПТО Е. ДИИ, СЪБЛАГОТИ ИРБЫ И
МАСЛА, ИВИНА ИРАКІЕ, ИРАКОКЪ.
ЛВЪТОМЕАМИКЪ ИСР, ИТТЕ. ТАКО

122
ВЫШЕ ДХО, ЕДИНО ГЛДЕНІЕ БЕЗВА
РЕНІА ТВОРИМЪ. ЛВЪКТОРКЪ И
ТЕ, ВЪРЕНІЕ СХОТНО, СИ РЪКЪ БЕЗЛА
ТИМЕ. АКЪСЪ И НЕЛЮ РАЗРШЛЕ
МАВЪБЕ. ИМАБЛАГОПХ. КАКОЛАИ СЪ
ВЪЦА СЪДУХОВНИ СЦЕМЪ.~
АЩЕЛІ БЛАГОВОЛИПТЬ СЪСЪЦИ И
БЛАГОПХ. ТОГА ДУХОВНИКЪ ОУМА
ЛИПТЬ СМЪ КАМОНЪ. НЕГА СЛПОВ
ПТИПТЬ АЩТА ПОВЕЛМА СМЪ. ПТО
ГА ПРИЙДЕПТЬ КЪ ДУХОВНОМУ СЦЪ.
ИРЕПТЬ СМЪ РАЗРШЕННХ МЛПВХ.
И ПРІТЕСТИПТЬ ЕГО. АЩЕЛІ НЕМО
ЖЕПТЬ ПОСТИПИТИ ПТАЧЕ НЕХОЩЕПТЬ,
АЩМА РАХРАНИПТЬ ЗАПРЩЕИМА
СМЪ АЩТА СЛПТО ПРІТЕЩЕНІА,
СЦЕПТЬ СЦЪ ПОВЕЛЪИМА. ИСКО
ГА СЪСПАВИПТЬ ТАКЪ ГРХЪ ПТОБОРИ.

О іеромонахъ :
 О иноцѣхъ :
 О оустроеніи пратієзы :
 О стѣхъ величій мѣн. нвса. срѣ. нпѣ. :
 О гтѣхъ пра. аще слѣте, вь срѣ. и вь пѣ. :
 О прѣхъ семіци стѣхъ мѣ. и глѣста
 и нелѣ. и глѣ великон семіци :
 О поше стѣхъ апль и бѣце :
 О постѣхъ варажѣствѣ :
 О мѣданіяхъ :
 О палежн :
 О таровницѣхъ :
 О вѣщнцѣхъ и протѣхъ магіннцѣхъ :
 О вхрѣлаце иже и глѣхъ и глѣхъ :
 О мрѣвцѣхъ :
 О ощенствѣхъ :
 О мѣрнцѣхъ :
 О оустроеніи глѣхъ глѣхъ вь црѣвѣхъ :
 О кнѣхъ вѣстѣхъ мѣхъ аховн кѣар
 хіеріеу. сѣхъ ощенствѣхъ пріетн сѣхъ ощенствѣхъ :

14
 ПРѢВН ПОСЪКРАЩЕНІА СТЫ АПЛЬ И ВАСИ
 ВѢКА. И СТЫ ГЪБОРЪ ВЪ СЕЛЕНСКО ПРѢВН. А
 И ЖЕ РОУКЪ ПОЛАГАЕН ПРѢВН ПРѢВН.
 ДАНЪ ВРЪЖЕТСЕ ПОЛЕ. МЪ ПРѢВН
 СТЫ АПЛЬ. И ЖЕ МЪ ЗЫ РА РЪКЪ
 ПОЛАГАЕН. И СРЪХКО ПОЛАГАЕМЪ ДА
 И ЗВРЪЖЕТСЕ И СОЛЪХТИ Пѣ. ПО КЪ МЪ.
 ПРѢВН СТЫ АПЛЬ. И ПРѢВН СТЫ СПА
 РЪЖАЕНСЕ ДАНЪ ВРЪЖЕТСЕ. ПО КЪ МЪ.
 ПРѢВН СТЫ АПЛЬ. И СТЫ ПЪ И СТЫ
 НИКЪ И ДЪАКО. АЩЕ БЫ ЕСТЬ ВЪ РМА И
 НЕ ВЪ РМА. ДАНЪ ВРЪЖЕТСЕ. ПО КЪ МЪ.
 ПРѢВН СТЫ АПЛЬ. И ТАКАЖЕ АЩЕ
 ДАНЪ ГЛѣ МЪ И ОУ ДАРНИТЬ НЕ СТОЕТА.
 ПРѢВН СТЫ АЩЕ ОУ КОРН СТЫ ПЛА ВЪ МЦЕ
 ДАНЪ ВРЪЖЕТСЕ. ПОЛЕ. ПРѢВН СТЫ
 АПЛЬ. И СТЫ ПЪ И ПРѢВН СТЫ ПРѢВН
 ВЪ ПЪ КНЕЗА И ГЛѣ ДА ДА ОУ МНІТЬ

Номоканон епитимијни XVII век, 1640/1650. године, л. 13б и 14а (РР I 19)

ВАСИЛІА ВЕЛІКАГО
ЕРЕТІКА ІГХМЕНЬ. В. АЩЕ ВЪ
ХОУДЕТЬ ЖЕНЫ ВЪ МОНАСТЫРЬ.
Г. АЩЕ ОУТЕПЕ МИРСІЕ ДЪТН.
ІАКЕПЪ ВАСІАІЕ ВЕЛІКА. АЩЕ
ІКОИ ІНОКЪ ВЪХОЕМЪ ЛЮБО СЛО
ВЕСИ СЪПРОПІВІИТЕ ІГХМЕНІХ
СВОЕМЪ. ІЛИ ДУХОВНИКЪ СВОЕМЪ
ІАКО ПРОПІВІИТЕ БЪХ СЪБРЪША
ЕПЕ. БОЛШЕ БО Е БЪХ СЪБРЪШИ
НЕЖЕ ІЛИ Е ДННОМЪ СЪСН.
И ЖЕ РАЗДРЕТЕ ОУСТАВЪ ДУХОВ
НАГО ОЦА СВОЕГО. ПРИЖИВОТЕ
И ПЪСЬ МРЬТИ АНДРЕА.
ТАКОЖЕ ПРОДУПТЕЛЕМЪ СВОИМЪ.
АЩЕ ВЪТЕСОМЪ СЪБРЪШИТЕ
БЛАГОУМІВО ІЛИ ПРЪСЪДІИ.
АЩЕ КТО ХОУДЕТЬ СЪСТАВИТИ
СЪБЫПЕЛЬ ВЪМІЕНАЕ ЗВАНЬ

35
БЫ ОЦА ИБРАНИЮ КРОМЕ ЕРЕ
СИ. НЪРА БЕЗЪТЪСТІА НОУКОРИ
ЗНИ. ІЛИ РАДУРАНЫ. ІЛИ ПЕ
ЖКЫ СЛЪЖБИ. ІЛИ МНОГИ
РАБОТЫ. ІЛИ ІАКОВИ ДЪ НАТАСЬ
СЪМЪЩАЮЩЕ СЪБЫПЕЛЬ. И
БДЕНІА РАДНИННЪХ ЛЕГАНІА И
НЕОУМІВЕНІА. ІЛИ ІАКО МЫНЫ
Е ВЪЕВЪ. ІЛИ ІАКО ЖЕЛЕ МІРА
ІМАЖЕ ВЪ МІРЪ. ІЛИ ІАКО СЪГО
РТИ ЕГО СЪЦЪ ІГХМЕНЬ. ІЛИ
БРАТЪ НЪКЫ. ІЛИ ГОРА ХОУЕ
ІЗНИТИ ІЗ МОНАСТЫРА. ГОРЕ
ГОРЕ ТОМЪ КОМЪСА ОУПОБЛЮ.
ПЪКМО ІОУДЕ ПРЪДАТЕЛЮ СЪ
ЛЪТИВШОМЪ СЕ СЪХАНОУЧЕНІ
ЕГО. ЦЕ КТО
СОМЪЖЪ ІЛИ ЖЕНЬ СЪДЪВИШИ

Номоканон епитиміјни XVII век, 1640/1650. године, л. 346 и 35а (PP I 19)

БО, НЕЩОГО ГОМНА ПОСПИ...
 СОЛМНЬ ПОСПИ...
 БЛЖИТА КЪЗЪРА...
 ПРНТЕРЕНІА . ПО Ф-МЪ ТА...
 ІАДЕНІЕ . ІАДЕНІА, СЪ П...
 ПР-ЛЮКОУКЪЖЕ НОМЪ, ІАКША
 КЪЗЪРА... ПО Ф-МЪ ТАСК СОУ
 ХОМДЕНІЕ ІАДЕНІА, СЪ . ІКЖЕ
 СЪСЕРГО СМЪСНІКЪСЕ, ЕІАКША
 КЪЗЪРА... ВЕЛІКІКІ ВАСІЛІЕ .
 ВЪСНЬ ХЪРЪЖЪ, ІАКША ПЪЖЕ РЕ .
 ІОАНЪЖЕ ПОСПИ... ПРЪКАГО
 ІАКША ВТОРАГО, КЪШАСОУГО
 ПРЪКАГО
 СРЪКАГО
 18037
 352 B 14
 PP 120-47 I 20

СЪАРЪ ПРЪКА СМЪШЕНІЕ
 МАЛАКІГО СОУГЪДО СЪАРЪВАЕ .
 ДО ПРЪМЪНЪ ЗАПРЪЩЕНІЕ ПРІЕМІЕ .
 АЩЕЛІЖЕ ІАКШО СЪПРНУТА, ПРЪ
 ЖЕ АЩЕ ВЪМНІШ ВЪЩЕМЪТАС
 ШКО . Е МАЛАКІЮ ВЪПА СТРАСТА .
 МЕМАДЪКЪСЕ НЕКАІН, ІАКШО СЪСЕГО
 ПЪТІЮ СЪЩЕ МЕНТКА СЪСЛА Б ОУ
 ДЪ . ДОКОЛО ПРІЕ ЗАПРЪЩЕНІЕ
 ПРЪВЪЖЕ . СМЪЩЕ ВЪЩЕ МЪТЪСВЪ
 А ПРНХ ОУЛІТЪ . АЩЕЛІ СЪ
 ПОЩЕ МЪТЪСВЪ, Е ПЪКЪІ . МА
 ЛЪШО Е ДНО, СЕГО ОУА РЪЖАМЪ
 БАІКА . СЪКАУМЪМЪ ЗАПРЪЩЕНІИ
 ОУЦЪЛОДЪЖЪВЪ, ІАКШЕ МЪСВЪ
 А ВЪЗЪРАПНІСЕ . АЩЕЖЕ ПОПО
 ЗНАМІН ГРЪХА . АЩЕЛІ ПРН .
 СЪ СЪАРЪЖЕ . СЪЩЕ МЪТЪСВКА ПРЪСПІКА .

Номоканон епитимијни XVII век, 1655/1675. године, л. 1а и 9а (РР I 20)

ЦРКОВНА ИЗРИМОВЕНА СЪ СЛОВОМЪ
ЕМЪ БХДЕТЬ ПОВЕЛѢНО ВЪРЪМЕ
ОСЛАШАНИЕ
НЕ ЮЖЕ БЖТІВНА ПИСАНІИ ПОСЛАША
ПН СГРѢШНИКОМЪ СПОСЦІЮ ПРИ
ЦРКВА ДВРЕ ЦРКОВНА . НБО ПОСЛУ
ШАНИЕ Н . КЪТРИПКОРЬ ОУБО СПО
Н , КЪМОУДА ЦРКВЕ КЪМПИИ НЕ
ПРОЩЕНА Н . ДОМА СЪКРАШН ПО
ВЕЛѢННА ЕМУ АУТТА :
УТО Н ПРИПАНІЕ . ПРИПАНІЕ Н
РЕКШЕ ПОСЛАШАНИЕ , СЪ КЪМОУДА
ЦРКВЕ СПОАН . НЪЗАННЕ СЪ
МА АМБОМА . НБО ПРИПАЕН СОН
КАЦОВИ ДОСІГО СЪЛІА . ПО
СПОЖЕ СЪЛІИ СЪДА КЪТЛАН
ДІАКОМЪ . ЕЛНКО ОГЛАШЕНІИ
ИЗДАУЧЕ . НЕХОУПТА Н ПЪСА
СЪГЛАШЕНА ИТРѢБАВАЕ КАНК

61.
ЦРКВЕ . ДОСКОТАІА БЖТІВНАЕ
СЛОВЖЕЛ
КАХІПРА ЦРКВЕ СЪВЪРМАИ
ДОСКОТАІА БЖТІВНАЕ СЛОВ
БЛ СПОН ОУКО СЪКЪРНЫМИ
ПЕТРИТЕЩЕЖЕ СЪГЪ ДАРОКА .
ДОМЖЕ НЕПЛАНИ ТОВЕЛѢНМОЕ
ЕМОУ КРѢМЕ . ПОСАКРАШЕНІИ
СПОАНІА СЪВЪРМАИ . СПОАН
ПТЕ СЪКЩЕНІА СЪГІ ПАННА :
СНН ОУБО УЕПАНІИ МѢСТИИ
КЪСАГО ПИСАНІЕ СЪКРАШАЕТСЕ .
ИЖЕЖЕ ДАЖМЪ Н СЪПСТА
НЛН ДУОБМАИ СЪЦА . ВЪСАГОГО
ЗАПРѢЩЕНІА КРѢМЕ . НЛН ВЕЛН
КО Н МАЛО . ПАСІИ . Д . МѢСТІА
РАХАУАНТИ . ИТАКО СЪИЦІА
ПН СЪГРѢХА КЪЩАГОСЕ :
φ

Номоканон епитимијни XVII век, 1655/1675. године, л. 60б и 61а (РР I 20)

Въ Алѣ 1734

Мѣрополю Ново
Поземскіи

95

95

МАГНИ ДУХОВНИ
Г. ВРИМ. ДХОВНИКА
Плѣны Горы. И Наслав
Ника Карейномъ.

ПРЕСЛАВНИ ОУЗЫКА
Горьскыи, Сербскіи
Смѣренныи Геромонахо
Самойномъ.

Въ Алѣ 1690
А

Магнит духовни 1690. година, л. 94б и 95а (PP I 20)

ЖИШИ. ДОБРАЕ ДУШКОРЕНІЕ
СЪ ВРЪШЕНО ПОМЫСЛЪ НЕУМЪЛЪИ
СЪ СРЪДЦА ТВОЕГО. И ПОСЛАДУ
ЦЕШИ БЛАЖЕНЫМЪ ЖИВОПРОХО
ДИТИ. И ЕЛНЦЫ СЕГО ИСКУСЪ
ВЪЩНО ЕЖЕ ГЛЪМЪ, ПОГДА ХОЩЪ ИМЪ ІА
ВНІТИ СЛОВЕСА МОЯ ВЪРНА, И
ИСТИНА
КЪ ИЖЕ ВЪ ПРАКОСЛАВИ СОУ
ЩИ, СЪСОБЪ СЪ СРЕТНІА
БЕСЪДЪЕМЪ. А ІХУ
ЛНЦЫ БРАТЕ МОИ СЪБЪЦА
ЮТ СЕ БОУ, И НОСЕТЪ КАЛЪГЕРСКИ
СЪБРАЗЪ. СЪСОБЪ СЪ ИНЫ ДЪБРА
ДУШЕЛЕН, ИМЪТЪ ДУВЪ ДОБРОДЪ
ТЕЛИ, ВЪДОМЫЕ И СЛЫШАНЫЕ ВЪ
ВЪСЕХЪ ЦРЪСВІИХЪ ВЫСОГО УТЕБЕ
КОМЪТНА

112.
112
КОМЪТНАГО ДУШКОРЕНІА. БРАТНА И ПРЪ
ВЛА ЕСТЬ. ІАГО КАЛЪГЕРИ НЕ
ЖЕМЕШЕ НИКОГДАЖЕ. НЪ ХРАНЕ
ДЪВЪШКО И УМСТОПЪ СЪ ЦЪЛОМЪ
ДУШЕМЪ, МОУЖЕЖЕ И ЖЕНЫ, И
КОЖЕ ГЛЪТЪ ХЪ КЪ БУЛІИ. СОУЩА
СКОПЦЫ ИЖЕ ИСПОПІШЕ СЪМИ СЕ
БЕ ЦРЪСВІА РАДИ МЪНАГО. И ПО
ДРАЖАЮТЪ ІА НАШЕГО ІА ХА.
ПРНО ДУВЪ БІЦЪ. УТМАГО ПРЪМЕ
УХ ІОАННА. И СПЫ ЧПЪ ИЖЕ
СЪСТАВИШЕ КЪСА ИМЪНА СВОА,
И ЖЕНЫ СВОЕ, И ПОИДОШЕ ВЪСЛАДЪ
ХА. И ДРЕВНИ СПЫ СЪЦЪ, ИЖИ
ТЕЛСВІЮТЬ КАЛЪГЕРСКИ (ІАКОЖЕ
СВЪДУТЪ ТЕЛСВІЮТЬ БЪЖТВЕННЫЕ КНИ
ГИ) ДАЖЕ ДО ДНЪ. И МНОЗИ СЪНИ
И КРЪВЬ

САДРЖАЈ

КАТАЛОГ

108. НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ XVII век, 1615/1625. године.....	7
109. НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ ПОПА ОРЕСТА XVII век, 1625/1635. године.....	26
110. НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ XVII век, 1640/1650. године.....	44
111. НОМОКАНОН ЕПИТИМИЈНИ XVII век, 1655/1675. године и МАГНИТ ДУХОВНИ 1690. година.....	54
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА КОЈЕ СУ КОРИШЋЕНЕ У ОПИСУ ВОДЕНИХ ЗНАКОВА.....	71

НАУЧНИ ПРИЛОЗИ

<i>Душица Грбић</i> О НОМОКАНОНИМА.....	77
<i>Душица Грбић</i> ОСВРТ НА ТРИ СВЕТОГОРСКА РУКОПИСА ИЗ 17. ВЕКА.....	87

ЋИРИЛСКЕ РУКОПИСНЕ КЊИГЕ
БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Књига XIV

НОМОКАНОНИ ЕПИТИМИЈНИ

Издавач
Библиотека Матице српске
Нови Сад, Матице српске 1

За издавача
Миро Вуксановић

Припрема за штампу и коректура
мр Душица Грбић
мр Катица Шкорић

Фотографије
Силвиа Вал

Тираж
350 примерака

Штампа
ALFA *graf*
Петроварадин, Релковићева 20а

Штампање ове књиге омогућило је
Министарство за културу Републике Србије

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

091:027.54(497.113 Novi Sad)
017:091(497.113 Novi Sad)
348(497.11)

ГРБИЋ, Душица, 1952-

Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске. Књ. 14, Номоканони епитимијни / аутори каталога Душица Грбић, Катица Шкорић, Радоман Станковић (опис водених знакова) ; аутор прилога Душица Грбић ; редактор Вера Јерковић ; [фотографије Силвиа Вал]. – Нови Сад : Библиотека Матице српске, 2009 (Петроварадин : Alfagraf). - 104 стр., [16] стр. с таблама (факс.) ; 25 см. - (Рукописне књиге Библиотека Матице српске ; књ. 14)

Тираж 350. - Напомена и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-80061-42-9

а) Библиотека Матице српске (Нови Сад) - Ћирилске рукописне књиге - Каталогизи б) Номоканони епитимијни - Библиотека Матице српске - Нови Сад

COBISS.SR-ID 245154055

